STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 10275

NOVELEN

Lamed Shapiro

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ל. שאַפּיראָ.

נאָוועלען.

ת ר ע.

Copyright 1909 by J. Lidski Washington U. S. A.

אלע רעכטע אין איראָפּא און אמעריקא פאַרבעהאלטען

Тип. Г. Пиментъ и Я. Швабе. Варшава Сѣраковская 4.

אינהאלט:

7 — א) אין דער טויטער שטאָדט.

45 — ב) שְׁפוֹךְ חֲמָתְךָ.

61 — ג) דער קוש.

69 — ד) דער צֶלֶם.

105 — ה) אויפ'ן יָם: נאַכט: שוויַיגען: דער אייַזבאַרג: העלשטערן: דער רֵיחַ פון לאַנד.

147 — ו) שטאַרקער!

163 — ז) ער און זייַן דינער.

171 — ח) שטריכען: פרינציפּען: צווישען פעלדער: דער רָב און די רַבּי'צין: מיעד.

אין דער טויטער שטאָדט.

אין דער טויטער שטאדט.

א.

אין דער כותים-שטאדט הערשט שטענדיג א בעזונדערע, ווייכע און פרידליכע, שטילקייט.

די אלע אמאליגע מענשען, וואס האבען זייערע געצעלטען אין איהר, אפילו די גליקליכסטע צווישען זיי, האבען דארט אונטען, אין דער שטאדט פון די לעבעדיגע, קיינמאל נישט געוואוסט פון אזא גליקליכער רוה, פון אזא מילדער שטילקייט, פון וועלכער זיי געניסען דא. און ארויבוארפענדיג פון זיך די שווערע קערפער, ווי ענגע, גראבע קליי־דער, און לאזענדיג זיי אונטער די מצבות, געהען ארום די בעפריי־טע, דערלייכטערטע נשמות פון די קברים, און שוועבען ארום איבער'ן הייליגען ארט פון זייער אייביגער רוה, און בעקוקען זייער קעניגרייך, און פערקוקען ווייט אריבער זייער קעניגרייך.

און אויף וויפיעל זייער אויג חאפט קיין צפון, ציהען זיך פאר זיי היים-שימערירענדע, דרימלענדע קארן-פעלדער אונטער די גאלדענע שטראהלען פון דער גאלדענער זון; און אין מערב, אויף יענערזייט ברייטען, שטויביגען וועג, זעהען זיי א צוויי-דריי פערשלאפענע פויער־שע הייזלעך און הינטער זיי — ווידער היים-שימערירענדע קארן-פעל־

דער ; אין מזרח פליסען אונטער זייערע פיס, ביים גרונד פון שארף=אבגעשניטענעם לעהמיגען בארג, די טיפע געלבליכע וואסערען פון א ברייטען טייך, און אויף זיין צווייטען ברעג קרייזלען זיך ביימלעך, ריטער, ווערבעס, וואס ווייטער — העכער, ביז זיי שפארען אונטער דעם הימעל דארט אין דער ווייטען, ווי א טונקעל=בלויער בערגפאס. און בלויז צו דרום ווארפען די נשמות אונווילינג און אונצופריערען א בליק און קעהרען געשווינד זייערע אויגען אוועק: דארט אין טאל, אונטער'ן גרויען נעבעל, ליגט די שטאדט פון די לעבעדיגע, זייער אמאליגער וואוינארט . . .

לאנגע צייַלען שטיבלעך פון נאאיווער און דאך פערשיעדענארטיגער ארכיטעקטור, מיט העכערע און נידריגערע מצבות, שטרייכען דאס בית=עלמין אין אלע זייטען; פריש=אנגעשאטענע קברים צוזאמען מיט לאנג=פערוואקסענע ערד=הויפענס זעהען ערטערווייז פלאנמעסיג צעשטעלט, ערטערווייז פאנאנדערגעווארפען מיט פרייער האנד; טינט=ביימלעך און „קברות=בארלעך“ שטייגען ארויף פונ'ם גרין=גראזענעם קאבריץ, וואס איז רייך בעשפרענקעלט מיט בלימעלעך, בלימעלעך, בלימעלעך . . . פראנק און פריי, אהן מורא פאר דער זון און העלער טאג=שיין, שוועבען ארום די לייכטע נשמות איבער'ן ברייטען בית=עלמין פון איין זייט פלויט ביז דער צווייטער, און מאנכע, די דרייסטערע צווישען זיי, ערלויבען זיך אריבערצופליהען איבער'ן פלויט אין דאס פרייע פעלד אריין, א פערשייטען פאך צו טהון מיט זייערע פליגעל איבער די קעפלעך פון די שלאפענדע קארן=זאנגען און געשווינד אומצוקעהרען זיך צוריק מיט א שטיל=לאכענדער שושקעריי . . . שטיל און פריעדליך אין דער טויטער שטאדט. שטיל און פריעדליך.

און טרעפט אמאל, אז א לעבעדיגער מענש פערקוקט אין די טויטע שטאדט, אדער עמיצער געהט פארביי צו נאהענט נעבען פלויט, — אזוי פערשווינדען די נשמות ווי א חלום, און בלויז אן שוידער, וואס נעהמט=דורך זיין לייב, און אן דער מאדנער אימה, וואס בעפאלט זיין נשמה, דערקענט דער פארבייגעהער, אז עמיצער איז דא געווען און אז עפעס אזוינס איז דא געשעהען . . . און אפילו ווען דער אלטער דן, דער אויפזעהער פון זייער מקום=מנוחה, שפרייזט דורך דאס „פעלד“

מיט זיין גראָב-אייזען אין האַנד, און די ציצית פון ארבע-כנפות לויפען איהם פאָר'אויס, — פערבעהאַלטען זיך די נשמות צווישען די מצבות, קוקען אַרויס אונגעדולדיג פון יעדען שפעלטעל און וואַרטען: ווען געהט ער שוין אַוועק און לאָזט פריי פאַר זיי דעם פלאַץ.

בלויז איין-איינציגער לעבעדיגער מענש האָט אַ צוטרעט צו זיי. אַז די ניין-יעהריגע ביילקע, דעם אַלטען דן'ס אייניקעל, בעוויזט זיך צווישען די קברים, דאַן מישען זיך צוזאַמען די געלייטערטע נשמות מיט די שטראַהלען פון דער זון און מיט די פרייע פעלד-ווינטלעך אין איין מחנה — און אַלע אינ'איינעם האַלזען זיי זי, און שפּילען זיך מיט איהרע שוואַרצע געקרייזעלטע לאָקען, און יאָגען זיך נאָך איהר, און חאַפּען זי, און לאָזען זי אָב, און יאָגען זיך ווידער... לויפט ביילקע אַרום צווי-שען די מצבות און שפּרינגט, און טאַנצט, און פּאַטשט מיט די הענט-לעך, און רעדט דאָרט עפּעס, און איהר געלעכטערל קלינגט אין דער טויטער שטילקייט, ווי אַ דין, פרעהליך גלעקעלע אין אַ וויסטען סטעפּ בעת אַ שניי-שטורם... דערהערענדיג איהר קול, קוקט דער אַלטער דן אַרויס פון פענסטערל און שרייט צו איהר:

— ביילקע... ביילעניו!... צו וועמען רעדסטו דאָרט, טאָכטער?...

זי הערט נישט און פערשווינדט צווישען די קברים. דער זיידע קוקט איהר נאָך מיט פינסטערע, פערזאָרגטע אויגען, לאָזט אַרויס אַ שטילען קרעכץ, און זיינע ליפּען מורמלען ביטער און שמערצליך:

— טעכטערל... טעכטערל!... וואָס ט'עס זיין מיט דיר?...

ב.

ער אויף דער שוועל פון טויט, זי אויף דער שוועל פון לעבען — היטען זיי ביידע די טויטע שטאדט.

דרייסיג יאהר נאכאנאנד וואוינט דער אלטער דן אין קליינעם שטיבעל מיט די בלינדע פענסטערלעך. דרייסיג לאנגע יאהר עפענט ער שטום דאס אלטע אש-קאליערענע טויער אונטער'ן פערגרינטען דעכעל און לאזט אריין מטות, מטות, מטות... און ביז היינטיגען טאג קאן ער נישט גובר זיין די שטילע און לייכטע אויפרעגונג, וואס איהם בעפאלט יעדעם מאל, ווען ס'קומט-צו א נייער מיטגליעד אין די טויטע קהלה. ווידער עמיצער געשטארבען! אודאי קאן עס אנדערש נישט זיין, אזוי האט גאט די וועלט בעשאפען, אבער... — און די גאנצע צייט וואס די שמשים שיטען ערד אין קבר, די יתומים זאגען קדיש און דער גאנצער עולם קוקט און הערט, איז דן'ס פנים ערנסט און פיעלבעדייטענד: א וויכטיגע זאך קומט פאר — א מענש איז געגאנגען אבגעבען דין וחשבון פאר זיינע מעשים!... עס וואקסט אויס א בערגעל ערד, און דער עולם געהט זיך פאנאנדער. דעמאלט ערשט געהט דער אלטער צו נעהנטער צו'ם קבר, בעקוקט איהם אויפמערקזאם, בעטראכט זיינע שכנים — און הויבט אן זיך צו בערוהיגען. מיט א פאר וואכען שפע-

טער, ווען אויפ'ן פרישען בערגעל וואַקסט אויס אַ מצבה, פיהרט זי דן אַריין אין אַ בוך, און פונ'ם מענשען בלייבט נישט מעהר ווי אַ נאָמען. פאַר'ן אַלטענ'ס אויגען שוועבט אַ לאַנגע, לאַנגע רייהע גלייכע, עהגליכע „תנצב"ה'ס", און פון איינעם ביז'ן צווייטען איז נישט צו דערקענען...

געוועזען אַמאָל בייַ'ם אַלטען אַ סך קינדער — זיהן און טעכטער, אייניקלעך, און אייידעמס — אַ גרויסע פאַמיליע געוועזען. צערונען געוואָרען, ווי וואַסער: ווער ס'איז געשטאָרבען, ווער — קיין אַמעריקאַ אַוועק, ווער — ערגעץ אַנדערש-וואו. נישט זעהר לאַנג צוריק האָט נאָך די אַלטע אויך געלעבט, און דעמאָלט איז אין קליינעם שטיבעל מיט די קליינע פענסטערלעך פיעל היימליכער געוועזען... אָבער ווען מ'האָט מיט דריי יאָהר צוריק, נאָך „יענער" געשיכטע, געבראַכט בײלקען אַהער, האָט די אַלטע אָנגעהויבען אויסצוגעהן, ווי אַ ליכט. גענוג געוועזען צוויי חדשים צייט, די אַלטע זאָל זיך אַריבערציהען פון שטיבעל אַהין, אונטער'ן אַלטען באַרנבוים, וואָס שטעהט נישט ווייט פון פּלויט, צו דרום-זייט. און נאָך איצט, אַז דעם אַלטען ווערט עפּעס אומעטיג אויפ'ן האַרצען — פאַרהאַן אַזעלכע מינוטען ביי אַ מענשען! — רוקט ער זיך צו בגנבה, בײלקע זאָל נישט זעהן, צו'ם בוים, לעזט איבער, ווי אַ נייעס, אויף דער מצבה: „האשה מלכה בת ר' תנחום שלמה", זעצט זיך אַוועק דערנעבען און קוקט... בלאָנקען דאַן אַרום אין קאָפּ נישט געדאַנקען, נאָר עפּעס אַזוי... נאַרישקייטען, און אונטער'ן האַרצען זויגט עס אַ ביסעל. אַמאָל קלערט ער, אַז נעבען זיין מלכה'ן איז פאַרהאַן אַ וואוילער אָרט, אַזאַ שטיל פערוואָרפען ווינקעל, אָבער — וואָס קומט אַרויס?... זיין מקום-מנוחה וועט זיין גאָר דאָרטען, צווישען די זכרים.

פאַר'ן אַוועקגאַנג האָט ער אַ רגילות איבערצוטאַפּען מיט זיינע פינגער די אותיות אויף דער מצבה, — סתם אַזוי, הייסט עס, אָהן אַ בעשטימטער כונה. דערנאָך שלעפּט ער זיך אַוועק פערטראַכט און לאַנגזאַם...

... און וואוינט צוזאַמען מיט בײלקען. די ערשטע צייט נאָך איהר קומען אַהער איז זי אַרומגעגאַנגען ווי אין חלום, נאָר — וואָס אַ קינד איז! — איצט קלינגט איהר געלעכטערל איבער'ן גאַנצען הײליגען אָרט. שוואַרצע געקרייזעלטע האָר, אַ פול, קײלעכדיג פּנים'על און העל-בלויע,

העל-העל-בלויע אויגלעך. „אַ בת מלכּה!"... טראַכט דער זיידע, קוקענדיג אויף איהר, און פיהלט זיך מאַקי פאַר איהר עפּעס זעהר מאָדנע: ווי אַן אַלטער געטרייער דינער, וואָס האָט די עהרע צו ערציהען אַ פּרינצעסין. דער אַלטער אַליין האָט גרויע, בייזע אויגען און האַרטע, גרויליכע און אויך בייזע וואָנסען. פּרובירט ער אַמאָל צו מאַכען אַ בייז פּנים, אָבער די קליינע פיהלט זיין האַרץ און לאַכט,— לאַכט אַזוי, אַז דן הויבט אָן צו פינטלען מיט די אויגען, ברומט עפּעס און — לאָזט אַריין זיינע פינגער אין איהרע האָר און גלעט, און גלעט... עלטע זייד!

נאָר יסורים האָט ער פון איהר געגונג. ערשטענס — אַ קינד זאָל פאַר קיין זאַך אין דער וועלט קיין מורא נישט האָבען! קלעטערט זי אויף די בוימער, שפּרינגט פון פּלויט אַראָב אויף די ערד, און לאָזט זי זיך לויפען צווישען די קברים — וועסטו זי אויף קיין פערד נישט דעריאָגען. ביי דער הינטער-זייט פון בית-עלמין האָט מען קיין פּלויט נישט גע-שטעלט: דאָרט האַקט זיך דאָס „פעלד" גלייך ווי אַ וואַנד צום טייך אַראָב, און דן האָט נאָר מורא אפילו צוצוגעהן נאָהענט צו יענעם אָרט; און זי — זי לאָזט זיך אַראָב, קלעטערט צוריק אַרויף, באָדט זיך אין טייך, שווימט...

צווייטענס — עפּעס איז זי מיט „זיי" דאָרט אַ צו נאָהענטע מחותנת'טע... עפּעס רעדט זי דאָרט מיט עמיצען, לאַכט, זינגט. זעהט זי מאַקי עפּעס? נישט קיין גוטער סימן, אַז אַ לעבעדיגער איז מיט „זיי" אַ גאַנצער גוטער-ברודער. וואָס קאָן עס זיין? צו אַ קינד, וואָס האָט נאָך גאָר נישט געזינדיגט, דאַרפען זיי, דאַכט מיר, גאָר אפילו קיין שליטה נישט האָבען. האָב איך אַ טעות? מיט וועמען-זשע, ווידער, רעדט זי דאָרט?

נאָר מעהר פון אַלעם שרעקט דעם אַלטען אין בייזלקען אַן אַנדער זאַך. זינגט זי, שפּרינגט זי, טאַנצט זי; דאַכט זיך — גוט? אַמאָל אָבער — זעהר זעלטען — פערטראַכט זי זיך. קנייטשט זיך דאַן ביי איהר דאָס גלאַטע, ווייסע שטערענדעל, קנייטשט זיך — ממש ווי ביי אַן אַלטען מענשען! צווישען די שוואַרצע, געדיכטע ברעמען שנייַדט זיך איין אַ טיעפער שטעהענדיגער צייכען און וואַרפט אַ וואָלקען אויף דאָס

גאַנצע פנים'על. דערביי ווערען איהרע אייגלעך, די פייכטע, ליכטיג־בלויע אייגלעך, טונקעל — פינסטער — כמעט שוואַרץ. און דאַן זעהט מען אין זיי קיין גרונד נישט, ווי מ'זעהט איהם נישט דאָרט אונטער'ן באַרג אין טייך, ווען ער ווערט חמורנע און וויל זיך בייזערן. און דער אַלטער ווערט פערציטערט: ער זעהט בחוש, אַז זי מאַטערט זיך צו דערמאָנען זיך עפּעס. איהר פנים ווערט בלאַס, געעלטערט, און זי איז — איהר מוטער, איהר מוטער, עליה השלום, מיט אַלע פינטעלעך! אַזוי ציהט זיך עס שטונדען לאַנג.

— ביילקע... — רופט דן אונזיכער. — ועסט אפשר עפּעס עסען, טאָכטער?...

זי ענטפערט נישט.

ב.

איבער'ן בית=עלמין זענען צעזעעט עטליכע באַרנבוימער, אויף וועלכע עס וואַקסען קלײנע, האַרטע, קײַלעכדיגע באַרלעך. מײַנט בײַלקע, אַז די בעסטע זאַך איז — צו עסען אָט די זאַמדיגע, זױערליך=האַרבע באַרלעך. און נאָך בעסער איז — אונטערצושפּרינגען ווי מעגליך העכער, אָנצוכאַפּען אַ צווײַג און טרײַסלען, טרײַסלען... שפּרינגען די באַרלעך איבער דער ערד, טאַנצען אויף בײַלקעס קעפּעל, ווי אַ האָגעל, און פערוווילט זיך אײַנעם פון זײ — ווערט עס פערשוואונדען אין גראָז, ערגעץ גאָר נאָהענט, כמעט בײַ איהרע פיס, און — זוך עס נאָכדעם אַ טאָג מיט אַ נאַכט, וועסטו עס אויך נישט געפינען. נאָר דאָס בעסטע איז — אַרויפצוקלעטערן אויף דעם עלטסטען באַרנבוים, וואָס שטעהט נעבען דער באָבע'ס קבר, אַרויף צו'ם סאַמע שפּיץ, רײַסען די פּרוכטען פון די געדיכטע בעזעצטע צווײַגען און וואַרפען אַראָב, אײַנציגווײַז, אַהין, אַהער... און ווי מאָדנע די וועלט זעהט אויס, אַז מ'בעקוקט זי פון שפּיץ בוים אַראָב! די ברעגען פון הימעל רוקען זיך אַ ביסעל פאַנאַנדער. די ערד ווערט גרעסער און דאָס בית=עלמין — קלענער. די שטאָדט אין דער ווײַטען צײַכענט זיך אָב אַ ביסעל דײַטליכער, ווי אַן אַלטער בגד מיט אַ סך גרינע, רויטע, ווײַסע און סתם קויטיגע לאַטעס. דער טײַך ברענט זיך אונטער דער זון אין שווערען דרימעל. און אויב דער זײַדע

נעהט גראָד פאַרבײַ אונטער'ן בוים, צעשטעלט ער עפּעס אַזוי מאָדנע־לעכערליך די פּיסלעך, אַ קלײַנינקער, אַ ריִהרעוודיגער, אַ פּיסעל פון פאָרענט, אַ פּיסעל פון הינטען, און ער אַלײן באַמבעלט זיך אין דער מיט. דן דערהערט אין דער הויך איבער זיך אַ קלינגענדיג געלעכטער, ציטערט־אויף און פערדרײַסט דעם קאָפּ צו'ם בוים. און נישט שטענדיג געלינגט עס איהם אײַנצובעטען בײַלקען, זי זאָל אַראָבגעהן, דען זי קאָן נאָך חלילה אַראָבפאַלען.

אויפ'ן ברעג בית־עלמין, דאָרט וואו דער גרונט האַקט זיך אָב צו'ם טײַך צו, וואַקסט אַ ווערבע. שטעהן שטעהט זי קרום און העננט איבער'ן אָבגרונד. דערפאַר אָבער האָט זי אַרײַנגעשטאָכען איהרע וואָרצלען דעם לעהמיגען באַרג טיעף אין די געדערים, האָט דאָרט אויסגעשטרעקט איהרע לאַנגע, דינע פינגער, האָט זײ פערפלאָנטערט, פערשלײַפט אײַנעם מיט'ן צווײַטען — און שטעהט פעסט. ווען־ניט־ווען שאָקעלט זי דער ווינד, שפּיעלט זיך מיט איהרע ליכטיגע און גלײַכע, ווי גלח'ישע, צעפּ, און זי סקריפּעט שטיל און פער'חלומ'ט... און שטעהט.

אויף דער ווערבע האָט בײַלקע ליעב צו זיצען און קוקען אויפ'ן טײַך. אַ ביסעל ניעדריגער אַראָב־וואַסער שטעהט שלעפּעריג די טונקעל־גרינע „פּריסטאַן“. פון בײדע איהרע זײַטען וויעגען זיך „בערלינעס“, שיפלעך, פליטען. געהט פאַרבײַ אַ דאַמפּפער, רויכערט ליולקע־ציבעק און פּאַטשט מיט די רעדער אָן וואַסער. בײַלקע פערקוקט זיך נײַגיעריג אויפ'ן דעק. אַ פּויערטע אין אַ רויטער פּאַטשײלע, מיט גראָבע שטיוועל אויף די פיס... אַ פּאַרשוין אין אַ זשאָקײ־היטעל, מיט אַ לאָרנעטע בײַ די אויגען... מאָדנע! וויפיעל פערשיעדענע מענשען עס זענען דאָס פאַראַן אויף דער וועלט: גרינע, רויטע, מיט פּאַטשײלעס, מיט גלעזער בײַ די אויגען. ס'פערשטעהט זיך, דאָס זענען נישט קײן אמת'ע מענשעלעך, דאָס זענען בלויז אַזעלכע שפּיעלכעלעך. עס וואָלט, כ'לעבען, בדאי געווען אײַנעם אַזעלכען אויפצוברעכען און אַ קוק צו טהון, וואָס אינווענדיג טהוט זיך. עס מוזען דאָרט זײַן עפּעס רעדעלעך, קלעצעלעך, צײַהנדעלעך, — אָט ווי אין זײדענ'ס אַלטען וואַנד־זײגער, וואָס איז אַמאָל אַראָבגעפאַלען אויף די ערד און הוסט פון דעמאָלט אָן... הם... מאָדנע בעשעפעניש, אָט די מענשעלעך און די זײגערס.

און ווען בײַלקע דערפֿיהלט זיך גאָר גרינג, געפֿעלט איהר צו פֿערלאָזען אינגאַנצען דעם שטאַם פֿון דער ווערבע, אָנצוחאַפּען זיך אָן אַ צווײַג און צו בלײַבען הענגען בלויז אויף די הענד. די ווערבע וויעגט זיך און זאָגט עפּעס — ס'וואָלט געמעגט שווערען, זי זאָגט עפּעס! — און בײַלקעס פּנים שוועבען אַרום פֿרײַ אין דער לופֿט. און וואַרפֿט זי אַ בליק אין די ניעדער, זעהט זי, ווי דער טײַך וויעגט זיך איהר אַנטקעגען: אַרויף — אַראָב, אַראָב — אַרויף. דן האָט זי אײַנמאָל דערזעהען אין אַזאַ פּאָזע, האָבען איהם אָנגעהויבען צו שטעלען די האָר אין קאָפּ.

אַזוי איז זי געוואַקסען אויפ'ן בית־עולם.

זאַפֿטען האָבען זיך געהויבען גלײַך פֿון דער ערד, זענען געפֿלאָסען דורך איהרע אָדערען, האָבען געדרונגען אין איהרע ווײַכע בײנער און זײַ געקרעפֿטיגט. די זון האָט געפֿילט און געפּאַרבט איהרע בעקלעך, ווי זי פֿילט און פֿאַרבט די פֿרוכטען פֿון די בוימער. בלומען האָבען געבליהט, זומער־פֿײַגעלעך — געציטערט אין דער לופֿט, און די נשמות, די לויטערע, פֿריידליכע נשמות פֿון די אַמאָליגע אומרוהיגע מענשען, האָבען זי אַרומגערינגעלט אויף יעדען טריט, געשוועבט אַרום איהר קאָפּ און געמורמעלט איהר אין די אויערען: „קינדעלע... מײַדעלע... מײַדעלע... קינדעלע...“

ד.

אין אֱלול, ווען אויפ'ן ברענענדען, אויפגערעגטען געזיכט פון זומער האָבען זיך געוויזען די ערשטע סימנים פון מידקייט, האָט דאָס לעבען אין דער אונטערשטער שטאָדט אויפגעקאָכט שטארקער, האָט זיך געהויבען, ווי אַ געוויסער אין פריהלינג, זיינע ווערען האָבען זיך געקייקעלט ביז'ן בארג, זענען זיך פאנאנדערגעלאָפען און האָבען שטירמיש פערפלייצט די טויטע שטאָדט.

פון בעגינען ביז שטאָק נאַכט האָבען זיך געצויגען איבער'ן שטויביגען וועג מחנות ווייבער, מענער, קינדער, פוסגעהער און פוהרלעך — פון בית־עולם און צו'ם בית־עולם.

דאָס גרויע טויער אונטער'ן פערשימעלטען דעכעל האָט זיך ברייט געעפענט, און דורך די עפענונג האָט זיך אַריינגעריסען אין דאָס „פעלד" דאָס לעבען מיט זיין גאַנצען האַרמידער: מיט זיינע ענטפלעקט־געוואָרענע פערבאָרגענע וואונדען, מיט קוויטשיגער בעטלעריי און מיט עפענטליכער, בעל־הבית'יש־ברייטער שאַכער־מאַכעריי. ביי'ם וועג, פון ביידע זייטען טויער, זענען געשטאַנען אין צוויי צייַלען אָרעמעלייַט, קאַליקעס, אין דרייען געבויגענע זקנים, ווייבער מיט רויטע, טרערענדיגע אויגען, —

האבען געשטרעקט די הענד, געקרעכצט, עפעס געמורמעלט און זיך געקריגט ווער מיט וועמען. אין טויער גופא, ביי צוויי לאנגע טישען, זענען געזעסען יודען מיט טעלערלעך, מיט שיסעלעך, מיט ביכעלעך, מיט קוויטעלעך, האבען געשריבען און גענומען, גענומען און געשריבען. און פון אלע זייטען, פון צווישען די מצבות, פון די וויטסטע, פערבעהאלטענסטע ווינקעלעך, האבען זיך געהויבען איבער'ן „פעלד" תפלות, געוויינען, געשרייען, לאנגע, אויסגעצויגענע, אנגעוועהטאגטע, שווערמוטיגע און צעבראכענע, ווי די מענשען גופא, וואס האבען זיי פון זיך ארויסגעשטויסען. די אויפגערודערטע, דערשראקענע נשמות, וואס האבען בעקומען א בעפעהל פון אויבען: נישט אבצוטרעטען פון בית-עולם דעם גאנצען חודש נאכאנאנד, — האבען זיך בעהאלטען אין זייערע קברים און אונצופריעדען אויסגעהערט די אלע טענות, די שווערע „פעקלעך", וואס מ'האט פאר זיי אוועקגעלעגט, די אלט-בעקאנטע שווערקייטען, וואס זיי האבען שוין לאנג פון זיך אראבגעווארפען. הארט ביי דר'ערד — אויף די קברים, אויף די גראזען, אויף די מענשען — איז שטייף געליגען אן אומגעלומפערט געמישעכץ פון זונען-גאלד און מענשען-קרעכץ.

און ווי דן האט נישט געקאנט זיך צוגעוועהנען צו'ם טויט, אזוי האט ביילקע נישט פערנומען דאס לעבען. זינט זי איז היע, איז זי געווען אין שטאדט אפשר דריי מאל, נישט מעהר, און יעדעס מאל איז זי געקומען פון דארטען א צערודערטע. האט מען ווען געבראכט א „ברמינן", האט זיך ביילקע פערשטעקט ערגעץ צווישען די קברים און האט אויפמערקזאם, א ביסעל ווילד, בעטראכט די בעגלייטער, — און זיי זענען איהר פארגעקומען אזוי פרעמד און ווייט, ווי יענע מענשען אויף די דאמפפער, וועלכע זי האט אפט בעקוקט פון דער ווערבע אראב. איהר האט זיך אלץ געדאכט, אז דאס זענען נישט מעהר ווי קאטאוועס-מענשלעך, נישט קיין ביילקעס. זיי מאכען זיך כלומר'שט ווי זיי געהען, רעדען, טהוען עפעס, אבער — ס'איז נישט דאס... אט דער זיידע — איז עפעס אנדערש. ער איז — דער זיידע, איהר זיידע. איהם ווייסט זי, ווי ער איז אין דער אמת'ן, מעג ער זיך ווי פלייסען צו ווייזען זיך בייז, ווען ער איז גוטמוטיג, אדער מאכען זיך פרעהליך, ווען איהם איז שווער אויפ'ן הארצען. סוף כל סוף, איז דער זיידע כמעט א ביילקע, און אלע אנדערע מענשען — נישט.

נאָר אַז עס פלעגט קומען דער חודש אלול, האָט זיך בײלקע קײן אָרט נישט געקאָנט געפינען. אַ גאַנצען חודש האָט דאָס לעבען פאַר איהר אין די אויגען געקאָכט, געשוימט, געקרעכצט און זיך געוואָרפען, ווי אין דער „פאַלעניש“. אַ גאַנצען חודש נאָכאַנאַנד האָבען די רעדעלעך אינווייניג אין די שפּיעלכעלעך געסקריפּעט און זיך פיעבערהאַפט געדרעהט, און די מענשעלעך האָבען געוויינט, גע׳טענה׳ט, עפּעס אַזוינס דערצעהלט און ווידער געוויינט. נישט זעלטען האָט געטראָפען, אַז אין עמיצען פון די מענשעלעך האָבען זיך די רעדעלעך פערפּלאָנטערט צווישען זיך און פּלוצים מיט אַ קנאַק זיך אָבגעשטעלט, און דאַן האָט דאָס מענשעלע אַרויסגעלאָזען אַן אָבגעהאַקטען, פערשטיקטען קרעכץ און איז שטום געפאַלען מיט׳ן פּנים אויף עפּעס אַ מצבה... און ביסלעכווייז האָט זיך בײלקען אָנגעהויבען צו דאַכטען, אַז זי פערשטעהט. עפּעס אַזוינס האָבען זיי געוועקט אין איהר, — פערגעסענע בילדער, פערהילכטע קלאַנגען, צי וואָס?... — און קײן בעהאַלטעניש איז גאָר פון זיי נישט פאַרהאַן! וואו ערגעץ אַ ווינקעל, וואו נאָר אַ בערגעלע — אומעטום זענען זיי דאָ, און וואוהין זיי קומען נאָר, אַזוי פערטרייבען זיי פון דאָרט די נשמות אונטער די ערד און טראָגען אַריין אין אָרט פון אייביגען פריעדען זייער אייביגע אונרוהיגקייט... מיט יעדען טאָג איז עפּעס אַזוינס געוואַקסען, עפּעס האָט זיך גענעהערט, און בײלקע האָט אַ פערבאָרגענעם שוידער געשפּירט. דעריבער, ווען דער חודש האָט זיך געענדיגט, די ימים נוראים זענען אַוועק, און דער מענשען־שטראָם האָט זיך ביסלעכווייז אַראָבגעגאָסען צוריק אין טאָל, — דעמאָלט האָט בײלקע אָבגעצויגען דעם אָטהעם.

דעמאָלט פלעגען די בעפרייטע נשמות אויף אַ שטיקעל צייט פערלאָזען דאָס בית־עלמין, זיך אויפהייבען צו׳ם הימעל און איבערלאָזען נאָך זיך אַ טיעפע בענקעניש. עס קומט אָן דער הערבסט, וואָס איז, פּונקט ווי דער זיידע, — אַ גרויער, אַ בייזליכער, אָבער אין גרונד אַ גוטהערציגער און זעהר אַן אומעטיגער. אויף דאָס „פעלד“ רוקט זיך אָן אַ מרה־שחורה, די בוימער קוקען מאָגער, די ווערבע זאָגט ווידער, נאָר שוין עפּעס אַנדערש, גאָר עפּעס אַנדערש. רעגען און ווינטען. ווינטען און רעגען. אוים הימעל.

אַזוי ציהט זיך עס, ביז...

ה.

— זײַדע, זײַדע! די נשמה׳לעך זענען געקומען צו פליִהען! — שרײַט בײַלקע, פערקוקענדיג דורך דאָס פענסטער׳ל אין פעלד אַרײַן, און לויפט אַרויס פון שטיבעל.

און ווירקליך: די נשמות זענען געקומען צו פליִהען. לײַכטע, ווײַסע, קלײַנינקע, קומען זײ פון אַלע זײַטען פון הימעל, טאַנצען אין דער לופט, בעפאַלען בײַלקען, ווי ווײַסע זומער-פײגעלעך, זעצען זיך אויף איהרע האָר, אויף איהרע ברעמען, אויף איהרע בעקלעך, רוימען איהר אײַן אַ סוד אין אויער און ווערען פערשוואונדען, ווי אַ ליעבליכער שמײכעל, און אַנדערע קומען אויף זײער אָרט — אַזוי פיעל, ווי די שטערען אין הימעל, ווי דער זאַמד אויפ׳ן ברעג פון טײַך. ווי שכור שפּרינגט בײַלקע אַרום איבער׳ן פעלד, אין דער מילכווײַסער לופט, פערמאַכט דעם קאָפּ און שטעלט אונטער איהר געזיכט אונטער די ווײַסע בלימלעך, וואָס פאַלען פון הימעל. די שנײעלעך פאַלען און פאַלען, פאַרבען דאָס פעלד גרוי—ליכטיג—ווײַס, און אָט פערציהען זײ שוין די ערד מיט אַ דעקטוך, וואָס ליעגט אויף איהר ברוסט אין זײַד-ווײכע פאַלדען, און רעדען עפּעס אונטער׳ן פוס, אין ברומען ווײַך און ליעבליך, ווי טײַבעלעך אין נעסט.

נאָר דער עיקר — דער טײַך! טאָג־טעגליך קוקט בײַלקע אויפ'ן טײַך און לעבט מיט איהם צוזאַמען. צווישען די ווײַסע ברעגען יאָגט ער זײַנע כמעט שוואַרצע וואַסערען, פערצאָרנט און בײז, פאָראויסזעהענדיג פאַר זיך פינסטערע טעג... ציהט פון צפון אַ קאַלטער ווינד, דרינגט אַרײַן אומעטום, נעהט דורך דאָס לײַב ווי דורך אַ לעדיגען חלל, טראָגט ער זיך איבער'ן טײַך אַ טאָג, און צוויי, און דרײַ, — ווערט דער טײַך בלוי, טונקעל־בלוי, פון קעלט און ציטערט, און קנײטשט זיך, און ראַנגעלט זיך, מיט'ן טויטען דרימעל, וואָס בעפאַלט זײַנע מעכטיגע גליעדער, — ראַנגעלט זיך, אָבער אַלץ לאַנגזאַמער און שווערער, שווערער און פוילער, פוילער און שלעפעריגער. פון ערגעץ קומט אָן אַ פאָרמלאָזעס, געלבליך־קויטיגעס שטיק אײַז און שווימט פאַרבײַ שטיל, בגנבה, נישט מײנענדיג חלילה קײן שלעכטס... און נאָך אַ „קריהע" געהט פאַרבײַ, און נאָך אײנע, און עטליכע מיט אַ מאָל, און אָט ציהט שוין אַ גאַנצע מחנה אַראָב־וואַסער, און עס דאַכט זיך — עפּעס קעפּ קוקען אַרויס פון וואַסער אָדער לצים שפּיעלען זיך צווישען די וועלען, קעהרען זיך איבער און מאַכען אָן אַ גאַנצען האַרמידער אין טײַך. אָפּט און עפטער לאָזען זיך הערען הילכיגע קלעפּ און אַ קנאַקערײַ. דער טײַך איז שוין אינגאַנצען בעדעקט מיט קריהעס, און צווישען די קלענערע שפּאַרט זיך דורך אַ גרויסע מיט ברײטקײט, מיט בעל־הבית'ישער חוצפּה, און די קלײנע טרעטען איהר אָב דעם וועג, קריצענדיג מיט די צײהן, און קריכען אײנע אויף די אַנדערע, און שלאָגען זיך צווישען זיך, ווי וועלף איבער אַ פּגר...

זעהענדיג די שווערע גסיסה פון ריזיגען טײַך, צעלויפען זיך די מענשען, פערשווינדען די שיפלעך, די פליטען, די „בערלינעס", און וויסט ווערט אַרום און לעדיג, ווי פאַר בריאת העולם. ביסלעכווײַז פערהאַלט די קריהע איהר גאַנג, דרעהט זיך אויף אײן און דעמזעלבען אָרט, שטויסט זיך אָן די ברעגען, ביז זי בלײַבט אינגאַנצען שטעהן. אומגעלומפּערט און העסליך שטאַרצען אין אַלע זײַטען אונגעהויער גרויסע שפּיציגע נעזער, גלאַטע, הוילע און ווײַסע קעפּ, פערבויגענע קניע און רוקענס, — אַ שלאַכט־פעלד, בעדעקט מיט נאַקעטע מתים און פערטריקענטע סקעלעטען. און דאַן קומען ווידער צו פליהען ווײַסע, גרינגע נשמה'לעך און לעגען זיך מיט גרויס רחמנות אויף די פּגרים און פערדע־

קען זייער שאנד. נאך עטליכע שנייען, נאך עטליכע פרעסט — און פון טייך איז קיין זכר נישטא. גרויע, קורצע טעג בעווייזען דער וועלט זייער בלאסען, אונדרייסטען שמייכעל, פאלען אבער באלד ביי זיך אראב און לעשען זיך אוים, און זייער צרט פערטרעטען לאנגע, אונענדליך לאנגע אומעטיגע נעכט, ווען דער ווינד פייפט זיין מרה־שחורה׳דיג ליעדעל, ווען פון וואלד, וואס טונקעלט אויפ׳ן צווייטען ברעג, געהען ארוים הונגעריגע, דערפרוירענע וועלף און קלייבען זיך צונויף אויפ׳ן קבר פון טייך, און קלאגען ווילד און שמערצליך שטונדען לאנג, און קנאקען מיט די ציינער, און פינקלען מיט גרין־ברענענדע אויגען אין שוים פון דער נאכט אריין.

1.

לאַנג ציהט זיך דער ווינטער, אַזוי לאַנג, אַז דער זומער קומט פאָר ווי עפּעס אַ געשריבענע מעשה: אפשר געווען, אפשר נישט געווען. און בײַלקע חדוש'ט זיך: דער טײַך איז נישטאָ, גאָר אינגאַנצען נישטאָ! ווי געשיקט זיך עס? געווען טעג — און דער שוים פון טײַך איז שטיקער־ווײַז געהאַנגען אויף די מצבות, און אפילו אין די שטילע נעכט האָט פון אונטער'ן באַרג געגרײַלט אַהער אַ געמורמעל, קענטיג — פון חלום; און איצט — פליהען שליטענס, געהען מענשען, געהען זיכער און לײַכטזיניג, פונקט ווי עס דאַרף אַזוי זײַן. און — אַזוי וועט עס שוין בלײַבען?

עס בלײַבט נישט אַזוי. לאַנג ציהט אַ צפון־ווינד, און — קײנער בעמערקט נישט ווען און ווי אַזוי — הויבט ער אָן צו עטהעמען פון דרום, אַ פײַכטער, אַ „פוילער״, אַן אײַנגעגעסענער. דער גלאַטער, ווײַסער וועג אויפ'ן טײַך ווערט קויטיג, טונקעל, קנײַטשיג; די פוסגעהער פער־ליערען די העזה, בעוועגען זיך מיט ישוב־הדעת, קלאַפּען מיט שטעקענס אָן גרונט און הערען זיך צו עפּעס צו... די פוהרלעך בעווײַזען קאַפּריז, מאַכען עפּעס מאָדנע זיגזאַגען, מײַדען אוים מאַנכע ערטער, און דאָך טהוט עס אונטער זײַ ווען־ניט־ווען אַ חליפּ, אַ שפּריץ. דער דרום־ווינד

ציִדט דערוויַיל מיִט גרויס עקשנות, די טעג ווערען אַ ביסעל גרעסער, די נעכט — אַ ביסעל קלענער, און דער טייַך הויבט אָן צו נעהמען זייַנע ערשטע קרבנות: פאַלט אַריַין אַ מענש, ברעכט זיך איַין אַ פוהר, בעוויַיזען זיך עפּעס פערדעכטיגע לעכער, גריבער, ברונענס. ביסלעכ־וויַיז לויפען זיך די מענשען פאַנאַנדער: דער שרעק פאַר תחית המתים איז ניִשט קלענער ווי דער שרעק פאַר די גסיסה...

דערנאָך קומט אַ נאַכט, ווען בייַלקע כאַפּט זיך פּלוציִם אויף פון שלאָף און פרעגט דערשראָקען:

— זייַדע, וואָס איז דאָס?...

דן שלאָפט שוין לאַנג ניִשט.

— גאָרניִשט, טאָכטער, גאָרניִשט... דער טייַך ריהרט זיך.

ער פערדרויכערט אין דער פינסטער זיין ליולקע, רויכערט, הוסט, שפּייַט און מריִקעט עפּעס אַזוינס.

— האַ, וואָס? — פרעגט בייַלקע וויִדער.

—עט... הם... גאָרניִשט, גאָרניִשט... — ענטפערט ער און איִן אַ וויַילע אַרום מריִקעט ער וויִדער, אָבער בייַלקע פיִהלט, אַז ער איז ניִשט אונצופריִעדען, און ניִשט ער, ניִשט זי ווייסען ניִט, וואָס איז די שמחה. אויפ׳ן טייַך דערוויַיל דונערט עס אַזוי, אַז דאָס גאַנצע היַיזעל טריַיסעלט זיך און די שויבען איִן די פענסטער גריִלצען. אַ גאַנצע נאַכט גלאָצט בייַלקע די אויגען איִן די פיִנסטערניִש אַריַין און האַלט איַין דעם אָטהעם, און איהר דאַכט זיִך, אַז זי זעהט וואָס זי הערט.

קוים דערוואַרט זיִך אויף טאָג, שפּריִנגט זי אַרויס פון שטיִבעל און פאַלט אַריַין גליַיך איִן די אָרעמס פון אַ וואַרעמען וויִנד, וואָס שמעקט ווי אַ זומער־רעגען. זי פערמאַכט אויף אַ רגע די אויגען, עפענט זיי אויף, לויפט־צו צו דער ווערבע און פערקוקט אַראָב.

דאָס איַיז רודערט זיִך. בייַלקע זעהט בחוש, אַז אונטער׳ן איַיז

שטעהט עמיצער, אַ גרויסער, אַ ריעזיגער, אויף די הענד און אויף די פיס און בעמיהט זיך אויפצוהייבען אויף זיין רוקען די האַרטע, שווערע דעק. דאָס איז בייגט זיך, פּלאַצט ערטערווייז און לאָזט זיך ווידער שווער אַראָב. דער געפאַנגענער אונטען ווערט וואָס אַמאָל אונרוהיגער, אויפגערעגטער: ער סאָפּעט, רודערט זיך, שטרענגט זיך אָן נאָך מעהר. דאָס איז בּרעכט זיך עפּטער, בּרייטער, ראַנגעלט זיך פערצווייפעלט פאַר זיין מאַכט — און בּרעכט זיך פאָרט. איינצעלנע שטיקער שטויסען זיך, וואַרפען זיך און קעהרען זיך איבער, ווי אונגעהויער גרויסע טויטע פיש, מיט די ווייסע בייכער אַרויף... וואַסער זעצט פון אַלע וואונדען, פערפלייצט דאָס אייז, שווענקט עס, רייניגט עס און — עסט עס. און פּלוציים טהוט די גאַנצע מאַסע אַ ציטער — און ריהרט זיך פון אָרט.

עטליכע טעג נאָכאַנאַנד, ווי אַן ארמעע נאָך אַ שרעקליכער מפּלה, לויפט נאָכדעם די קריהע אַראָב־וואַסער אין איילעניש און שרעק. פערלאָזענדיג די שאַנצען און בעפעסטיגונגען, אויף וועלכע זיי האָבען געאַרבייט דעם גאַנצען ווינטער, לויפען צוערשט גאַנצע קאָרפּוסען, דיוויזיעס, פּאָלקען; נאָך זיי פליהען פאַרביי אָהן פּלאַן און אָרדנונג קלענערע אָבטיילונגען און איינצעלנע זעלנער, וואָס די אַרמעע האָט זיי פערלוירען אין וועג און וועלכע בעמיהען זיך איצט זי צו דעריאָגען. פיעלע פון זיי קומען־אום אין וועג, — די זון הייבט זיך מיט יעדען טאָג העכער, און איהרע פיילען ווערען וואָס אַ מאָל הייסער און שטעכיגער. ציי־טענווייז פערהאַקט זיך עפּעס אַ שטיק אייז ערגעץ אין אַ ווינקעל פון אויסגעשניטענעם בּרעג און גוס'עט לאַנג און שמערצליך, נאָכקוקענדיג מיט אַנגסט נאָך זיינע בּרידער, וואָס לויפען מיט אימפּעט פאַרביי... פערשוואונדען דאָס לעצטע שטיקעל אייז, און פון אויבען קומען נאָך אַלץ אָן וואַסערען און וואַסערען און שלינגען דעם לינקען ניעדריגען בּרעג און רייסען זיך אַריין אין די זייטיגע טאָלען. בּיינאַכט הערט מען פון אונטער'ן בּאַרג, ווי עפּעס גאָרגעלט אַזוי קורץ און טיעף, גלייך דער טייך שטיקט זיך פון איינגעהאַלטענעם געלעכטער און רייסט זיך פון שטאַרקע און קיצעלדיגע הענד... דאָס לעבען האָט ווידער געעפענט זיינע שטראַהלענדע אויגען.

ז.

געווען אזא מענש — בלויז איינער, — וואס ביילקע האט געפרובט מיט איהם זיך צו בעפריינדען. דער מענש איז געווען דאס זיבען־יעהריגע זוהנדעל פון פיליפ קארפענקא, וועלכער האט געוואוינט געגענ'איבער, אויף יענערזייט „שליאך“, אין איינעם פון די דארטיגע הייזלעך. געהאט האט יאשקע א ניעדריגען שטערן, גרויע אויגען, א ברייט, קלייענדיג פנים און ברייטע „חאזיאיסקע“ פלודערען. געגאנגען איז ער שטענדיג אהן א היטעל, און זיינע ווייסע, פלאקסענע האר זענען איהם געווען אראבגעלאזען אויף דאס פנים, ביז איבער די אויגען. דאס מויל האט ער געהאלטען אפען, און דער מינדסטער פינגער פון זיין רעכטער האנד האט געוועהנליך געשטעקט אין איינעם פון זיינע נאז־לעכער. בכלל האט ער זיך געוואונדערט.

איז יאשקע אמאל געשטאנען נעבען פלויט פון בית־עלמין, האט פערקוקט אינוועניג אריין, אויף די גרינע בארלעך, וואס זענען געוואקסען אויף דער „באבע'ס בוים“, און האט זיך, ווי זיין שטייגער איז, געוואונדערט און געשלונגען דאס שפייעכץ: גראד אזעלכע בארלעך זענען ביי זיין טאטען אין גארטען נישט געוואקסען. ביילקע איז געגאנגען פארביי און האט זיך אבגעשטעלט נעבען פלויט פון דער אינוועניגסטער זייט. יאשקע

האָט זיך פערוואונדערט, בײַלקע האָט זיך צעלאַכט.

— ווײַסע האָר! — האָט זי לאַכענדיג געזאָגט, טײַטענדיג אויף איהם מיט'ן פינגער.

— יאַק?...[א] — האָט יאַשקע געפרעגט און זיך אומגעקוקט אַהינטער, זוכענדיג מיט די אויגען, אויף וואָס ווײַזט זי אָן.

— בײַ דיר ווײַסע, בײַ מיר שוואַרצע... — האָט בײַלקע געזאָגט, צוגעהענדיג נעהענטער צו'ם פּלויט, און האָט מיט דער האַנד צעשויבערט איהרע שוואַרצע לאָקען.

יאַשקע האָט אויסגעשטרעקט זײַן האַנד און האָט אָנגעטאַפּט איהרע האָר, נישט ווײסענדיג געניי, וואָס מ'וויל פון איהם. בײַלקע האָט זיך ווידער צעלאַכט, און ער האָט געשווינד צוריקגעכאַפּט זײַן האַנד אין גרויסער פערלעגענהײַט. די קינדער האָבען געקוקט אַ ווײַלע איינס אויפ'ם אַנדערע.

— דאַוואַי הרושקי![ב] — האָט יאַשקע פּלוצים אַרויסגערעדט — און האָט זיך פערוואונדערט.

פונ'ם בליק, וואָס ער האָט געוואָרפען אויפ'ן בוים, האָט בײַלקע פערשטאַנען, וואָס ער וויל, און איז אויגענבליקליך אַרויף אויפ'ן בוים. יאַשקע האָט זיך אַ סעקונדע געשלאָגען מיט דער דעה, דערנאָך איז ער אַריבער איבער'ן פּלויט און איז אויך אַרויף אויפ'ן בוים.

אַזוי האָבען זיי געשלאָסען בעקאַנטשאַפט.

דן האָט אַ שטיק צײַט נישט געוואוסט פון דער דאָזיגער קינדערשער פרײַנדשאַפט. ער איז איבעראַשט געוואָרען, דערוועהענדיג איינ־

[א] ווי?

[ב] גיעב באַרלעך.

מאָל יאַשקען מיט ביילקען אויפ'ן בית־עולם. יאַשקע איז אנטלאָפען, דן איז רויט געוואָרען.

— וואָס איז דאָס פאַר אַ שייגעץ ?!

ביילקע האָט געלאַסען געענטפערט :

— יאַשקע...

— יאַשקע ?.. וואָס יאַשקע ?.. וואָס הייסט יאַשקע ?.. פע, מיט אַ שייגעץ גאָר !

ביילקע האָט זיך פערוואונדערט.

— פאַרוואָס ?..

— פאַרוואָס ?.. — האָט דן איבערגעפרעגט. — ווי דען ?.. ביזט דאָך אַ יודיש קינד, ווי קומט ער צו דיר ?..

— עס איז דאָך יאַשקע ! — האָט ביילקע זיך אַלץ מעהר געוואונדערט.

— פערשטעהסטו מיך, דו ביזט אַ יודיש קינד, און ער איז אַ גוי, — פערשטעהסט, הא ?..

זי האָט גאָרנישט פערשטאַנען, און אַז יאַשקע איז אויף מאָרגען בגנבה צוגעקומען צו'ם פלויט, האָט זי זיך מיט איהם געשפּיעלט ווי פריהער. און גיכער איז זי געווען דער מאַנספערשוין, איידער ער : זי האָט געפיהרט דאָס רעדעל, האָט צוגעטראַכט נייע שטיק און האָט אַליין פערענטפערט וויכטיגע לעבענס־פראַגען. יאַשקע, דאַגעגען, איז געווען זעהר פויל, זעהר פלעגמאַטיש, ווייניג ריהרעוודיג און האָט ביילקע'ן געפאָלגט אין אַלסדינג. זיין גרעסטעס פערגעניגען איז געווען — צו זיצען די פיס אונטער זיך און אַ פינגער אין דער נאָז און קוקען אָהן אַ שום

גערַאנק, פּתּם אין די וועלט אַרײַן, קוקען אַזוי לאַנג, ווי נאָר מעגליך; און איינמאָל האָט געטראָפען, דאָס ער האָט אַזוי זיצענדיג אײַנגעדריי־מעלט, און האָט זיך שטאַרק איבערגעשראָקען, ווען בײַלקע האָט איהם אויפגעוועקט מיט איהר פרעהליכען געשריי.

יעדען טאָג פלעגט ער קומען רײַסען באַרלעך, זיך שפּיעלען און שמועסען. מאָדנע געשפּרעכען און אויף אַ מאָדנער שפּראַך האָבען זיי געפיהרט.

— האָסט אַ סטאַרי דיד? [א] — האָט בײַלקע זיך אינטערעסירט.

יאַשקע, נישט אַרויסנעהמענדיג דעם פינגער פון דער נאָז, האָט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ פון לינקס צו רעכטס:

— ני, בײַ מיר אַ טאַטקע און אַ מאַמקע, און אַ בראַטאָק, און צוויי סעסטריצעס... [ב]

— אי הרושקי או טעבע אין סאַד יע? [ג]

— יאָ, אי בילאַ מאַלינאַ, אי קאָראָוואַ... [ד]

— קאָראָוואַ?.. — האָט בײַלקע אונזיכער איבערגעפרעגט, נישט וויסענדיג, וואָס פאַר אַ געוויקס דאָס איז.

— נו, דאַ [ה], קאָראָוואַ... מו — או — או!.. — האָט יאַשקע גענעבען צו פערשטעהן און האָט מיט די הענד געמאַכט אַ פּאָר הערנער איבער'ן קאָפּ.

א) האָסט אַן אַלטען זיידען?
ב) ניין, ביי מיר אַ טאַטע און אַ מאַמע, און אַ ברידערל, און צוויי שוועסטערלעך.
ג) און באַרלעך האָסטו אין גאָרטען?
ד) יאָ, און ווייסע מאַלינעס, און אַ קוה.
ה) נו, יאָ.

— אַ — האַ ! . . — האָט בײַלקע פֿערטראַכט געזאָגט .

עס האָט געדויערט עטליכע וואָכען . די קינדער האָבען געלעבט אין אַ בעזונדער וועלטעל . אַ קלײן בעשעפעניש׳על האָט דאָס וועלטעל חרוב געמאַכט און האָט דערבײַ אויך זײַן אײגען לעבען פֿערלוירען .

אַ זומער־פֿײגעלע איז פֿאַרבײַגעפֿלויגען צווישען די קינדער , בעת זיי בײדע זענען געזעסען אויפ׳ן גראָז , און יאשקע האָט עס געכאַפּט . ער האָט עס געהאַלטען פֿאַר אַ פליגעלע , און דאָס זומער־פֿײגעלע האָט זיך פֿערצװײפֿעלט געראַנגעלט , האָט געזשומעט און אָנגעמאַכט אַ ווינד צווישען יאשקע׳ס פֿינגער . יאשקע האָט זיך שטאַרק געוואונדערט און האָט עס צוגעקוקט מיט גרויסער נײַגיעריגקײט . בײַלקע איז פֿערציטערט געוואָרען .

— לאָז אָב , לאָז אָב דאָס נשמה׳לע ! — האָט זי קוים אַרויסגע־רעדט מיט אַנגסט .

— שטשאָ ?[א] — האָט יאשקע נישט פֿערשטאַנען און האָט אָבגעריסען בײַ׳ם זומער־פֿײגעלע אַ פליגעלע . . .

בײַלקע האָט איהם אָנגעכאַפּט פֿאַר די האַנד . יאשקע איז פּלוצים אין כעס געוואָרען .

—פּוסטי ![ב] —האָט ער אויסגעשריגען, רײַסענדיג בײַ איהר זײַן האַנד.

בײַלקע האָט נישט אָבגעלאָזען .

— או , טש — טשאָרט !

ער האָט צעקוועטשט דאָס זומער־פֿײגעלע , האָט עס אַוועקגע־

א) וואָס ?

ב) לאָז אָב !

וואָרפען און אַ שטוים געטהון בײַלקע'ן מיט דער בעפּרײַטער האַנד.

אין איין מאָמענט איז בײַלקע אויפגעשפּרונגען פון אָרט. איהר געזיכט איז געוואָרען טויט-בלאַס, די בלויע אײַגלעך — פינסטער און טיעף, און צווישען די האַלב-געעפענטע ליפּלעך האָבען געפינקעלט צוויי ציינלען שאַרפע, ווייסע, צוזאַמענגעדריקטע ציינער. און באַלד האָבען זיך די ציינער טיעף אײַנגעשניטען יאַשקע'ן אין האַנד.

יאַשקע האָט ברייט געעפענט די אויגען און דאָס מויל און האָט זיך צעשריען, ווי אַ קאַלב ביי דער שחיטה. אַז בײַלקע האָט איהם אָבגעלאָזען, איז ער אַוועקגעלאָפען אַהיים מיט אַ דערשראָקען, הילפלאָז געוויין. זי האָט איהם נאָכגעקוקט מיט פינקלענדע אײַגלעך און פערביסענע ליפּלעך.

נאָך דער דאָזיגער מעשה איז בײַלקע אַרומגעגאַנגען צעטומעלט עטליכע טעג נאָכאַנאַנד, און וואָס דער זיידע האָט זיך ביי איהר נישט דערבעטען, האָט ער נישט געקאָנט דערגעהן, וואָס איהר איז. דן האָט זיך געשראָקען און אין דער שטיל האָט ער מתפלל געווען:

— רבונו של עולם! האָב רחמנות אויף מיין עלטער און אויף איהרע יונגע יאָהרען — הייל איהרע וואונדען!.. אָ, טאָכטער מיינע, טאָכטער מיינע!..

אין אַ וואָך אַרום איז יאַשקע ווידער געקומען. ער האָט גאָר פערגעסען אָן די גאַנצע מעשה, און זיין ברייט פנים האָט געשמייכעלט ווייך און גוטמוטיג, ווי שטענדיג. און אַז בײַלקע האָט איהם קלאָר און דייטליך געגעבען צו פערשטעהן, אַז זי וויל מיט איהם מעהר קיין געשעפטען נישט האָבען, איז ער אַוועקגעגאַנגען זעהר טרויעריג. ער האָט לחלוטין נישט פערשטאַנען, מיט וואָס ער האָט זיך דאָ אַזוי פערזינדיגט, און אומזיסט האָט זיין נישט-געוועהנטער קאָפּ געאַרבייט אויף דער רעטעניש, וואָס בײַלקע האָט איהם פערגעבען.

ח.

יאָהרען זענען געשוואומען איבער'ן בית־עולם. פיער מאָל איז דער טייך פערשטאָרבען געוואָרען, און פיער מאָל האָט איהם דער פריה־לינג צו'ם לעבען געבראַכט. פיער מאָל האָט דער „באָבע'ס בוים" אַרויס־געיאָגט זיינע האַרבע, קיילעכדיגע באַרלעך און זיי צעוואָרפען איבער'ן פעלד. פאַר די צייט זענען די עלטערע בוימער געוואָרען אַ ביסעל אויסגעטריקענט, האָבען זיך אויסגעקרימט און אָנגעהויבען אונטערצוסקרי־פען, און די יונגע, פערקעהרט, האָבען זיך אויסגעצויגען, אויסגעגלייכט, און זייערע געשטאַרקטע, שלאַנקע גליעדער האָבען יונג און אויפגערעגט געציטערט. פיער מאָל האָבען די ווייסע, ציכטיגע שניילעך און די פיעלפאַרביגע קינדישע בלימעלעך איינע נאָך די צווייטע די ערד בעציערט.

פאַר די צייט איז דן'ס גרויע באָרד ווייס געוואָרען, און זיין קליי־נע, אָבער גלייכע פיגור האָט זיך אַ ביסעל צעשרויפט, אָבגעלאָזען, עטוואָס אויסגעבויגען. עפטער און עפטער בעזוכט ער איצט דעם בוים, וואָס איבער מלכה'ס קבר; לענגער און לענגער זיצט ער דאָרטען פער־טראַכט, און אַז ער גלעט ביי'ם אָוועקגאַנג די אותיות אויף דער מצבה, ציטערען דערביי לייכט זיינע פינגער און די ליפען בעוועגען זיך אין דער

שטיל... די ווערטער „האשה מלכה בת ר׳ תנחום שלמה״ האבען זיך א ביסעל אבגעריבען, אבער פאר׳ן אלטען ווערען זיי וואס אמאל שארפער און דייטליכער, און אונטער זיי ציילענט זיך אב א גוטמוטיג, קיילעלדיג פנים, עטוואס געעלטערט, מיט א שטיל שמייכעלע און מיט פריינדליכע, היימליכע אויגען, וואס קוקען גלייך אויף איהם, אויף דנ׳ען קוקען זיי, פונקט אזוי, ווי זיי האבען געקוקט אמאל, מיט פיעל, פיעל יאהרען צוריק...

און ביילקע איז געוואקסען. איהר פנים׳ל האט זיך עטוואס אויסגעצויגען, די גרויסע אויגען האבען פער׳חלומ׳ט געקוקט אין די ווייטע וועלט אריין, און אינגאנצען האט זי זיך ווי צוגעהערט צו עפעס. און פון דער זייט איז שווער געווען צו זאגען, אויב זי הערט זיך צו צו די קלאנגען פון דער אויסערער וועלט, צו די אייביגע שטימען פון ערד און הימעל, צו׳ם צאפלען פון לעבען און טויט, — אדער אין זיך גופא, אין דער טיעפעניש פון איהר קינדערשען הערצעל, הערט זי א בת-קול, וואס רופט און רופט — דערווייל נאך אונבעשטימט, אונקלאר, אמאל ווי א ליעד פון דער וויטען, אמאל ווי דאס ברומען פון א דונער, וואס גערט געבוירען ווערען, ווי דער אטהעם פון א שטורם, וואס דארף זיך ערשט ארויסרייסען פון אוצר הרוחות... דן האט זי איינמאל דערזעהען אויפ׳ן ברעג פון טייך אין א הייסען זומער-טאג: אינגאנצען א נאקעטע, מיט אויפגעהויבענע און איבער׳ן קאפ פעראייניגטע הענד, האט זי זיך געקליעבען צו ווארפען זיך אין דאס גרוי-געלע, שווער-דרימלענדע וואסער, — האט זיך דער אלטער דערשראקען: איהם האט זיך געדאכט, ער זעהט א בעשעפעניש פון אן אנדער וועלט, מיט א בלאנקער הויט און געטאקטע גליעדער, איבער וועלכע עס האט געשוועבט א קוים מערקליכער, דראבנער ציטער, ווי איבער א שטייף אנגעצויגענער סטרונע. און ווען דער דאזיגער בלענדענדער האלב קינדערשער קערפער האט א שימעריר געטהון אין דער לופט און האט זיך ווי א פייל אריינגעשניטען אין טייך, — איז דן אנטלאפען, א צעטומעלטער, א דערשראקענער, אליין נישט וויסענדיג פארוואס. זעהר צעטראגען איז ער געזעסען ביי׳ם פענסטער פון זיין הייזעל און האט געווארט אויף דאס אייניקעל. אין הארצען האט ער זיך געטראכט: „נישטא מעהר ביילקע. נישט די ביילקע. וואס וועט זי זאגען, אז זי וועט

קומען ?...״ אין א האלבער שעה ארום האט זי זיך בעוויזען אויפ׳ן שמאלען שטעגעל, וואס שלענגעלט זיך פונ׳ם אבגרונד ביים טייך ביז צו׳ם קליינעם הייזעל. מיט פאנאנדערגעלאזענע פריש־נאסע האר, דאס געזיכט עטוואס פערפלאמט און דער בליק מיעד, האט זי לאנג־זאם און גראציעז, ווי א בת מלכה, געטראטען מיט איהרע בארפיסע פיסלעך אויפ׳ן גראז. בעגעגענדיג דעם ווידענ׳ס אונזיכערן קוק, האט זי געענטפערט מיט א הערצליכען, קינדישען שמייכעל. דן איז פלוצים לעבעדיג געווארען.

— האסט זיך געבארען? חע־חע!...— האט ער געלאכט סתם אין די וועלט אריין. — טאקי זעהר היים, גאט זאל שומר ומציל זיין! חע־הע...

ט.

די הייצען אין יולי האָבען צו זיך קיין גלייכען נישט געהאַט. גאַנצע טעג האָט די זון אָפּען און שאַרף געקוקט אויף די ערד: ווער עס קאָן מיין פּנים נישט זעהן — זאָל געהן פון דער וועלט! געדאַכט האָט זיך — די פערשמאַכטע וועלט וועט בּיז'ן לעצטען קערנדעל פערוואַנדעלט ווערען אין ווייסען שטויב. די וועלט איז פערשטיינערט געוואָרען אין טויט-שרעק.

און ענדליך איז געקומען אַ טאָג.

דער הימעל האָט זיך פערצויגען מיט אַ גרין-קויטיגען הויך. לעבעדיגע בעשעפעניש'ען האָבען שווער געשלונגען די לופט, ווי געדיכטען, וואַרעמען בוים'אייל. די זון האָט געקוקט דערצאַרנט און בלוטיג.

שוין פון פריה-מאָרגען אָן איז ביילקע אַרומגעגאַנגען אונרוהיג, און צווישען איהרע בּרעמען האָט זיך בעוויזען דער קנייטש, איהר קנייטש. אין אָוועֶנד, ווען די זון איז אונטערגעגאַנגען אין העלישען פייער, האָט זיך ביילקע'ס פּנים נאָך מעהר פערוואָלקענט, און ביינאַכט, ליעגענדיג אין דער פינסטער אויף איהר בעטעל און הערענדיג דאָס

קלאגען פון ווינד צווישען די מצבות — האט זי שוין געציטערט מיט אלע גלידער. וואס טהוט זיך דארט דרויסען? וועמעס אנגסט ציטערט עס אין דער לופט? וועמען פייניגט מען עס דארט? וועמעס געדולד פלאצט עס — לחלוטין, איינגאנצען, אויף שטענדיג, אויף אייביג?

— זיידע, שלאפסט, זיידע? — מ'רופט מיך, דו הערסט?... ניין, איך געה נישט! וואס ווילסטו?... איך געה נישט! איך געה נישט! איך געה נישט!...

שטיל האט זיך געעפענט די טיר, און א קליינע, ווייסע פיגור איז ארויס פון שטוב.

דאס בית=עולם האט אויפגעלעבט.

אין יענער נאכט איז די וועלט איבערגעגעבען געווארען אין די הענד פון א שווארצער צעווילדעטער מכשפה. איהרע טונקעל=גרויע צע=שויבערטע האר האבען זיך געדרעהט, געשמיסען איבער'ן הימעל און איהם איינגאנצען פערדעקט; איהרע אויגען האבען פון צייט צו צייט גרין=בלאסע פונקען געשאסען; זי האט געקריצט מיט די צייהן און גע=ברומט, דערווייל נאך דומפף און איינגעהאלטען, און איהר שווערער אטהעם האט געטרייסעלט די לופט.

אין יענער נאכט האבען זיך די מתים דערמאנט אן זייער לעבען דארט אונטען, אין דער שטאדט פון די לעבעדיגע, אן אלעס, וואס זיי זענען דארט אויסגעשטאנען און וואס זיי האבען געלאזען נאך זיך. און וועהרענד די שטאדט פון די לעבעדיגע איז געווען ווי אויסגעשטארבען, און קיין איינציג פייער'ל פון דארט האט אהער זיין לעבעדיגען בליק נישט גע=שיקט, האט דא, אין דער שטאדט פון די טויטע, קיין איינציג גרעזעל נישט גערוהט. א דערשראקענער שארך איז געגאנגען הארט ביי דער ערד. העכער אין דער לופט, וואו עס האבען געטונקעלט די אויפגע=בלאזענע קעפ פון די בוימער, האבען פערשטיקטע קרעכצען און א שארף געמורמעל געשניטען די נאכט, און צווישען די קברים האבען ווי פערוואונדעטע פייגלען מיט'ן טויט זיך געראנגעלט, זיך געצאפעלט און מיט אבגעשוואכטע פליגעל אן די מצבות געפאטשט.

פײַל אויס'ן בויגען האָט בײַלקע דאָס בית־עולם דורכגעשניטען און איז צוגעפּלויגען צו דער ווערבע, וואָס האָט זיך שטום און פערביסען געריסען אַמאָל צו'ם אָבגרונד, אַמאָל צו'ם הימעל. מיט חוצפה האָט דער ווינד געהויבען און געריסען בײַלקע'ס העמד פון לײַב און מיט ווילדער תאווה האָט ער זיך געוויקעלט אַרום איהר ווײַסען קערפּער און זיך גע־פּרעסט צו איהר ברענענדער הויט. זי איז אַרויפגעשפּרונגען אויף די ווערבע, האָט מיט איהרע פינגער אויף טויט פערקלעמט די פלאַטערנדע צווײַגען און אַרײַנגעשטאָכען איהרע בליקען אין אָבגרונד.

פינסטער. צײַטענווײַז זילבערט זיך דאָרט אונטען ווי אַ ווײַסליכער שוים און גלײַך צעגעהט ער, ווי אַ שנײַעלע אין וואַסער. אַ מרידה דאָרט אונטען, אַ שטאַרקע מרידה. מ'ראַנגעלט זיך, מ'שלוכצט, מ'ברומט ווילד און בלוטגיעריג. בעקאַנטע קלאַנגען. בעקאַנטע קלאַנגען.

געוועזען אַמאָל. געוועזען אַמאָל. וואָס געוועזען? ווען געוועזען?

און דאַן האָבען זיך בײַ בײַלקע'ן אַרויסגעריסען צוויי קורצע, אָב־געהאַקטע געשרײַען:

— מאַמע! — מאַמע! —

צום ערשטען מאָל, זינט זי איז בײַם זײַדען אין הויז.

עמיץ האָט מיט אַמאָל אַראָבגעריסען דעם שווערען שלײַער, וואָס האָט יאָהרען לאַנג איהר קאָפּ געדריקט. זי האָט דערזעהען וואָס זי האָט געזעהען.

י.

— — — אַ קליין, אָרעם צימער. בײַ׳ם פענסטער קוקט אַרויס אַ המורנער יונגערמאַן — איהר שווייגענדיגער טאַטע, הינטער איהם — אַ ליכטיג פרויען-געזיכט — איהר ליעבהאַרציגע מאַמע. דרויסען — שרעקליכע געשרייען, יללות, אַ קלאַפּערײַ, אַ ברומערײַ — ווי איצטער דער שטורם. אין צימער — אַ פערביסענע שטילקייט.

די קולות — נעהענטער. דער טאַטע — בלייכער. מיט שכור׳ע מיט געהט די מאַמע צו׳ם בעט און זעצט זיך אַנידער. די טיר קנאַקט און פּלאַצט. דער טאַטע חאַפּט אַ שטוהל, און דער מאַמע׳ס אויגען ווערען מורא׳דיג גרויס און שוואַרץ.

אַ לוסטיג-בייזער רעש און אַ פייפערײַ. רויטע פנימ׳ער, גראָבע הענד, העק, האַמערס און שטעקענס. דער טאַטע קלאַפּט מיט׳ן שטוהל אויף אַ רויט פּנים. אַ האַמער אין אַ גראָבער האַנד פאַלט אויפ׳ן טאַטען׳ס קאָפּ. דער טאַטע פאַלט. עמיצער ליעגט אויף איהם און קלאַפּט מיט אַ האַמער אָן זיין קאָפּ. דײַטליכע, אָבגעטיילטע קלעפּ: טופּ — טופּ — טופּ... בײַלקע׳ן ווערט קאַלט און שטעכעדיג אין פּלייצע. איהרע ציינהנדלעך דריקען זיך צונויף און די ליפּלעך עפענען זיך פון

זיך זעלבסט: איינם אַרויף, איינם אַראָב. זי זיצט אויף דער ערד און קוקט מיט אויגען.

דער מאַמע׳ס פּנים קרימט זיך אויס און ווערט הע‏סליך גרין. אַ גרויסער גוי מיט רויטע, האַרטע וואָנסען וואַלגערט זי אַניעדער אויף דאָס בעט און פערדעקט איהר מויל מיט זיין האַנד. ביילקע זעהט אַ פּאָר פיס אין גרויסע שטיוועל, וואָס טופּען נעבען בעט — און דער פראָסט אין איהרע ביינער ווערט שאַרפער. די מאַמע שרייט פערדומפּ־פען: „חיים!“, נאָר פון ווינקעל הערט מען נישט מעהר ווי די ווייכע, אָבער דייטליכע קלעפּ אין טאַטענ׳ס קאָפּ: טופּ — טופּ — טופּ. דאַן חריפעט די מאַמע: „ביי—לע—ניו!“...

אַ הייסער שטראָם קאַלט־אויף אין ביילקע׳ס פּליצע, און איהרע גליעדער ווערען ווייכער און פרייער. זי קוקט נאָך אַלץ אויף די פיס אין די גרויסע שטיוועל, און איהרע צייהגדלעך הויבען אָן זיך צו שאַרפען. זי רוקט זיך צו׳ם בעט איבער דער ערד, אַ מאָל מיט איין זייט, אַ מאָל מיט דער צווייטער, און די ציינער שאַרפען און שאַרפען זיך. ווען די שטיוועל זענען שוין גאָר נאָהענט, לאָזט זי אַריין איהרע ציינער אין איינעם פון זיי און מיט פערמאַכטע אויגען פערגעהט זי זיך אין ווילדען, שכור׳ן פערגעניגען.

אַ קורץ געשריי. דער שטיוועל הייבט זיך צוזאַמען מיט ביילקע׳ן. דערנאָך ווערט פינסטער און שטיל. פינסטער און שטיל.

יא.

דער שטורם האט דערגרייכט זיין העכסטען גראד.

נישט קיין ווינד האט שוין איצטער געבלאזען — די גאנצע אטמאספערע האט אין ווילדער משוגעת זיך געווארפען און געוויקעלט ארום דער דערשראקענער ערד. די בוימער האבען זיך געריסען די האר פון די קעפ. די נשמות האבען זיך געווארפען אויף זייערע מצבות, האבען זיי געטרייסעלט, געריסען און געבראכען, גלייך זיי וואלטען וועלען די טויטע שטאדט אינגאנצען אבמעקען פון געזיכט פון דער ערד. עס האט אויסגעזעהען, ווי די וועלט קעהרט זיך אום צוריק צו׳ם תהו ובהו, פון וועלכען זי איז ענטשטאנען, פון וועלכען זי איז אזוי וועניג ווייט אוועקגעגאנגען.

פון דער ווערבע איבער׳ן אבגרונד רייסט זיך און רייסט זיך א שטילער יאמער:

— מאמעלע — מאמעלע — מאמעלע!..

די מענשעלעך־שפיעלכעלעך האבען זיך ענדליך געעפענט און

בעוויעזען אַלע, אַלע זייערע רעדעלעך! פּלוצים און אומגעריכט האָבען זיך די רעדעלעך ענטפּלעקט, און אַלע מיט אַ מאָל, מיט זייער גאַנצער פּערפּלאָנטערטקייט, מיט זייער גאַנצער פערמישעניש און פער־דרעהעניש. דאָס מענשעלע פאַלט שטום און פערביטעדט מיט'ן פּנים אויף די מצבות פון זיינע האַרצענס־געליעבטע — און קלאַפּט ווייך און פערדומפּפען מיט אַ האַמער אָן טאַטענ'ס קאָפּ, און רייסט ביי דער מאַ־מע'ן די קליידער פון לייב. דאָס מענשעלע האָט מורא פאַר וועהטאָג און שאַנד, האָט זעהר, זעהר מורא פאַר וועהטאָג און שאַנד — און פייניגט, און מאַטערט, און שענדט, און בעלעדיגט מיט טיעפער התפעלות, מיט תאוה און זעלבסטפערגעסענהייט, מיט דער היץ פון מסירת נפש. די רעדעלעך דרעהען און דרעהען זיך, די ציינהנדעלעך משעפּען און רייסען זיך, — און דאָס מענשעלע טאַנצט! און דאָס מענ־שעלע טאַנצט!

עה, מענשעלעך־ליאַלקעלעך, פּיינעלעך, פּישעלעך —
אַהער־צו, צו'ם טענצעל זיך שטעלט!
און הענטלעך צו הענטעלעך, פיסלעך צו פיסעלעך —
גאָט האָט בעשאַפען די וועלט!

ער שפּיעלט זיך מיט לעהם און מאַכט מאַנעלעך, ווייבעלעך,
אַ קאַץ, אַ לבנה, אַ האָהן. —
עה, וועלפּעלעך, שעפּסעלעך, שלענגעלעך, טייבעלעך —
שטעלט אַלע זיך שנעלער צו'ם קאָהן!

ער טראָגט אַ חאַלאַטעל אין רינגלעך און שטרייפעלעך
און הויזען — האַלב געל און האַלב רויט.
ער שפּיעלט אויף אַ קעמעל. און פייפט ער אין פייפעלעך —
געהט ס'לעבען אַ טאַנץ מיט'ן טויט.

עֶר קלאַפּט זיִך צוּ'ם טאַקט איִן אַ פּיַיקעֶל מיִט שטעֶקעֶלעֶך
מאַכט קונצעֶן, און קריִמט זיִך, און קוועֶלט. — — —
אַ גאָט איִן אַ מיִצעֶל, אַ מיִצעֶל מיִט גלעֶקעֶלעֶך —
חאַ-חאַ! — האָט בעֶשאַפעֶן דיִ וועֶלט...

שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ׃

א.

אמת, דאָס איז געווען אַ בייזער שטורם; אָבער ווען מ'איז אַלט ניין יאָהר, פערגעסט מען שנעל דעם גרעסטען שטורם. און מאיר'לען איז עטליכע וואָכען פאַר פסח געוואָרען ניין יאָהר.

אמת איז אויך דאָס, אַז אין שטוב האָבען שטענדיג געצויגען אַזעלכע ווינטלעך, שאַרפע, פראָסטיגע ווינטלעך, וואָס האָבען געשטאָכען אין לייב און יעדעס מאָל דערמאָנט. אָבער מאיר'ל האָט געלעבט מעהר אין גאַס, איידער אין שטוב, — געלעבט אין די ווילדע גאַסען פון ניו-יאָרק. טאַרטילאָוו — און ניו-יאָרק! ניו-יאָרק האָט פערפלייצט טאַרטילאָוו און עס אַראָבגעשווייגקט פון זכרון. געבליבען בלויז אַ ערינערונג אָן אַ חלום. און דערצו, אַז מ'איז אַלט ניין יאָהר, פערגעסט מען זעהר גיך יעדען שטורם.

נאָר אויב אפילו דאָס איז געווען אַ חלום, — מאַמעלע, ס'אַר אַ מורא'דיגער חלום!...

געזעסען איז מען דעמאָלט אין „חדר" און געלערנט. — געלערנט עפּעס אַזוי, פון יוצא וועגען, וואָרום תשובה-טעג, סוף „זמן", ווערט

דער רבי מילדער. איז ווי מ'זיצט אזוי און מ'לערנט, ווערט אין גאס א קלאפעריי מיט טירען, און דורך די פענסטער פון חדר זעהט מען, ווי יודען לויפען ארום דרויסען עפעס אזוי ווי אהן זינען, ווארפען און דרעהען זיך, פונקט ווי בלעטלעך בעת א „וויכער", ווען א מכשפה הייבט זיך אויף פון דער ערד אין א זייל פון שטויב און טהוט זיך א דרעה איבער דער גאס עפעס אזוי שמיידיג און אומגעריכט, אז עס געהט איבער א סקרוך איבער'ן לייב... און אזוי ווי מ'לויפט אזוי אין גאס, לאזט זיך דער רבי אראב אויף זיין שטוהל און ווערט וויים, ממש ווי א טויטער, און די אונטערשטע ליפ ציטערט זיך עפעס אזוי ביי איהם...

מעהר האט איהם שוין מאיר'ל נישט געזעהען. שפעטער האט מען דערצעהלט, אז מ'האט דעם רבי'ן דער'הרג'עט, אבער מאיר'לען האט די מעשה נישט קיין הנאה געטהון, חאטש דער רבי פלעגט שלאגען ווי א גזלן, און נישט באנג געטהון אויך — עס האט זיך איהם עפעס טתם נישט געלעגט אויפ'ן שכל: וואס איז שייך — „דער'הרג'עט"?.. און אט אזוי נישט־קלארערהייט איז די פראגע ביי איהם איינגאנצען פערשוואונ־דען, צוזאמען מיט'ן רבי'ן, וועלכען ער האט ביסלעכווייז פערגעסען.

און נאכדעם איז ערשט געווען א מורא. צוויי טעג זענען זיי אבי־געלעגען אין באד, — ער און נאך יונגלעך און עטליכע עלטערע מענ־שען, אהן עסען, אהן טרינקען און אהן טאטע־מאמע... מ'האט איהם נישט געלאזען געהן א היים, און אז ער האט זיך איינמאל צעשריגען, האט מען איהם שיער נישט דערשטיקט, און א צייט דערנאך האט ער גע־שלוכצט און זיך געטרייסעלט, נישט קאנענדיג אין זיך דערשטיקען דאס גע־וויין מיט א מאל. א פאר מאל פאר די צייט איז ער איינגעשלאפען, און ווען ער האט זיך אויפגעחאפט, איז געווען אלץ דאסזעלבע. און צווישען די אלע שרעקען איז געווען בלויז אייןווארט — „גוים", — וואס האט ביי איהם ארויסגערופען א קלארע פארשטעלונג וועגען עפעס ווירקליך שרעקליכעס. דאס איבריגע איז געווען זעהר נישט קלאר, און אויסער־דעם האט ער טאקי, אייגענטליך, גארנישט נית געזעהען.

און שפעטער, ווען דאס אלעס איז פאר'איבער, איז אלץ נאך איהם

קיינער נישט געקומען, און אַ פֿרעמדער ייִד האָט איהם אָבגעפֿיהרט אַהיים. און נישט דער טאַטע, נישט די מאַמע האָבען איהם גאָרנישט ניט געזאָגט, פּונקט ווי ער וואָלט דאָס קומען פֿון „חדר“, ווי אַלע טאָג.

אַלעס אין שטוב איז געווען צעבראָכען. דעם טאַטען האָט מען אויסגעדרעהט אַ האַנד און צעשלאָגען דאָס פּנים. די מאַמע איז געליגען אויפ'ן בעט, די בלאָנדע האָר צעוואָרפען, די אויגען ווי פֿערשלאָפֿען, דאָס פּנים בלאַס און קויטיג, און איהר גאַנצע פיגור עפּעס אַזוי צעשויבערט און אָבגעלאָזען, ווי אַ שווער, צעקנייטשט איבערבעט. דער טאַטע איז שווייגענדיג אַרומגעגאַנגען איבער דער שטוב, נישט קוקענדיג אויף קיינעם, מיט דער איבערגעבונדענער האַנד אויפגעהאַנגען אויף אַ ווייסען טיכעל אַרום האַלז. און אַז מאיר'ל האָט פּלוצים דערשפּירט עפּעס אַ געהיימען שרעק און האָט זיך פֿאַנאַנדערגעוויינט אויפ'ן קול, האָט דער טאַטע בלויז געוואָרפען אויף איהם אַ חמורנעם, רויהען בליק און האָט זיך ווייטער געשפּאַנט אָהן לשון איבער'ן צימער.

אין דריי וואָכען אַרום זענען זיי אַוועקגעפֿאָהרען קיין אַמעריקאַ. בעת זיי זענען געווען אויפ'ן וואַסער, האָט עס זעהר געוואָרפען, און די מאַמע איז די גאַנצע צייט געליגען אונטען אויף איהר בעטעל און האָט שרעקליך געבראָכען. מאיר'ל איז געווען געזונד, און דער טאַטע פֿלעגט שטענדיג אַרומגעהן, שטענדיג נאָר אַרומגעהן אויף און אָב, אויבען, אויפ'ן דעק, אפילו אונטער'ן גרעסטען רעגען, ביז מ'פֿלעגט קומען און אַראָבטרייבען.

מאיר'ל ווייסט נישט אַקוראַט, וואָס דעמאָלט איז געשעהען אַזוינס, נאָר איינמאָל האָט אַ גוי אויפ'ן שיף עפּעס פֿערטשעפּעט דעם טאַטען, — האָט עפּעס אַ לאַך געטהון פֿון איהם, צי וואָס, — האָט זיך דער טאַטע אַ שטעל געטהון און געגעבען אויף יענעם אַ קוק — דוכט זיך, נישט מעהר ווי אַ קוק! — האָט זיך דער גוי דערשראָקען, האָט זיך אָבגערוקט און זיך גענומען צלם'ן, און שפּייען, און שעפּטשען עפּעס מיט די ליפּען... דעם אמת זאָגענדיג, האָט זיך מאיר'ל אַליין אויך דערשראָקען, זעהענדיג, ווי ביי'ם טאַטען האָט זיך דאָס מויל אויסגעקרימט, זיינע צייהן האָבען געקריצט, און די אויגען זענען ביי איהם ווי אַרויסגע-

קראָכען פון קאָפּ. אַזעלכען האָט איהם מאיר׳ל נאָך קיינמאָל נישט געזעהען. אָבער באַלד האָט ער ווידער גענומען שפּאַנען איבער׳ן דעק מיט׳ן קאָפּ איינגעגראָבען אין אויפגעשטעלטען קאָלנער פון זיין ראָק, די הענד אין די אַרבעל און דעם רוקען אַביסעל איינגעהויקערט.

און אַז זיי זענען אַרײַנגעפאַלען אין ניו-יאָרק, האָט מאיר׳לען אָנגעהויבען צו שווינדלען אין קאָפּ, און כמעט באַלד האָט זיך טאַרטילאָז פערוואַנדעלט אין אַ חלום.

ב.

נעוועזן איז עס אין אַנהויב ווינטער, און אין גיכּען זענען געקומען די שנייען, פרישע, ווייסע שנייען, און עס איז געווען אַ וועלט. מאיר'ל איז געוואָרען אַ „באַר"א), און באַיעס געהען אין „סקול"ב), און וואַרפען שניי־קייקעלעך, און פליהען אויפ'ן גליטש, און צעלעגען פייערען אין מיטען גאַס — און קיינער זאָגט נישט אַ וואָרט. אין שטוב האַפּט מען אַן עס און אַ שלאָף — און לעבען לעבּט מען אין גאַס.

קאַלטע, שטעכיגע ווינטלעך ציהען אין שטוב און מאַכען זי אונהיימליך. דער טאַטע, אַ מאָגערער, ברייט־ביינעריגער יוד מיט אַ טונקעל־ברוין פּנים און אַ שוואַרצער באָרד, איז פון שטענדיג אָן געווען אַ שווייגער, און זעלטען ווען מ'האָט פון איהם געהערט: „האָרכסטו, ציפּע"... — אָבער איצט שווייגט ער — מורא'דיג. די מאַמע, פאַרקעהרט, איז געוועזן אַ לעבעדיגע, אַ בערעדעווידיגע, אין שטענדיג נאָר ארומגעטאַנצט, און „שלמה" אַהין, און „שלמה" אַהער, און מעשׂות — פון דער וועלט! און פּלוצים האָט זיך דאָס אַלעס ווי אָפּגעהאַקט. דער

א) אַ יונגעל.

ב) שולע.

טאַטע דרעהט זיך רק איבער דער שטוב הין און צוריק, און זי דרעהט דעם קאָפּ, ווי אַ קינד, נאָך איהם און קוקט איהם נאָך, גלייך זי וואָלט שטענדיג וועלען און קיינמאָל זיך ניט דערוועגען עפּעס צו זאָגען. עפּעס נייעס האָט זיך בעוויזען אין איהר קוק, עפּעס אַזוינס — וואָס, אַ שטיי־גער?.. — עפּעס אַזעלכעס, ווי אין די אויגען ביי „מישקע׳ן" — דעם הונד, מיט וועלכען מאיר׳ל פלעגט זיך ליעב האָבען צו שפּיעלען דאָר־טען, אין דעם חלום׳דיגען שטעדטעל. עטליכע מאָל, אויפחאַפּענדיג זיך אין מיטען דער נאַכט פון שלאָף, האָט מאיר׳ל געהערט, — אָדער איהם האָט זיך געדאַכט, אַז ער הערט, — ווי די מאַמע חליפעט, און דערביי פלעגט דער טאַטע, אויפ׳ן צווייטען בעט, אַזוי פּיפּקען זיין צי־גאַר, עפּעס אַזוי שטאַרק פּיפּקען זיין ציגאַר, — און אַ מורא איז עס געווען צו זעהן, ווי אַ פייערל בלאָזט זיך אויף יעדעס מאָל אין דער פינסטער, עפּעס ווי פון זיך אַליין, אין דער לופט, איבער׳ן פּלאַץ וואו עס מוז ליעגען דעם טאַטען׳ס שוואַרצער קאָפּ... נאָר די אויגען ביי מאיר׳לען שליסען זיך אַליין, עפּעס פּלאָנטערט זיך ביי איהם אין קאָפּ, די מאַמע, מיט׳ן גליהענדען פייערל, מיט׳ן גאַנצען צימער פערזינקען ער־געץ — און מאיר׳ל שלאָפט.

צוויי מאָל דורכ׳ן ווינטער איז די מאַמע קראַנק געווען. איינמאָל האָט עס געדויערט צוויי טאָג, דאָס צווייטע מאָל — פיער, אָבער ביי־דע מאָל האָט זי אויסגעזעהען צו זיין מסוכן. איהר פּנים האָט געגליהט, ווי אַן אויווען, די אונטערשטע ליפּ האָט געבלוטעט אונטער איהרע שאַרפע, ווייסע צייהן, און דאָך האָבען ווילדע, מורא׳דיגע קרעכצען אויסגעזאָגט דעם סוד וועגען ווילדע, מורא׳דיגע ווערטאָגען. און אָפטמאָל האָט זי געבראָכען, ווי דאָרט, אויפ׳ן וואַסער, — געבראָכען אַזוי, ווי אַלע איהרע געדערים וואָלטען זיך וועלען אַרויסרייסען דורכ׳ן האַלז.

און דעמאָלט — האָט זי שוין נישט געקוקט אויפ׳ן טאַטען מיט אַ געבעט. ניין, דאָס איז געווען עפּעס אַנדערש — דאָס איז געווען — דאָס איז געווען — יאָ: מישקע האָט זיך אַ מאָל אַריינגעשטאָכען אַ שאַרפען דאָרן טיעף אין אַ לאַפּע, האָט ער געקוויטשעט, און געברומט ביז און פערביסען, און געקייט די לאַפּע, ווי ער וואָלט וועלען זי אויפפרעסען צוזאַמען מיט דעם דאָרן.

אין יענע טעג איז אויך דער טאַטע געווען אַן אַנדערער. נישט אַרומגעגאַנגען איז ער שוין איצט איבער׳ן צימער, נאָר אַרומגעלאָפען; דער ציגאַר צווישען זיינע ציין האָט זיך געראַוכערט און געחריפעט אָהן אויפהער, און אָנשטאָט דעם איינעם וואָלקען, וואָס איז שטענדיג פערגליווערט געהאַנגען איבער זיין שטערן, האָבען זיך פילע וואָלקענס געיאָגט און געדרעהט אין די טיפע און ברייטע קנייטשען, און צווישען זיי האָבען פון צייט צו צייט ווי בליצען דורכגעשפּריצט און אויגענבליקליך זיך געלאָשען. נישט ער האָט געקוקט אויף די מאַמען, נישט זיי ביידע האָבען זיך אומגעקוקט אויף איהם, מאיר׳לען, וועלכער האָט זיך דאַן געפיהלט אינגאַנצען עלענד און פערלאָזען.

און — אַ מאָדנע זאַך! — גראָד אין יענע טעג האָט עס מאיר׳לען געצויגען צו דער היים. אין נאַס איז געווען ווי אַלע מאָל, און אין שטוב — עפּעס ווי ימים נוראים אין שול צו שופר=בלאָזען, ווען אַזוי פיעל גרויסע טאַטעס מיט טליתים איבער זייערע קעפּ שטעהען און האַלטען איין דעם אָטהעם, און פון ווייטען קומט אָן און טראָגט זיך איבער׳ן גאַנצען עולם אליין און מעכטיג אַ לאַנגע, געצויגענע תקיעה:

טאָ=טאָו=ו=ו=ו!..

און ביידע מאָל נאָך דער מאַמע׳ס געזונד=ווערען האָט זיך אַ טונקעל=גרויער שאָטען ווידער געלעגט אויף דאָס הויז. דער טאַטע איז געוואָרען פינסטערער ווי פריהער, און די מאַמע האָט איהם נאָכגעקוקט דערשלאָגענער און הינטישער ווי אַלעמאָל. און מאיר׳ל איז ווידער געלאָפען פון שטוב אין די טומלענדע גאַס אַריין.

ג.

די ווייסע שנייען זענען געווארען װעלטענער, דערנאך האבען זיי זיך איינגאנצען אויפגעהערט צו ווייזען, ווי פייגלען וואס האבען פערלאזען זייער נעסט. אין דער לופט האט געהאלטען אין ווערען עפעס נייעס, — וואס, אייגענטליך, וואלט פאר מאיר׳לען שווער געווען צו זאגען. יעדענפאלס, איז עס געווען עפעס א גוטס, זעהר א גוטס, דען אלע אין גאס האבען זיך געפרעהט דערמיט. דאס האט מען אנגעזעהען אויף זייערע פנים׳ער, וועלכע זענען געווארען ליכטיגער און פריינדליכער.

ערב פסח אין דער פריה האט זיך דער הימעל אין הויז אויך געהאט א ביסעל אויסגעלייטערט. די גאס און די שטוב האבען זיך ווי דערלאנגט די הענד דורך די צו׳ם ערשטען מאל געעפענטע פענסטער, און פון דער דאזיגער התקרבות איז ביי מאיר׳לען געווארען לייכטער אויפ׳ן הארצען.

טאטע-מאמע האבען געמאכט הכנות צו׳ם פסח. ארעמע הכנות זענען דאס געווען: קיין מצה-פאדריאד מיט זיין יום-טוב׳דיגען טומעל, — א פעקעל קאלטע, אלט-געבאקענע מצות האט מען אין שטוב אריין געבראכט; אין ווינקעל שטעהט נישט קיין פעסעל פסח׳דיגען בארשטש,

צוגעדעקט מיט אַ גראָבען טישטוך פון נישט=געוויַיסטער ליַיווענד ; פון בוידעם שלעפּט מען נישט דאָס פּערשטויבטע געפּעס , וואָס שטעהט דאָרטען מכּמה יאָהרען : דער טאַטע האָט געבראַכט פון גאַס געפּעס , וואָס ער האָט צונויפגעקויפט ביליג און נישט צו דער פּאָר . אָבער דער הויך פון אַ יום=טוב האָט זיך פאָרט געשפּירט און געוואַרעמט די נשמה . אין דער היים , אין טאַרטילאָוו , האָט מאיר'לען אַ פּאָר מאָל געטראָפען צו ליגען בייַנאַכט אויף זיַין בעטעל מיט אָפענע אויגען און זיך צוצוהערען מיט אַ האַרץ פערשטיַינערט פון שרעק צו דער פינסטערער שטילקייט , ווען דערנד די גאַנצע וועלט , דאָס הייסט , די גאַנצע שטוב , איז געווען ווי אויסגעשטאָרבען ; און עס האָט געניגט אַ פּלוצלינגען פּראָסטען קרעה פון אַ האָהן אין אַזאַ פאַל אויף אַריַינצוגיסען אין זיַין האַרץ אַ הייסען שטראָם פון פריַיד און היימליכקייט .

דעם טאַטענ'ס פּנים איז געוואָרען עטוואָס הייטערער . ביַיטאָג , ווען ער האָט געהאַלטען אין איבערווישען די כּוסות , האָבען זיַינע אויגען געקוקט עטוואָס צעשטרייט , אָבער זיַינע ליפּען זענען געווען אַזוי צוזאַמענגעלעגט , אַז עס האָט זיך געדאַכט , אָט=אָט וועט זיך אויף זיי בעוויַיזען אַ שמייכעל . די מאַמע האָט דאַן כּמעט פרעהליך אַרומגעטאַנצט אין קיך אַרום די ערשטע מצה=לאַטקעס , וואָס האָבען געפּלוידערט און געגאָרגעלט אויף דער פאַן , — ווען אַ שכנה איז אַריַינגעקומען לייַהען עפּעס אַ טעפּעל . מאיר'ל איז בשעת מעשה געווען נעבען דער מאַמען . איהר טעפּעל האָט די שכנה געקראָגען , די וויַיבער האָבען זיך איבערגעוואָרפען מיט אַ פּאָר ווערטער מכּח דעם קומענדען יום=טוב , דערנאָך האָט די שכנה געזאָגט : „וועלען מיר ביַי אייַך , הייסט עס , אין גיכען האָבען אַ שמחה ?” . . . זי האָט מיט אַ וואונק און אַ שמייכעלע אָנגעוויעזען מיט'ן פינגער אויף די מאַמען , און דאָ ערשט האָט מאיר'ל פּלוצים בעמערקט , אַז דער מאַמע'ס פיגור איז געוואָרען קייַלעכדיג און פול . ער האָט אָבער קיין צייַט נישט געהאַט וועגען דעם אַ טראַכט צו טהון : פון צווייטען צימער האָט זיך דערהערט אַ בראַזג פון צעבראָכענע כּוסות . די מאַמע איז געבליבען שטעהן ווי אַ דערשלאָגענע , און דער טאַטע האָט זיך בעוויזען אין טיר .

— געהט ! . . . — — —

פון זײַן שטימע האָבען די שויבען און די פענסטער אַ גרילץ געטהון, גלײַך אַ שווערער וואָגען וואָלט האַסטיג פאַרבײַגעפאָהרען אויפ׳ן ברוק.

די דערשראָקענע שכנה האָט זיך עפּעס מאָדנע איבערגעדרעהט און איז אַרוים פון טיר.

ד.

אומגעלומפּערט האָבען אויסגעזעהען דער טאַטע און די מאַמע אין זייערע יום־טוב׳דיגע מלבושים און מיט פּנים׳ער פון אבלים. אומגעלומפּערט האָט אויסגעזעהען דער גאַנצער „סדר" מיט אַ געמיט פון דער „סעודת המפסקה" ערב תשעה־באב פאַרנאַכט. און ווען מאיר׳ל האָט מיט אַ פאַרבלאָזער שטימע, ווי אַ געדונגענער, געצויגען דעם „מה נשתנה", האָט עס איהם פערקוועטשט בײַ׳ם האַרצען: אַרום איהם איז געווען מאָדנע שטיל, ווי אין אַ שול בעת אַ יתום׳ל זאָגט זײַן ערשטען קדיש...

דער מאַמע׳ס ליפען האָבען זיך בעוועגט אָהן אַ שום קלאַנג; פון צײַט צו צײַט האָט זי גענעצט אַ פינגער אויף די ליפען און איבערגעקעהרט אַ בלאַט נאָך אַ בלאַט, און פון צײַט צו צײַט האָט זיך אַ פולע, שווערע און גלענצענדע טרער לאַנגזאַם געקײַקעלט איבער איהר שענעם, אָבער דערשלאָגענעם פּנים און איז געפאַלען אויפ׳ן סדור, אויף דאָס ווײַסע טישטוך, אויף איהרע קליידער. דער טאַטע האָט אויף איהר נישט געקוקט. זעהט ער, אַז זי וויינט?... זײַן מאָרנע זאָגט ער די הגדה! ער זאָגט אַ שטיקעל, זאָגט מיט אַ ניגון, מיט אַ געצויגענעם טאָן, און פּלוצים האַקט זיך זײַן קול, מאַנכמאָל מיט אַ חאָרכעל, ווי אַ האַנד וואָלט זײַן האַלז צוגעשטיקט... דאַן קוקט ער שווײַגענדיג אין די הגדה,

אדער זײַן בליק בלאנקעט זיך ארום איבער'ן צימער, עפּעס גלאט אזוי אין די וועלט אַרײַן. און ער נעהמט ווידער זאגען, און זײַן שטימע האקט זיך ווידער...

נעגעסען האט מען כמעט גארנישט, געבענשט האט יעדערער פאר זיך, אין דער שטיל, און פּלוצים האט דער טאטע געזאגט:

— מאיר, עפען די טיר...

עטוואס מיט מורא און מיט א טונקלען געדאנק וועגען אליהו הנביא האט מאיר'ל א ציה געטהון די טיר.

שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ עַל הַגּוֹיִם,
אֲשֶׁר לֹא יְדָעוּךָ!...

א דראבנער שוידער איז פּלוצים דורכגעלאפען איבער מאיר'לס פּלייצע: א פרעמדע, גאנץ אומבעקאנטע שטימע האט א קלונג געטהון פון איין עק צימער ביז'ן צווייטען, האט ארויפגעשאסען צו'ם באלקען, האט זיך א שלײַדער געטהון אראב און גענומען ארומווארפען זיך צווישען די פיער ווענד, ווי א צעווילדעטער פויגעל אין שטײַג. מאיר'ל האט שנעל אומגעדרעהט זײַן געזיכט צו'ם טאטען — און פון פחד האבען איהם די האר אנגעהויבען צו שטעכען אין קאפּ: גראד, ווי א שטײַף אנגעצויגענע סטרונע, איז געשטאַנען נעבען טיש עפּעס א ווילדע פיגור אין א שניי-ווײַסען קיטעל, מיט א טונקלער באָרד און א ברוינעם ביינעריגען פּנים, און איהרע צוויי אויגען האבען געגליהט מיט א שווארצען, אונהיימליכען פײַער. די צייהן האבען געקריצט, און די שטימע איז צייטענווייז איבערגעגאנגען אין א ווילדע קלאג פון א חיה, וואס ברומט נאך צאפּלענדיג פלייש און ווארעם בלוט. די מאמע איז אויפגעשפּרונגען פון ארט, טרייסלענדיג זיך מיט אלע גליעדער, האט א סעקונדע געקוקט אויפ'ן טאטען, דערנאך האט זי זיך א ווארף געטהון צו זײַנע פיס, האט אנגעכאפּט מיט בײדע הענד א בריעג פון זײַן קיטעל און ארויסגעלאזען א יאמער:

— שלמה, שלמה, דער׳הרג׳ע מיך בעסער, שלמה! טייט מיך!... אוי=וי=וי, אום=גליק!...

מאיר׳ל האט דערפיהלט, אז אינוועניג אין איהם קעהרען זיך איבער אלע געדערים, גלייך א ברייטע האנד מיט לאנגע, בענעגעלטע פינגער וואלט זיך אין זיי איינגעגראבען און זיי איבערגעדרעהט מיט איין ריס. זיין מויל האט זיך ברייט און קרום געעפענט, און א קינדעריש=דערשראקען געשריי האט זיך ארויסגעריסען ביי איהם פון האלז. טארטילאוו האט זיך פלוצים א ווילדען דרעה געטהון פאר זיינע אויגען. דערשראקענע יודען האבען זיך געטראגען איבער דער גאס, ווי בלעטער אין א שטורם. דער בלאסער רבי איז געזעסען אויף זיין שטוהל, און זיין אונטערשטע ליפּ האט געציטערט. די מאמע איז געליגען אויפ׳ן בעט א צעקראכענע, ווי א צעקנייטשטע איבערבעט. מאיר׳ל האט דערפיהלט קלאר און שארף, אט ווי עס וואלט געשטאנען פאר זיינע אויגען, אז דאס אלעס איז נ י ש ט פאר׳איבער, אז עס פאנגט זיך ערשט אן, און אז דאס אונגליק, דאס גרויסע, דאס אמת׳ע אונגליק קומט ערשט, און אט=אט וועט עס פאלען אויף זייער הויז, אויף זייערע קעפּ, ווי א דונער, — און צו׳ם צווייטען מאל האט זיך א געשריי פון ווילדען, הילפלאזען שרעק ארויסגעריסען פון זיין האלז...

עטליכע שכנים איטאליענער זענען געשטאנען אין קארידאר נעבען דער טיר, האבען געקוקט אויף די אונפערשטענדליכע סצענע און דערשראקען געשעפּטשעט עפּעס צווישען זיך. און אין צימער האט זיך נאך אלץ ארומגעטראגען די ווילדע קללה, איין סעקונדע אין שטארקע, שטאהלענע טענער, א צווייטע — מיט א פערביסענעם חריפּען פון א געקוילעטען. — — —

— — — שטארקער גאט!
דיין גאנצען צארן אויף די פעלקער,
וואס האבען קיין גאט אין הארצען!...
דיין גאנצען צארן אויף די לענדער,

וואָס פרעמד איז דײַן נאָמען פאַר זײַ!
ער האָט מײַן לײַב געפרעסען, געפרעסען —
ער האָט מײַן הויז פערוויסט מיר, פערוויסט!

דײַן בייז זאָל זײַ יאָגען!
זאָל יאָגען — דערגרײַכען,
דערגרײַכען — פערניכטען
פון אונטער די הימלען!...

דער קיש

דער קוש.

ביי ר׳ שלנא׳ן האבען זיך געטרייסעלט הענד און פיס און אין מויל ביי איהם איז געווען אונערטרעגליך ביטער. ער איז געזעסען אויף א שטוהל, האט געהערט די ווילדע קולות פון גאס, די פייפעריי און דאס קלינגען פון צעבראכענע שויבען, און איהם האט זיך געדאכט, אז אט דאס אלעס קנאקט, שרייט און קלינגט אינווענייג ביי איהם אין קאפ.

דער פאגראם האט זיך אנגעהויבען אזוי פלוצים, אז ער האט קיין צייט נישט געהאט אפילו צוזושליסען זיין קראם און איז באלד אוועקגעלאפען אהיים. אין הויז האט ער קיינעם נישט געטראפען. שרה מיט די קינדער האבען זיך, ווייזט אויס, ערגעץ בעהאלטען, איבערלאזענדיג דאס הויז מיט׳ן ביסעל זילבער, מיט׳ן געלד אויף גאט׳ס בעראט. ער אליין האט נישט געקלערט פון בעהאלטען זיך, ער האט בכלל פון גאר נישט געקלערט. ער האט זיך בלויז צוגעהערט צו די געוואלטען פון גאס און צו דער ביטערקייט, וואס ביי איהם אויף דער צונג.

דאס גערויש פונ׳ם פאגראם האט זיך א מאל דערנעהערט, א מאל דערווייטערט, ווי א פייער אין דער נאכבארשאפט, און האט פלוצים ארומגענומען דאס הויז פון אלע פיער זייטען. די פענסטער האבען געגו-

מען קנאַקען, עטליכע שטיינער זענען אריינגעפלויגען אין עס-צימער, און מיט אַ מאָל, דורך טיר און פענסטער, האָבען אָנגעהויבען קריכען גוים, מייסטענס יונגע שקצים, מיט שטעקענס, מיט מעסערס, מיט שכור'ע, רויטע פנים'ער. ר' שכנא האָט דערשפירט, אַז ער דאַרף עפּעס טהון. ער האָט זיך מיט גרויסער שווערינקייט אויפגעהויבען פון שטוהל און פאַר די פאָגראָמשטשיקעס אין די אויגען האָט ער גענומען קריכען אונ-טער'ן דיוואַן, וואָס איז אין צימער געשטאַנען. חברה האָט זיך פאַנאַ-דערגעלאַכט.

וואָט דוראַק![א] —האָט איינער געזאָגט און איהם אָנגעכאַפּט פאַר אַ פוס. — עה, טי, וסטאַוואַי![ב]

ער איז פּלוצים צו זיינע געדאַנקען געקומען און האָט זיך צעוויינט, ווי אַ קליין קינד.

— קינדער, — האָט ער זיך געבעטען, — איך וועל אייך אַליין ווייזען, וואו עס ליגט דאָס געלד, דאָס זילבער און אַלסדינג, אַבי הרג'עט מיך ניט. צו וואָס זאָלט איהר מיך הרג'ענען?... איך האָב אַ ווייב מיט קינדער...

דאָס אַלעס האָט נישט געהאָלפען. זיי האָבען גענומען אַלעס און איהם האָבען זיי געשלאָגען, געשלאָגען אין די צייהן, אין די זייטען, אין בויך, מיט גרויסער רציחה. ער האָט געוויינט און זיך געבעטען, און זיי האָבען געשלאָגען. איינעם פון די שקצים האָט ער געקענט און האָט זיך געווענדעט נאָך רחמנות צו איהם:

— וואַסילענקאָ, קענסט דאָך מיך... דיין טאַטע האָט געאַרבייט ביי מיין הויז, זאָג: האָב איך איהם נישט בעצאָהלט?... ער האָט ביי מיר גוט פערדינט... וואַסילענקאָ... וואַסילענקאָ... געוואַלט! גע-וואַלט! ראַטע — — —

א) אַט אַ שוטה.

ב) עה, דו, שטעה אויף!

אַ זעץ אונטער'ן האַרצען האָט איבערגעריסען זײַן געבעט. צוויי שקצים האָבען זיך אויף איהם אַרויפגעזעצט און גענומען דריקען זײַן בויך מיט זייערע קניע. וואַסילענקאָ, אַ קלײנער, מאָגערער שײגעץ מיט אַ קרום פּנים און גרויע אײגלעך, האָט מיט גדלות געשמײכעלט און גערעדט:

— טאָ שטשאָ?...[א] האָסט געצאָהלט, ווי דען?... דער באַטקאָ[ב] האָט געאַרבײט, האָסטו בעצאָהלט. אָהאָ, איך װאָלט אַ בעלן זײַן זעהן, ווי אַזוי דו וואָלסט נישט בעצאָהלט!..

פון דעסטוועגען איז איהם געפעלען געוואָרען, וואָס ר' שבנא האָט זיך געווענדעט צו איהם נאָך הילף, און ער האָט געזאָגט צו די איבריגע:

— נו, רעביאַטאַ[ג], גענוג. לאָזט די פגירה לעבען. איהר זעהט דאָך — שוין סײַ ווי קוים וואָס ער זשיפּעט...

זיי האָבען זיך ביסלעכווײַז אָבגעריסען פון זייער קרבן און גענומען אַרויסגעהן פון הויז, ברעכענדיג אויפ'ן וועג די כלים, וואָס זיי האָבען פריהער געלאָזען גאַנץ.

— נו, שבנא, האָסט מיר צו פערדאַנקען, וואָס דו ביזט לעבען גע־בליעבען, — האָט וואַסילענקאָ געזאָגט צו ר' שבנא'ן, וועלכער איז גע־שטאַנען פאַר איהם מיט אַן אַראָבגעלאָזענעם קאָפּ און אַ צעשלאָגענעם פּנים און האָט שווער געעטהעמט. — חברה וואָלט מיט דיר קײן ספק שהיות נישט געמאַכט, ווען נישט איך...

ער האָט געוואָלט אַוועקגעהן, נאָר פּלוצים איז איהם עפּעס אײַנ־געפאַלען.

א) איז וואָס?

ב) טאַטע.

ג) חברה.

— נאָ, — האָט ער אויסגעשטרעקט זײַן האַנט צו ר׳ שכנא׳ן, — טהו אַ קוש...

ר׳ שכנא האָט אויפגעהויבען זײַנע בלוט-פערגאָסענע אויגען און געגעבען אויף איהם אַ צעמישטען קוק. ער האָט נישט פערשטאַנען.

וואַסילענקאָ׳ס פּנים האָט זיך פערוואָלקענט.

— דו הערסט ניט, שטאָ לי?... קוש, זאָגט מען דיר!

צוויי פון די שקצים זענען געבליבען שטעהן אין טיר, פעראינטע-רעסירט אין דעם, וואָס דאָ קומט פאָר. ר׳ שכנא האָט געקוקט אויף וואַסילענקאָ׳ן און געשוויגען. וואַסילענקאָ איז אַזוש גרין געוואָרען.

— אַך, דו זשידאָווסקער פּרצוף, וואָס דו ביזט! — האָט ער אַ קריץ געטהון מיט די צייהן און מיט דער גאַנצער האַנט דערלאַנגט ר׳ שכנא׳ן אַ זעץ אין געזיכט. — דו קווינקעלסט זיך נאָך?!... עה, חברה, קומט נאָר אַהער!...

די צוויי שקצים זענען צוגעגאַנגען נעהענטער.

— אַ נו, נעהמט איהם נאָר צו דער אַרבייט. אַז ער איז יאָ אַזאַ פערדריפּעטער פריץ, מוז ער מיך שוין אַ קוש טאָן אין פּוס. אויב נישט...

ער האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ שטוהל. די שקצים האָבען געכאַפּט ר׳ שכנא׳ן און איהם אַוואָרף געטהון צו וואַסילענקאָ׳ס פיס.

— ציה אַראָב! — האָט וואַסילענקאָ בעפוילען, געבענדיג איהם מיט׳ן שטיוועל אין די צייהן.

ר׳ שכנא האָט לאַנגזאַם אַראָבגעצויגען דעם שטיוועל פון׳ם שוינגעץ׳ס פוס.

— קוש !...

אײנס געגען צװײטען זענען געשטאַנען: אַ רויטער, שמוציגער פּוס מיט אַ שװאַרצען געװעט... — און אַ צעשלאָגענער פּנים מיט אַ לאַנגער, בכבוד׳יגער טונקעלער באָרד. דורך אַ מאָדנעם צופאַל האָבען חברה זיך װעניג בעשעפטיגט מיט דער דאָזיגער באָרד, און זי איז געװען בלויז אַ ביסעל אָבגעצופּט אין אַ פּאָר ערטער, אָבער אויף איהר איז נאָך געליגען די גאַנצע הדרת־פּנים פון אַ דערװאַקסענעם יודען און אַן אָנגעזעהענעם בעל־הבית. פון אויבען אַראָב האָט געקוקט װאַסילענקאָ׳ס גרין, קרום געזיכט מיט די גרויסע אויגען.

— קוש, זאָג איך דיר!...

און נאָך אַ זעץ אין די צײהן האָט בעגלײט דעם בעפעהל.

אײן מאָמענט זענען אַלע אין צימער געװען שטום און אונבעװעגליך. דערנאָך האָט ר׳ שכנא צוגעבויגען זײן קאָפּ, און װאַסילענקאָ האָט אַרויסגעלאָזען אַ שאַרפען, שרעקליכען קװיטש. אַלע פינגער פון׳ם פוס און אַ היבשער טײל פון׳ם טראָט זענען פערשװאונדען אין ר׳ שכנא׳ס מויל, און צװײ צײלען צײהן האָבען זיך טיעף אײנגעגראָבען אין דאָס שמוציגע, שװײסיגע פלײש.

דאָס, װאָס נאָכדעם איז פאָרגעקומען, איז געװען װילד און שװער, װי אַן אומגעלומפּערטער, בײזער חלום.

די שקצים האָבען געשלאָגען ר׳ שכנא׳ן מיט די שטיװעל אין די זײטען מיט אַזאַ קראַפט, דאָס פון יעדען קלאַפּ האָט עס אָבגעקלונגען הויך און פּוסט, װי פון אַ פאַס. זײ האָבען געפליקט זײן באָרד פּאַסמעסװײז, זענען איהם אַרײן מיט די פינגער אין די אויגען און האָבען זײ אַרויסגעריסען, האָבען אויסגעזוכט די געפיהלפולסטע ערטער אויפ׳ן קערפּער און געריסען שטיקער פון איהם. דער קערפּער האָט געציטערט, געפיבערט, זיך געװאָרפען און געדרעהט, און די צװײ צײלען צײהן האָבען זיך צוזאַמענגעדריקט אַלץ קאָנװולסיװער און זענען געגאַנגען אַלץ טיעפער, און עפּעס אַזוינס האָט געקנאַקט דאָרטען אינװעניג אין פוס: די

ציינען, די ביינער, אָדער ביידע זאַכען צוזאַמען. די גאַנצע צייט האָט וואַסילענקאָ געשריען, ווילד, אָהן דעת, ווי א געשטאָכענער חזיר.

ווי לאַנג דאָס אַלעס האָט געדויערט, האָבען זיך די שקצים קיין רעכנונג נישט אָבגעגעבען, און זענען געקומען צו זיך ערשט ווען זיי האָבען בעמערקט, אַז ר' שכנא'ס קערפּער צאַפּעלט זיך שוין נישט, און אַ קוק טהוענדיג אין זיין געזיכט, האָבען זיי ביידע אויפגעציטערט פון קאָפּ ביז די פיס.

די אַרויסגעריסענע אויגען האָבען זיך געבאָמבעלט נעבען די פּערלוטיגטע לעבער, גרויסע, קיילעכדיגע און קלעביגע. קיין פּנים איז נישט געווען צו זעהן. די באָרד האָט זיך צונויפגעשלאָגען אין נאַסע, בלוטיגע קאָלטענעס, און די טויטע ציינער מיט'ן שטיק פּוס צווישען זיי זענען געווען אויסגעשצירעט, ווי ביי א גע'הרג'עטען וואָלף. וואַסילענקאָ האָט זיך נאָך אַלץ געוואָרפען, — שוין נישט אויפ'ן שטוהל, נאָר אויף דער ערד. זיין קערפּער האָט זיך אויסגעדרעהט, ווי א שלאַנג, און פון האַלז ביי איהם האָבען זיך געריסען הייזעריגע, אויסגעצויגענע קולות. זיינע גרויסע אייגלעך זענען געוואָרען גרויס, מאַט און גלעזערן. ער איז, קענטיג, אַראָב פון זינען.

מיט א דערשראָקענעם „האָספּאָדי פּאָמילוי נאַס!" זענען די צוויי שקצים אַרויסגעלאָפען פון הויז.

אין גאַס האָט געבושעוועט די בייזע פּאָגראָם-מהומה, און צווישען די פערשידענע קולות האָט קיינער נישט געמערקט די אונטערגעריסענע געשרייען פונ'ם לעבעדיגען, וואָס האָט לאַנגזאַם גע'גוס'עט ביי'ם טויטען אין די ציינער.

דעֶר צֵלֶם״

דער צלם.

א.

זיין אויסזעהן:

א ריעזיגע פיגור, ברייטביינעריג, אבער נישט פעט, גיכער מאגער; שווארץ, פערברענט פון דער זון, מיט שארפע באקען־ביינער און שווארצע אויגען. די האר פון קאפ כמעט אינגאנצען גרוי, אבער מאדנע יונג: געדיכט און רייך צעוואקסען, א ביסעל געקרייזעלט. א שמייכעל פון א קינד אויף די ליפען און קליינינקע קנייטשעלעך פון א זקן ארום די אויגען.

און דאן: אויפ'ן ברייטען שטערן א שארף־געצייכענטער ברוינער צלם. דאס איז געוועו א שוואך־פערצויגענע וואונד — צוויי שניט מיט א מעסער איינער איבער'ן צווייטען.

מיר האבען זיך בעקענט אויפ'ן דאך פון א וואגאן פון א צוג, וואס איז געלאפען איבער איינעם פון די מזרח־שטאטען אין אמעריקא. און אזוי ווי מיר האבען ביידע „געטרעמפעוועט“ איבער'ן לאנד, האבען מיר אבגעמאכט צו טהון עס צוזאמען, ביז מיר'ן זיך צועסען איינער דעם אנדערן. איך האב געוואוסט, אז ער, ווי איך, איז א רוסישער יוד, און מעהר האב איך נישט געפרעגט. אין דעם לעבען, וואס אונזערע לייט פיהרען, זענען קיין פעסער נישט נויטיג.

יענעם זומער האָבּען מיר דורכגעזעהען כּמעט די גאַנצע פּערראַיאָנישטע שטאַטען. בּייטאָג פלעגט מען געהן צו־פוס, זיך שנײַדען דורך וועלדער, זיך בּאָדען אין די טײַכען, וואָס מיר האָבען אָנגעטראָפען אין וועג. מיט עסען האָבּען אונז בּעזאָרגט די פאַרמערס, דאָס הייסט, מאַנכע האָבען געגעבען, און בּײַ אַנדערע פלעגען מיר גנב'ענען — היהנער, גענז, קאַטשקעס, און נאָכדעם זיי בּראָטען אויף אַ פײַער ערגעץ אין וואַלד אָדער אין דער „פּרעהריע“. געווען זענען אויך טעג, ווען מען פלעגט זיך, בּאין בּרירה, בּעגנוגען מיט וואַלד־יאַגדעס.

געשלאָפען איז מען וואו די נאַכט איז בּעפאַלען, — אויפ'ן פרײַען פעלד אָדער ערגעץ אונטער אַ בּוים אין וואַלד. אין די פינסטערע נעכט האָבּען מיר מאַנכע מאָל „געכאַפּט אַ צוג“, דאָס הייסט, אַרויף אויפ'ם דאַך פון אַ וואַגאָן און אַ בּיסעל אונטערגעפאָהרען. דער צוג פליהט פײַל אויס'ן בּויגען. אַ שאַרפער ווינד בּלאָזט אונז אין געזיכט און טראָגט פאַרבּײַ דעם רויך פון לאָקאָמאָטיוו אין צעריסענע וואָלקענס, בּעשפּרענקעלט מיט היבּשע פונקען. די פּרעהריע לויפט און דרעהט זיך אַרום אונז, און עטהעמט טיעף, און רעדט שטיל און האַסטיג מיט פערשיעדענע קלאַנגען, אויף פערשיעדענסטע לשונות. איבּער אונזערע קעפּ פינקלען ווײַטע וועלטען — און בּײַ אונז אין די קעפּ קומען און שווימען געדאַנקען, עפּעס אַזעלכע מאָדנע געדאַנקען, ווילד און פרײַ, ווי די קולות פון דער פּרעהריע: דאַכט זיך — אָהן שייכות איינער צו'ם צווייטען, דאַכט זיך — געשלייפט, און גערינגט, און געקייטעלט. — און אין דערזועלבער צײַט, אונטער אונז, אין די וואַגאָנען, זיצען און ליעגען מענשען, אַ סך מענשען, וואָס זייער וועג איז בּעשטימט און די געדאַנקען — געבּונדען; זיי ווייסען, פון וואַנען זיי קומען און וואוהין זיי געהען, און דערצעהלען עם איינער דעם צווייטען, און געניצען דערבּײַ, און געהען שלאָפען, נישט וויסענדיג, אַז אין דער הויך, איבּער זייערע קעפּ, הייבּען זיך צוויי פרײַע פייגלען געזעצט רוהען אַ ווײַלע אויף זייער וועג — פון וואַנען? וואוהין?... — בּעגינען שפּרינגען מיר אַראָבּ אויף די ערד און געהען גנב'ענען אַ הוהן אָדער האַפּען פיש מיט פערשיעדענע קונצען.

אין איינעם פון די לעצטע טעג אין אויגוסט בּין איך געליעגען אַ נאַקעטער אויפ'ן זאַמד בּײַ'ם בּרעג פון אַ טיעפען און שמאָלען טײַך און

האָב זיך געטריקענט געגען דער זון. מײַן חבר איז נאָך געװען אין טײַך און האָט דאָרט אָנגעמאַכט אַזאַ האַרמידער, װי אַ גאַנצער „חדר" יונג־לעך װאָלט זיך געבאָדען. דערנאָך איז ער אַרױס אױפ'ן ברעג, פריש און שײַנענדיג פון קאָפּ ביז די פיס; בעזונדערס דײַטליך איז אַרױסגעטראָ־טען דער ברױנער צלם אױף זײַן שטערן. אַ שטיק צײַט זענען מיר גע־ליגען אױפ'ן זאַמד אײנער נעבען אַנדערן, געליגען און געשװיגען. איך האָב געװאָלט אין ניט געװאָלט איהם פרעגען, װאָס איז דאָס פאַר אַ צײכען אויף זײַן שטערן. ענדליך האָב איך מײַן פראַגע דאָך געשטעלט.

ער האָט אױפגעהױבען זײַן קאָפּ פונ'ם זאַמד און אַ קוק געטהון אױף מיר נײַגיעריג און מיט לײַכטען הױק.

— איהר'ט זיך ניט דערשרעקען?...

איך בין שױן יאָהרען לאַנג געװען דער'אױסען פון אַלעם.

— דערצעהלט, — האָב איך געזאָגט.

ב.

מיין פאטער איז געשטארבען, ווען איך בין אלט געוועזען עטליכע מאנאטען. פון דעם, וואס איך האב וועגען איהם געהערט, פערשטעה איך, אז ער איז געוועזען „עפּעס“. א מענש פון אן אנדער וועלט, טראג איך דאך זיין בילד — אויסגעטראכט פון מיר אליין — אין מיין פאנטאזיע, ווייל, ווי געזאגט, ער איז געוועזען ע פ ע ס. איבריגענס, נישט וועגען איהם וויל איך דערצעהלען.

מיין מוטער איז געוועזען א מאגערע יודינע, הויך, ברייטביינעריג, טרוקען און חמורנע. זי האט געהאט א קרעמעל. מיר האט זי געגעבען עסען, געצאהלט פאר מיר שכר־למוד און מיך אפט געשלאגען, ווייל איך בין נישט געוואקסען דאס, וואס זי האט געוואלט.

וואס האט זי געוואלט? גאנץ קלאר איז עס פאר מיר נישט. איך גלויב, זי האט אליין נישט קלאר געוואוסט. מיט מיין פאטער פלעגט זי זיך שטענדיג קריגען, און אז ער איז געשטארבען, האט זי, א צוויי־און־דרייסיג־יעהריג ווייבעל, אויף אלע פארגעשלאגענע שדוכים געשאקעלט מיט'ן קאפ:

—ניין, נאך „איהם“ געהט עס נישט, כ'דארף נישט קיינעם. און—

נעהמען אַ שטיפפאַטער פאַר מיין קינד ?

און זי האָט מעהר נישט חתונה געהאַט. האָב איך עס, קענטיג, געדאַרפט זיין ווי מיין פאַטער, אָהן זיינע חסרונות, — ער האָט נישט געטויגט צו עולם־הזה, געוועזן, פלעגט זי זאָגען, „צו היציג". ווי די מעשה איז — זי פלעגט מיך שלאָגען, שטאַרק, אָהן רחמנות. איינמאָל — איך בין דעמאָלט אַלט געוועזן אַ יאָהר צוועלף — האָט זי מיך גע־נומען שלאָגען מיט אַן אייזערנער פרענטע, וואָס האָט געדיענט צו פער־שליסען פון אינוועניג דעם לאָדען פון איהר קלייטעל. איך בין געוואָרען אויפגעבראַכט און האָב זי געשלאָגען צוריק. זי איז געבליבען שטעהן בלאַס, מיט גרויסע אויגען, קוקענדיג אויף מיר. פון דאַן אָן האָט זי מיך מעהר נישט געשלאָגען.

די לופט ביי אונז אין הויז איז געוואָרען נאָך קעלטער און טרוקע־נער ווי פריהער. אין אַ האַלב יאָהר אַרום בין איך אַוועק „אין די וועלט".

דערצעהלען אַלעס — וואָלט געוועזען צו לאַנג און נישט אַלעמאָל אינטערעסאַנט. דער עיקר — אין פופצעהן יאָהר אַרום האָב איך גע־וואוינט אין אַ גרויסער שטאָדט אין דרום־רוסלאַנד. איך בין געוועזן אַ סטודענט־מעדיקער און האָב געלעבט פון „שטונדען". מיין מוטער האָב איך אַרויסגענומען צו זיך, אָבער זי האָט בלויז געוואוינט מיט מיר צוזאַמען און מפרנס געוועזען האָט זי זיך אַליין: זי האָט געהאַנדעלט מיט געניצטע קליידער אויפ'ן מאַרק. מיט איהר פרנסה האָט זי זיך נישט גע־שעמט, אָבער אויף די אַנדערע אַלטוואַרג־הענדלער האָט זי געקוקט מיט פעראַכטונג: ווער איז זי, און ווער זענען זי ?...

צו מיר איז זי געוועזן קאַלט, ווי פריהער, וועניגסטענס — אויס־סערליך. איך צו איהר — דאָסזעלבע. מיר דאַכט, כ'האָב זאָגאַר גע־שפירט צו איהר אַ שטיקעל שנאה.

נאָר טיעפער אַ ביסעל האָט זי מיך וועניג געקימערט: איך האָב געלעבט אין אַ גאַנץ אַנדערער וועלט.

ג.

עס האָט זיך געהאַנדעלט וועגן אַ קלייניגקייט: מ׳האָט בעדאַרפט איבערמאַכען די וועלט. פריהער רוסלאַנד, דערנאָך די וועלט. דערווייל האָט עס געהאַלטען ביי רוסלאַנד.

[illegible] יענער צייט האָט דאָס לאַנד שוין געפיבערט פון אויפרעגונג. אַלץ גרעסערע און גרעסערע מאַסען זענען אַריינגעצויגען געוואָרען אין שטראָם, און איבער זייערע קעפּ האָט וואָס אַ מאָל עפטער אויפגעפלאַמט, ווי אַ ראַקעטע, דאָס הייסע, רויטע פייער פון איינצעלנע העלדישע טהאַטען. איינער נאָכ׳ן צווייטען זענען געפאַלען העכער און נידריגער געשטעלטע קעפּ, און די אַלטע אָרדנונג האָט דערויף געענטפערט, גוט געענטפערט, צווישען אַנדערע זאַכען אויך מיט פּאָגראָמען אויף יודען. אויף מיר האָבען די פּאָגראָמען קיין בעזונדערן איינדרוק נישט געמאַכט: מיר האָבען דאַן געהאַט אַזאַ וואָרט, „קאָנטר־רעוואָלוציע” האָט עס געהייסען, און דאָס האָט שוין ערקלערט אַלעס גאַנץ גענוי. אמת, איך האָב נאָך דעמאָלט קיין פּאָגראָם נישט געהאַט איבערגעלעבט: אונזער שטאָדט איז געשטאַנען אויף דער רייהע.

איך בין געווען אַ מיטגליעד אין אָרטיגען קאָמיטעט פון איינער פון

די פּאַרטײַען. דאָס איז געווען פאַר מיר ווייניג: אַ געדאַנק, שאַרף ווי אַ מעסער, האָט זיך לאַנגזאַם און זיכער געשניטען אַרײַן אין די טיפעניש פון מײַן מח. וואָס איז דאָס געווען? איך האָב נישט געוואוסט אויף קלאָר און דערווײַלע נישט געוואָלט וויסען. איך האָב בלויז געהאַט אַזאַ געפיהל, ווי מײַנע מוסקעלען וואָלטען ווערען וואָס אַמאָל שטײַפער, אַנגעצויגענער, און אײַנמאָל האָט געטראָפען, אַז איך האָב, אַליין נישט וויסענדיג צו וואָס, צעבראָכען מיט מײַנע פינגער אַן אָנלעהן פון אַ שטוהל אין אײַנעם פון די הײַזער, וואו איך האָב געגעבען שטונדען, — און בין געבליעבען שטעהן גאַנץ צעמישט. אַ צווייט מאָל האָט מיך מײַנער אַ שילער פערוואונדערט געפרעגט: „וואָס מינאַ?...“ — און איך האָב פערשטאַנען, אַז איך האָב פערטראַכטערהייט אַרויסגערעדט דעם נאָמען „מינאַ“. און אויך האָב איך פערשטאַנען, אַז הגם מײַן געדאַנק איז א י י ן זאַך, און „מינאַ“ איז גאָר אַ נאָמען פון אַ מיידעל, ווערט אָבער יענער געדאַנק מײַנער שטענדיג בעגלייט פון מינאַ'ס בילד, פון די קלאַנגען, וואָס שטעלען צוזאַמען דעם נאָמען „מינאַ“, און פון יענעם בעזונדערן געפיהל פון בעדײַטונג און וויכטיגקייט, וואָס שפירט זיך שטענדיג אין דער לופט אין מינאַ'ס אַנוועזענהייט.

אויסער מיר, איז אונזער קאָמיטעט בעשטאַנען פון פיער מענער און איין מיידעל. כ'ווייס נישט, וואָסערע אויגען די מענער האָבען געהאַט, נאָר מינאַ'ס זענען געווען בלויע, העל בלויע, און אין געוויסע מאָמענטען פלעגען זיי ווערען טונקעל, שוואַרץ און ענדליך פינסטער און טיעף, ווי אַ תהום. שוואַרצע האָר, אַ מעסיגע, חנ'עווידיגע פיגור און עטוואָס לאַנגזאַמעס און ערנסטעס אין די בעוועגונגען.

אויף אונזערע מיטינגען האָט זי זעלטען־ווען פיעל דעבאַטירט. אין צוויי־דרײַ ענג־געבונדענע פראַזען פלעגט זי מאַכען אַ פאָרשלאָג אָדער אַרויסזאָגען אַ מיינונג וועגען אַ סיטואַציע, און דערנאָך בלײַבען זיצען שטום און אויפמערקזאַם, עטוואָס פערשמעלערט די קורצזיכטיגע אויגען. און זעהר אָפט האָט געטראָפען, אַז נאָכדעם ווי מיר האָבען אַ לאַנגע צײַט מיט היציגע דעבאַטען געוואַשען די פראַגע און זי געריינינגט פון מיספערשטענדנישען, זענען מיר, אַ ביסעל פערוואונדערטע, געקומען צו דעמזעלבען געדאַנק, פאָרמולירט אין מינאַ'ס צוויי־דרײַ ענג־געבונדענע זאַצען.

זי איז געווען אַ טאָלטיער פון אַ הויכען רוסישען כעאַמטען. דאָס איז אַלעס, וואָס מיר האָבען געוואוסט וועגען איהר. ביי דער טיר פון דער קאָנספּיראַטיווער קוואַרטיער פלעגט יעדער פון אונז אַראָבוואַרפען פון זיך זיין פריזענליך לעבען, ווי אַן אויבערמאַנטעל אין פאָרהויז.

ד.

אויף אונזער שטאָדט האָט זיך אָנגערוקט דער וואָלקען פון אַ פּאָגראָם אויף יודען. מאָדנע קלאַנגען האָבען זיך אַרומגעטראָגען אין שטאָדט, שטילע און שאַרפע קלאַנגען, ווי דאָס צישען פון אַ שלאַנג; מענשען זענען אַרומגעגאַנגען מיט געשפּיצטע אויערען, מיט פלינקע און קרומע בליקען, און האָבען „געשריבען" מיט די נעזער, ווי זיי וואָלטען געשפּירט עפּעס אַ פערדעכטיגען גערוך. אָבער שטיל און פערביסען.

מיר זענען זיך צוזאַמענגעקומען אין אַ הייסען נאָכמיטאָג צו אַן עקסטראַ מיטינג אין מינאַ'ס וואוינונג, וועלכע איז געווען צו גלייכער צייט אונזער קאָנספּיראַטיווע קוואַרטיער. די זיצונג האָט לאַנג נישט געדויערט: קורצע בעראַטונגען, קיינע דעבאַטען און אַ בעשלוס — צו אָרגאַניזירען אַ זעלבסטשוץ ווי מעגליך שנעלער. אין פערלויף פון מיטינג האָב איך אַ פּאָר מאָל בעמערקט אויף זיך מינאַ'ס אויפמערקזאַמען בליק. און ווען די מיטגליעדער פון קאָמיטעט האָבען גענומען איינציגווייז זיך פונאַנדערגעהן, האָט זי מיר געגעבען אַ וואונק, איך זאָל בלייבען.

איך בין געבליבען שטעהן, שוין מיט'ן הוט אויפ'ן קאָפּ, אָנגעשפּאַרט מיט'ן רוקען און מיט ביידע הענד אָן טיש, וועהרענד מינאַ,

מיט אן אראבגעלאזענעם קאפ און די הענד צונויפגעלעגט אויף איהר ברוסט, איז ארומגעגאנגען הין און צוריק איבער'ן צימער. מיר האבען געשוויגען. דערנאך האט זי אויפגעהויבען דעם קאפ, האט זיך אפגעשטעלט און א קוק געטהון גלייך אויף מיר. זי איז געווען בלאס, זעהר בלאס, און איהרע אויגען — שווארץ און פינסטער, ווי בלויז מינא'ס אויגען האבען געקאנט זיין.

מיר איז קאלט געווארען. מאמענטאל, ווי בעלויכטען פון א שטארקען און פלוצלינגען אויסברוך פון פייער, איז פאר מיר קלאר געווארען מיין געדאנק: צו ווערען איינע פון די „ראקעטען”, וואס בעלייכטען דעם וועג פון דער רעוואלוציע — און בעצאהלען דעם פרייז דערפאר.

און מינא האט עס פערשטאנען די ערשטע! זי האט עס געזעהען אויף מיין געזיכט, ווען עס איז פאר מיר אליין נאך קלאר נישט געוועזען. פארוואס?...

— בעשלאסען? — האט זי געפרעגט אין א ווײלע ארום, מיט א האלב פערשטיקטער שטימע.

— בעשלאסען, — האב איך געלאסען און פעסט געענטפערט, פיהלענדיג, אז דער בעשלוס ווערט אנגענומען אין דערזעלבער סעקונדע.

זי האט אויף מיר געקוקט א ווײלע און ווידער גענומען ארומגעהן איבער'ן צימער. אין א פאר מינוט ארום איז זי געווען רוהיג און ערנסט, ווי שטענדיג.

— איבריגענס, מיר וועלען זיך דאך נאך זעהן, — האט זי געזאגט און מיר געגעבען איהר האנד.

געהענדיג אהיים צו זיך און צו מיין מוטער, האב איך געפיהלט, אז אלע אברים אין מיר זינגען. דערצו האב איך געטראכט, ווי מאדנע עס איז דאס מזל פון א מענשען, וועמעס לעבענסוועג, וואהרשיינליך זעהר א קורצער, ציהט זיך פון איין פרוי, וועלכע ער האסט כמעט,

צו אַ צווייטער, וואָס ער פאַנגט אָן זי צו ליעבען. —

אײדער איך בין אַרײַן אין טיר פון מײַן וואוינונג, האָב איך געוואָרפען אַ בליק אויף די שטאָדט. די זון האָט געהאַלטען בײַ'ם אונטערגאַנג, און אַ לײַכטער, צאַרטער שלײַער, געשפּינט פון גאָלד און פריעדליכקייט, איז געליגען אין ווײַכע פאַלדען אויף גאַסען און הײַזער. אונזער שטאָדט איז געווען אַ שענע שטאָדט.

ה.

מיר האָבּען פערשפעטיגט. שוין אין דערזועלבער נאַכט האָט אויס־געבּראָכען דער פּאָגראָם. פּלוצים, ווי אַן עקספּלאָזיאָן פון אַ פּאָר'אויס אונטערגעלעגטער מינע. און גראָד אין דער געגענד, וואו איך האָבּ געוואוינט.

די ערשטע געשרייען האָבּען זיך נאָך געפּלאָנטערט צו מיינעם עפּעס אַ אונקלאָרען חלום. דערנאָך האָבּ איך פּלוצים פערשטאַנען, בין אַראָבּ פון בעט, האָבּ אָנגעצונדען פייער און זיך גענומען אויף שנעל אָנ־טהון. אין דעם מאָמענט האָט זיך מיין מוטער אויפגעזעצט אויף איהר בעט און האָט אויף מיר אַ מאָדנעם קוק געטהון.

מיר איז געוואָרען אונהיימליך. מיר האָט זיך אויסגעדוכט, אַז זי קוקט אויף מיר קאַלט און איראָניש, ווי עס וואָלט געווען אַ פּאָגראָם אויף מיר און נישט אויף איהר. אַ ווייַלע בין איך געבּליבּען שטעהן, האַלבּ אָנגעטהון, און האָבּ אַ צעמישטער געקוקט אויף איהר. און אָט אין דער ווייַלע האָט דאָס הויז אַ ציטער געטהון, ווי אין די מעכטיגע אָרעמס פון אַ שטורם.

די פענסטער האָבּען געפּלאַצט מיט אַ קלינגעריי, עס האָט זיך

אויפגעבראכען איין טיר נאך דער צווייטער, און צוזאמען מיט א שווימענדער וועל פון צעריסענע געשרייען און געוויינען פון גאס האט זיך אריינגעריסען צו אונז א באנדע פאגראמשטשיקעס.

איך בין א שטארקער מאן. אבער — ביז יענער נאכט איז מיר קיינמאל נישט אויסגעקומען זיך צו שלאגען, ערנסט, מיט כעס. ביז יענער נאכט האב איך נישט געוואוסט פון אמת'ן כעס, וועלכער פער'שכור'ט, ווי שטארקער וויין; פון כעס, וואס קאכט אויף מאמענטאל ערגעץ אין בלוט, טהוט א שטראם איבער'ן גאנצען קערפער, א זעץ אין קאפ אריין און פערפלייצט אלע רעיונות. און ווען די פאגראמשטשיקעס — פערשידענע: יונגע, עלטערע, מיט „היימיש" געוועהר און גאר אהן געוועהר — זענען אויף מיר אנגעפאלען, האב איך זיך תחלת געוועהרט קאלט און אין דערזעלבער צייט א ביסעל צעטומעלט: איך האב, דאכט זיך, נישט רעכט פערשטאנען, וואס מ'וויל פון מיר. נאר פלוצים, פון עפעס א קלייניגקייט — מיר דאכט, עמיצער האט צעבראכען מיין שרייבגעצייג מיט א ווארף אן די ערד — האט א שטארקע היץ א בריה געטהון מיין גאנצען קערפער, אין קאפ האט אנגעהויבען צו שווינדלען און מיין האנד האט זיך אויפגעהויבען פון זיך אליין. געגענ'איבער מיר איז געשטאנען א קליין־געוואקסענער גוי, פון אונבעשטימטער עלטער, מיט א מאגערן, בלוטלאזען געזיכט, מיט הארטע געלע וואנסען און קליינע, שפיציגע אייגלעך, פול מיט קאלטער רציחה. איך געדענק, אז אויף דעם דאזיגען פרצוף האב איך עס אראבגעלאזען מיין פויסט און דערביי נישט געקאנט צוריקהאלטען א מאדנעם ברום, ווי א צעווילדעטער אקס. דערנאך האט זיך אלעס געדרעהט ארום מיר און אין מיר, געדרעהט זיך שנעל און הייס, און איך האב געהאט א משונה הנאה.

איך ווייס נישט, ווי לאנג עס האט געדויערט. מיין כעס און הנאה זענען געוואקסען אין דערזעלבער מאס, אין וועלכער מיינע קרעפטען האבען בעגעגענט ווידערשטאנד און איהם גובר געווען. אין דערזעלבער צייט האט צו מיר געגרייכט פון ערגעץ זעהר ווייט א גרילצענדע, איינגעגעסענע שטימע, ווי דאס זשומען פון א מאסקיטע, און אבגעריסענע ווערטער אין רוסיש: „מ'דארף נישט... מ'דארף נישט...

בינדען ... בינדען ... בינדען ...״ דער ווידערשטאַנד האָט גענומען וואַקסען שנעל, — שנעלער פון מיינע קרעפטען, פון אַלע זייטען, פון אויבען, פון אונטען, דערנאָך איז ער פלוצים פערגליווערט געוואָרען אַרום מיין גאַנצען קערפער, ווי אַ שטיינערנע הויט. די הנאה איז פערשוואונדען, און כעס, הוילער העלישער כעס, האָט גע׳שרפ׳עט מיין ברוסט און געטריקענט מיין האַלז. ביסלעכווייז איז ער געוואָרען פערקיהלט, פערפרוירען און איז געבליבען ליגען אויף מיין האַרצען, ווי אַ שווער, שפּיציג שטיק אייז. איך בין געקומען צו זיך.

איך בין געליגען אויף דער ערד אַ געבונדענער, כמעט אַ פּערפּאַקטער אין שטריק, צעוואונדעט, צעבלוטיגט, און נאָהענט אַרום מיר האָט אַרומגעטאַנצט דער קליינער גוי מיט די שטעכיגע אייגלעך, אָבער מיט אַ שרעקליך פערבלוטיגט און פערענדערט געזיכט. בלוט האָב איך ביימערקט אויך אויף די פּנים׳ער פון די אַנדערע ברואים, וואָס האָבען זיך געשטויסען אַרום מיר.

מ׳האָט מיך אויפגעהויבען פון דער ערד, ווי אַן אָנגעפילטען זאַק, און צוגעבונדען צום צופוסען־ווענטעל פון מיין מוטער׳ס בעט.

מיין מוטער! ערשט איצט האָב איך זיך דערמאָנט אָן איהר. זי איז אַראָבגעשפּרונגען פון בעט, קענטיג — מיר צו הילף. איצט האָט מען זי געשלעפּט צוריק צו׳ם בעט, וואו איך בין געשטאַנען געבונדען.

איך האָב זי כמעט נישט דערקענט. אין איין העמד. ברייטע, מאָגערע ביינער. ווילד־צעשויבערטע גרויע האָר און פינקלענדע אויגען. די ציינער צוזאַמענגעדריקט. און — שטום. מ׳האָט זי אַריינגעשליידערט אין בעט, אַנטקעגען מיר.

שטעלט אײַך פֿאָר:

וואָס איז אַ האָר — אײן אײנציגע גרויע האָר — אויסגעריסען פון אַ קאָפּ? גאָרנישט. להלוטין גאָרנישט. — און צוויי האָר? און אַ פּאַסמע, אויסגעריסען מיט איין מאָל? און אַ סך פּאַסמעס לאַנגע, גרויע האָר? — פֿכע! גאָרנישט מיט גאָרנישט. —

געווים: אַז מ'ברעכט ביינער, קנאַקען זיי. אָבער אַז מ'ברעכט שטעקלעך, טרוקען האָלץ און — ווייס איך וואָס נאָך? — קנאַקט עס אויך. דאָס איז אַ „נאַטירליכע ערשײַנונג". —

שטעלט אײַך פֿאָר:

וואָס זענען צוויי אַלטע, אײַנגעשרומפּענע בריסטען? — פלייש. שטאָף איז עס. עס בעשטעהט פון געוויסע „עלעמענטען" — אַט פרעגט אַ חעמיקער. און ווען אפילו דאָס זענען די בריסטען פון אײַער מוטער, — צוויי צניעות'דיגע בריסטען, וואָס האָבען אײַך אויסגעזויגען, און וועל-כע איהר האָט קיין איינציג מאָל נישט געזעהען אויפגעדעקט פון אײַער

קינדהייט אָן? און ווען אפילו מ׳רייסט זיי אויף שטיקלעך מיט שמוציגע פינגער פאַר אייך אין די אויגען? —

זאָגט מיר, איך בעט אייך:

וואָס ווייסט די נאַטור, דער וועלטאַל, וועגען שמוץ און שאַנד? — נישטאָ אין וועלטאַל אַזעלכע זאַכען, ווי שמוץ און שאַנד.

אָ, געוויס: קיינמאָל, קיינמאָל נאָך איז אַ מענשליכער קערפּער, דער פיינער קערפּער פון מענש און פרוי, אַזוי נישט בעשפּיגען און ערניעדריגט געוואָרען! אָבער — וואָס אַרט עס מיך? וואָרום — וויסען זאָלט איהר זיין: נישטאָ אין דער נאַטור אַזאַ זאַך, ווי שמוץ און שאַנד. —

עס געהט אַוועק אַ יאָהר און צוויי, און צעהן, און הונדערט און צוויי הונדערט. ווי איז עס מעגליך? ווי איז עס מעגליך, איך זאָל אַזוי לאַנג לעבען? קאָן דען אַ מענש אַזוי פיעל לעבען? —

מאַמע: טהו אַ געשריי, נו — טהו אַ געשריי! אַ קלאָג אויף דיר! וואָס מיינסטו — עס זענען דיר יענע יאָהרען, ווען דו פלעגסט מיך שלאָגען מיט אַזאַ רשעות און דערביי שווייגען!... חאָטש איין געשריי, חאָטש אַ קרעכץ! אָ, גאָט! — — —

יאָהרען נאָך יאָהרען. — — —

איהר זעהט אָן־דאָרטען דאָס פערבלוטיגטע פּנים? דאָס איז דאָס ערשטע מענשליכע פּנים, וואָס איך האָב דערזעהען ביי׳ם אויפטאָג פון מיין לעבען. אַ שטרענג, אַ פערוואָלקענט פּנים, אָבער — דאָס ערשטע, וואָס איך האָב געזעהען אין מיין לעבען. די פרוי מיט אָט דעם פּנים פלעגט מיך שלאָגען, און איך האָב זי פיינד געהאַט. און נאָך איצט האָב איך זי פיינד, און נאָך מעהר ווי פריהער, און מיין שנאה שטיקט מיך צו׳ם דערוואָרגען ווערען. וואָרום פאַר וואָס דען, אויב נישט אויס האַס, קוק איך צו מיט אַזאַ דאָרשט, ווי דאָס פּנים ווערט פערענדערט פון מינוט צו מינוט? פאַר וואָס פערמאַך איך נישט די אויגען, פאַר וואָס

קריכען זיי פון מיין קאפ, מיט אזא וועהטאג, מיט אזא ברענענדער ניי־
ניערינקייט?— גוטע, ליעבע מענשען: שטעכט מיר אוים מיינע אויגען.
וואס קאן עס אייך ארען? איין שניט מיט א מעסער, רינען זיי אוים, —
אט די צוויי בלעזלעך מיט וואסער, אט די — אט די — פערשאלטענע
צוויי בלעזלעך מיט וואסער, וועלכע איך דארף, כ׳לעבען, נישט האָ־
בען. איהר לאכט? איהר זענט פרעהליכע מענשען, זעהר פרעהליכע
מענשען, אבער — שטעכט זיי אוים, וואס קאן עס אייך ארען? —

יאהרען און יאהרען.

ו.

דער קלײנער גוי האט געזאגט:

— די אלטע כלב'טע װיל אלץ ניט שרײען. לאזט מיך נאר צו נעהנטער צו'ן איהר.

עס האט געדויערט א ביסעל, דערנאך האב איך דערהערט א קול. דאס איז געװען א קרעכץ, א געװײן, א געשרײ — אלעס צוזאמען. און װערטער אין דעם געשרײ. און הגם די שטימע איז געװען הײזעריג און װילד-פערענדערט, האבען דאך די װערטער אבגעקלונגען אין מײנע אויערען קלאר און אויסדריקליך, װי לאנגזאמע, אבגעשטעלטע קלעפ אין א גלאק:

— אוי, מײן זוהן!

צו'ם ערשטען מאל אין איהר לעבען.

א שװײס װי א רעגען האט א גאס געטהון אראב פון מײן שטערן און האט אנגעפילט מײנע אויגען. איך האב זיך א ריס געטהון מיט אלע קרעפטען, און די שטריק האבען זיך אײנגעשניטען טיעפער אין מײן לײב.

נאָט האָט זיך איבער מיר דערבאַרמט אויף אַ ווײַלע: דער קאָפּ האָט זיך מיר פֿערדרעהט, און כ׳האָב פֿערלוירען מײַנע געדאַנקען. אָבער איך האָב נאָך צײַט געהאַט צו הערען אַ געלעכטער אַרום מיר.

דערנאָך בין איך געקומען אויף אַ מינוט צו זיך. און ווידער האָט דער קלײנער גוי געזאָגט:

— גענוג. זאָל זי ביסלעכווײַז אַוועק׳פֿגר׳ן פֿאַר איהם אין די אויגען. און איהם וועל איך איבער׳צלם׳ן, כדי צו ראַטעווען זײַן זשידאָווסקע נשמה פֿון גיהנם.

איך האָב דערפֿיהלט צוויי טיעפֿע שניט אויף מײַן שטערן, אײַנעם איבער׳ן אַנדערן, און האָב ווידער דערהערט אַ געלעכטער. אַ קלײנער וואָרעמער שטראָם איז אַראָבגעלאָפֿען פֿון מײַן שטערן איבער דער נאָז און איז אַרײַנגערונען צו מיר אין מויל.

איך האָב נאָכאַמאָל פֿערלוירען די געדאַנקען.

ח.

אַבסאָלוטער חשך. אַבסאָלוטע שטילקייט. קיין איינציגער אײַנ־דרוק פון דרויסען, קיין פעסטער פונקט פון אינוועניג. בלויז עפּעס אַ אונרוהיגקייט, אַ שווערע אונרוהיגקייט און אַ גרויסע אָנשטרענגונג צו געפינען עפּעס אַ וועלכען עס איז פונקט.

אַ וואָרט האָט פערבלאָנדזשעט אין די דאָזיגע וועלט פון תהו ובהו, אַ קליין וואָרט: „וואָס?...‟ און דרײַ מאָל: „וואָס? וואָס? וואָס?...‟ און צוואַנציג מאָל „וואָס‟, און דאָס וואָרט וואַקסט און פערשפּרייט זיך, זאָן פערמעהרט זיך, און עס ווערט פון דעם: „וואָס איז דאָ?... וואָס איז אַרום?... וואָס איז איך און וואָס איז אויסער איך?‟... און פּלוצים — אַ שאַרפע ליכטיגקייט מיט אַ שטאַרקען וועהטאָג צוזאַמען בײַ מיר אין קאָפּ. דרײַ ווערטער שטעקען אין מײַן מח, ווי אַ דינע, לאַנגע נאָ־דעל, אַרײַנגעשטאָכען פון איין אויער צו׳ם צווייטען: „אוי, מײַן זוהן!‟

מאָמענטאַל בין איך געקומען צו מײַנע געדאַנקען.

נאַכט. די לאָמפּ איז אויסגעגאַנגען, אָדער זיי האָבען זי אויסגע־לאָשען פאַר׳ן אַוועקגאַנג. איך שטעה צוגעבונדען צו׳ם בעט, און אויף

מײַן שטערן, פֿיהל איך, ברענט אַ וואונד, ברענט שאַרף און מאַלט פֿערגעסען אָן די אַנדערע וואונדען. פֿון שטאָדט גרײַלען אַהער פֿערשיע־דענע קולות; די שטאָדט שרײַט אין מיטען דער נאַכט, שרײַט פֿערדומפּ־פֿען, מיט פּלוצלינגע שאַרפֿערע אויסברינגען פֿון צײַט צו צײַט, ווי אַ ווײַטע שׂרפֿה. נישט ווײַט פֿון מיר, אויפֿ׳ן בעט, צאַפּעלט זיך עפּעס אין דער פֿינסטער.

— מאַמע!

שטיל.

— מאַמע?

קײַן ענטפֿער. מײַן קול דערגרייכט נישט אַהין, אין יענע וועלט פֿון יסורים, וואו עס שוועבט אַרום איהר שטערנגער, רויהער גײַסט. „אוי, מײַן זוהן״ האָט זי מיך גערופֿען. יאָ, איהר זוהן, דען — יעדער טראָפּפֿען בלוט, וואָס זי פֿערליערט אַצונד, פֿליסט אַרײַן דורך אונבעקאַנטע וועגען אין מײַנע אָדערען און צינדט דאָרט אָן אַ העליש פֿײַער. „אוי, מײַן זוהן!״— אַ שוועדער האַמער הויבט זיך לאַנגזאַם און אָהן אויפֿהער אַרויף און אַראָב, און פֿאַלט יעדעס מאָל אויף מײַן קאָפּ, און — גאַנצע וועלטען פֿאַלען אין חורבות.

ט.

— וואָס איז עס אויף דיין שטערן ?

— דאָס איז אום צו ראַטעווען מיין נשמה פון די יסורים פון גיהנם, — ענטפער איך.

זיי שאָקלען מיט די קעפּ און הויבען אָן זיך פאַנאַנדערצוגעהן. איך ווער אונרוהיג.

— וואַרט, — זאָג איך, — איך וועל אייך ערקלערען.

זיי שאָקלען מיט די קעפּ און ווערען פערשוואונדען.

— — — — — — — — — — — — —

„איך בין דער גאָט, וואָס האָט דיך פון מצרים אַרויסגעצויגען!“

„ק י י נ ע אַנדערע געטער צוזאַמען מיט מיר!“

„אַ אל קנוא ונוקם בין איך — און פערלאַנג פון דיר:

זיי עפּעס!“

דער אָטהעם פון שטורם ציהט זיך איבער דער אויפגעטרייסעלטער מתנה. די שקלאַפּישע קערפּערס ציטערען, ווי אונטער דער בייטש, אָבער די טונקעלע, מאָגערע געזיכטער און די שוואַרצע פּיעבערישע אויגען צינדען זיך אָן מיט'ן רויטען פייער, וואָס בעקרוינט דעם קאָפּ פון באַרג.

— — — — — — — — — — — — —

„אוי, מיין זוהן!" האָט זי געזאָגט. בזה הלשון: „אוי, מיין זוהן".

— — — — — — — — — — — — —

עס טאָגט.

דער קאָפּ איז פּוסט און גרויס, ווי אַ פאַס. מ'וואָלט בעדאַרפט אוועקגעהן פון דאַנען. יאָ, אַוועקגעהן; אָבער — אַהאַ, די שטריק. מ'קאָן געפינען אַ מיטעל. עס מוז זיין עפּעס אַ מיטעל. אַזאַ — אַזאַ — מיטעל.

איך שטרענג זיך אָן צו ברענגען מיינע געדאַנקען חאָטש וויפיעל עס איז אין אָרדנונג.

אָט איז אַן אייזערנער נאָגעל. אין ווענטעל פון בעט, צו וועלכען איך בין צוגעבונדען, איז אַריינגעשלאָגען און האַלב פערבויגען אַ נאָגעל מיט אַ ברייט קעפּעל. ווי קומט אַהער אַ נאָגעל? דאָס איז נישט וויכטיג, אָבער מיט דעם נאָגעל קאָן מען — וואָס קאָן מען מיט דעם נאָגעל?

איך האָב זיך אַזוי לאַנג געדרעהט און געוואָרפען, ביז מיר האָט זיך איינגעגעבען צוצורוקען איינעם פון די שטריק צו'ם נאָגעל. דאַן האָב איך גענומען רייבען מיט'ן שטריק איבער'ן שאַרפען אייזערנעם קעפּעל.

שטונדען זענען פאַרביי. איך בין געוואָרען דול און האָב קוים געוואוסט וואָס איך טהו, אָבער איך האָב מיין אַרבייט, קענטיג, פאָרטגעזעצט מיט דער פּינקטליכקייט און עקשנות פון אַ מאַשין. עס איז געקומען אַזאַ מינוט, און די שטריק האָבען עטוואָס נאָכגעגעבען. נאָך און נאָך אַ ביסעל אָנשטרענגונג, — און ביי מיינע פיס זענען געליגען צעריסענע, צעריבענע שטריק. ביי מיינע פיס זענען געליגען צעבראָכענע שאַרבענס פון געטער.

איך האָב זיך אָנגעבויגען איבער'ן בעט. דאָרט האָט נאָך אַלץ געפּיעבערט עפּעס אַזעלכעס, וואָס האָט ניט געהאַט קיין שום ענלעכקייט צו קיין מענשען, אָבער דאָס קרעכצען איז שוין געווען אַזוי שטיל, אַז מיין אויער האָט עס קוים געכאַפּט. איך האָב שטיל אַרויסגערעדט: „מאַמע“... מיין אָטהעם האָט געגרייכט צו דער וואונד, וואָס איז אַמאָל געווען אַ געזיכט, און איך האָב נאָכאַמאָל געזאָגט: „מאַמע!“...

אַ בעוועגונג איז פאָרגעקומען איבער דער וואונד, און עפּעס האָט זיך געעפענט. איך האָב זיך גוט איינגעקוקט: דאָס איז געווען אַן אויג. איין אויג, — דאָס אַנדערע איז אויסגערונען. דאָס אויג איז געווען אַרומגעזאָרען מיט בלוט, אָבער עס האָט נאָך אַלץ געפינקעלט, ווי אַ טליענדע קוילע.

האָט עס מיך דערקענט? — כ'ווייס נישט. מיר האָט זיך געדאַכט, אַז יאָ. מיר האָט זיך געדאַכט, אַז עס קוקט אויף מיר מיט אַ פראַגע און אַ שטרענגען פערלאַנג. „יאָ, יאָ, עס וועט זיין רעכט!“ האָב איך געזאָגט הויך און ערנסט, נישט וויסענדיג אויף קלאָר, וועגען וואָס איך רעד.

דערנאך האב איך זיך אומגעקוקט אין צימער. צווישען די אנדערע שטיקער פונ'ם צעבראכענעם מעבעל איז געליגען א פיסעל פונ'ם טיש. עס איז געוועזען קיילעכדיג, דיק און געטאקט. עס האט געטויגט.

איך האב אויפגעהויבען דאס טיש-פיסעל און מיט מיין גאנצער קראפט האב איך עס אראבגעלאזען אויף דאס גליהענדע אויג. דאס פערבלוטיגטע „עפעס" האט געגעבען איין-איינציגען צוק און איז געבליבען ליגען ווי א שטיין. נישטא מעהר דאס גליהענדע אויג.

א קורצער שלוכץ מיט עפעס א מאדנעם, באלד פערשטיקטען בריל האבען דערגרייכט צו מיין אויער. אבער דאס איז געוועזען אהן מיין ווילען, איך פערזיכער אייך. דערצו איז די שטימע געוועזען אזוי פרעמד, דאס איך בין ניט זיכער, אז זי איז געוועזען מיינע. —

ווען איך בין ארויס אין גאס, האט די זון געהאלטען ביי'ם אונטערגעהן, — די אלטע זון, וואס האט דא געשפינט איהר גאלד מיט טויזענד יאהר צוריק. ווער האט עס געזאגט, אז טויזענד יאהר איז מעהר פון איין מעת-לעת? — איך בין אלט געוועזען טויזענד יאהר.

יא.

עס קומען די טונקעלסטע טעג אין מיין לעבען.

די שטאָדט האָט איבערגעלעבט אַ מין קדחת. שרפות, רציחות, בלוטיגע געשלעגען און אַ שיסעריי אין די גאַסען. עס האָט זיך, קענטיג, דאָך אָרגאַניזירט אַ זעלבסט-שוץ, שוין אונטער'ן פייער פונ'ם פאָגראָם.

וואָס האָב איך געטהון דעמאָלט? איך ווייס נישט. אָט האָב איך זיך געפונען אין די רייהען פון זעלבסט-שוץ און אָט — אין דער מאַסע פון די פאָגראָמשטשיקעס. איך האָב זיך געפיהלט, ווי אַ בלעטעל געטראָגען פון שטורם. אויף מיין שטערן האָט געברענט דער צלם. אין מיינע אויערען האָט געקלונגען: „אוי, מיין זוהן!".

אויב איך האָב נישט קיין טעות, האָב איך איינמאָל בעגעגענט מיין גוי, — דעם גוי, וואָס האָט, לכל הדעות, געהערט צו מיר אַליין. איך האָב געהאַט אַזאַ געפיהל, אַז אויב איך וויל, מעג איך איהם נעהמען און אַראָבלאָזען צו מיר אין קעשענע. ער איז געוואָרען בלאַס, און איז, קענטיג, נישט אימשטאַנד געוועזען צו ריהרען זיך פון אָרט.

איך האָב איהם אָבער נישט געגומען. ער האָט גאָרניט נים געוועקט און מיר. איך האָב איהם בלויז פריינדליך אַ קלאַפּ געטהון איבער דער פּליַיצע און פרעהליך צוגעוואונקען צו איהם מיט איין אויג. איך האָב נישט בעמערקט, אַז דאָס זאָל איהם געווען האָבען צוגעגעבען מעהר מוט.

אַ צווייטע סצענע איז פערבליבען אין מיין זכרון.

אַן אַלטער יוד לויפט איבער דער גאַס, און נאָך איהם — אַ יונגער שייגעץ פון אַ יאָהר זעכצעהן מיט אַ האַק אין האַנד. דער שייגעץ דעריאָגט דעם זקן און מיט איין קלאַפּ שפּאַלט ער איהם דעם קאָפּ. און אַז דער אַלטער פאַלט, דריקט דער שייגעץ צו מיט זיין שטיוועל דעם געשפּעלטען קאָפּ.

אין דער רגע לויפט אַן אַ יודישער יונגערמאַן מיט אַ רעוואָלווער אין האַנד. אַ בלאַסער יונגערמאַן. אַ מאָגער געזיכט. ברילען.

זיי לויפען, און איך — נאָך זיי. דער יונגערמאַן שיסט אויס און טרעפט נישט. דער שייגעץ פערלאָזט די אָפענע, ברייטע גאַס און לאָזט זיך אין אַ הויף אַריין. איך האָב זיך אָן עפּעס פערטשעפּעט און בין געפאַלען.

ווען איך בין אַריין אין הויף, איז דער שייגעץ געשטאַנען אין אַ ווינקעל, מיט'ן רוקען אָנגעשפּאַרט אָן פּלויט. זיין כמעט קינדעריש געזיכט איז גרין געוואָרען, די גרויסע אויגען זענען געווען גרויס און קיילעכדיג, און די צייהן זיינע האָבען געקלאַפּט שנעל און דראָבנע.

דער יונגערמאַן איז געשטאַנען האַרט נעבען איהם מיט'ן רעוואָלווער אין דער אויפגעהויבענער האַנד, אָבער זיין פּנים איז געווען נאָך בלאַסער ווי פריהער. ער האָט געקוקט אויפ'ן ווילדען שרעק פון יונגען בלוט און פלייש, געקוקט אַ ווייַלע, דערנאָך האָט ער צוגעשטעלט דעם רעוואָלווער צו זיין אייגענעם קאָפּ און האָט אויסגעשאָסען.

אין דעם שיינגעץ׳ם אויגען איז פערלאָשען געוואָרען די לעצטע שיין פון זינען. ער האָט זיך צוגעזעצט צו׳ם קערפּער, וואָס האָט געצוקט נע־בען זיינע פיס, האָט זיך ווידער אויפגעהויבען און מיט א משוגענעם געשריי איז ער אריבערגעשפּרונגען איבער׳ן טויטען און איז ארויסגעלאָ־פען פון הויף.

ביי מיר האָט זיך ארויסגעריסען א הויך געלעכטער. מיין פוס האָט זיך אליין אויפגעהויבען און א בריק געטהון דעם פערבלוטיג־טען פגר, וואָס האָט זיך צוזאמענגעדרעהט אויף דער ערד, ווי א צעטראָ־טענער וואָרם.

יב.

דאָס האָט געדויערט טעג און נעכט, איך ווייס נישט וויפיעל, און איין אָוונענד בין איך געשטאַנען נעבען א טיר און האָב געקלאַפּט אין איהר אויף אַ געוויסען אופן. דאָס איז געווען א צייכען, אז עס געהט א היימישער. וואָס איז דאָס געווען פאַר אַ סיגנאַל? צו וואָס האָט ער געדיענט און פון וואַנען האָב איך איהם געוואוסט?... איך האָב זיך די דאָזיגע פראַגען נישט געשטעלט, ווי מ'שטעלט זיך נישט אַזעלכע פראַגען אין א חלום. די טיר האָט זיך געעפענט, און איך האָב דערזעהען מינאַ'ן.

אַ בליץ האָט זיך אָנגעצונדען ביי מיר אין מח, און אויף אַ רגע האָט מיך אָנגענומען אַן אימה. איך האָב פערשטאַנען, וואו איך בין און וואָס איך וועל טהון. און באַלד אויף דער שטעל בין איך געוואָרען רוהיג.

זי האָט מיך נישט גלייך דערקענט. דערנאָך האָט זי זיך אַ טרייסעל געטהון, האָט מיך אָנגעחאַפּט ביי אַ האַנד און מיך אַריינגעשלעפּט אין צימער. איך האָב געלאָזען אַוועקזעצען מיך אויף אַ שטוהל.

זי האָט געקוקט אויף מיין קאָפּ און אויף מיין שטערן, וואו דער צלם האָט געברענט, און האָט געשוויגען. דערנאָך האָט זי געזאָגט מיט אַ פערדומפּפּען קול:

— דערצעהלט.

איך האָב איהר דערצעהלט. כ'האָב דערצעהלט גערן, געלאַסען, אַלעס. די יסורים פון מיין מוטער — מיט מאַנכע שענדליכע איינצעלהייטען. אויף איהר געזיכט האָבען זיך געביטען די קאָליערען רויט, ווייס, גרין און געל. ווען איך האָב געענדיגט, האָב איך זיך פערנייגט פאַר איהר מיט אַן אַנגענעהם שמייכעלע. זי האָט עס קוים בעמערקט און האָט איינגעגראָבען איהר געזיכט אין ביידע הענד. דערנאָך האָט זי אָבגעדעקט איהר פּנים, וועלכעס איז געווען פערוויינט, — אמת'ע טרערען, אויף מיינע נאמנות: נאַסע, ווייכע און, איך גלויב, אַזעלכע וואַרעמע! — האָט זיך אַראָבגעלאָזען פאַר מיר אויף די קניע און גענומען מיין האַנד. מיין שמייכעלע איז געוואָרען ברייטער. דאָס מאָל האָט זי עס דערזעהען, האָט זיך שנעל אויפגעהויבען פון דער ערד און אָנגעהויבען אַרומצוגעהן הין און צוריק איבער'ן צימער, וואַרפענדיג אויף מיר אונרוהיגע בליקען. איך בין מיר געזעסען און האָב געשמייכעלט, ווי מיר האָט זיך געדאַכט, זעהר אַנגענעהם.

ענדליך האָט זי ביי זיך געפּועל'ט אָנצווענדען עפּעס אַ מיטעל, וועלכעס זי האָט, קענטיג, גערעכענט פאַר זעהר שאַרף. זי האָט זיך צוריק אַוועקגעזעצט אויפ'ן שטוהל געגענאיבער מיר און האָט שטיל געפרעגט:

— און אייער בעשלום?...

מיין בעשלום? וועלכער בעשלום?... וואַרט אַ ווײַלע... יאָ, מיט יאָהרען צוריק, מיט אַ סך יאָהרען צוריק, האָב איך אָנגענומען עפּעס אַ בעשלום, זעהר אַ וויכטיגען בעשלום, אָבער — וועגען וואָס?... און פּלוצים האָב איך זיך דערמאָנט.

איך האָב זיך פאַנאַנדערגעלאַכט איהר אין פּנים אַריין. באַלד דערנאָך בין איך געוואָרען ערנסט און האָב איהר אַ קוק געטהון גלייך אין די אויגען. זי איז געוואָרען ווייס, ווי לייווענד, און איז אויפגעשפּרונגען פון שטוהל. איך בין אויך אויפגעשטאַנען פון מיין אָרט לאַנגזאַם און רוהיג.

איך האָב זי פֿערגוואלטיגט.

זי האָט זיך געוועהרט, ווי מײַן מוטער. אָבער וואָס האָבען גע־קלעקט איהרע קרעפֿטען געגען דעם מאַן מיט׳ן צלם אויפ׳ן שטערן? אויף איהר פּנים איז אָנגעגאַנגען אַ מורא׳דיג שפּיעל פֿון פלאַמענדער רויטקייט און בלייכקייט פֿון אַ מת. געשריגען האָט זי נישט; זי האָט צעביסען איהר אונטערשטע ליפּ, זי האָט זי צעקײַט און געשלונגען דאָס בלוט.
און איך האָב געטהון מײַן אַרבייט. מיט אַלע ע־ניעדריגענדע אײַנצעלהײַ־טען. דאָס האָט געדויערט לאַנג.

דערנאָך האָב איך זי דערשטיקט. דאָס האָב איך געמאַכט קורץ און שטירמיש. איך האָב אײַנגעגראָבען מײַנע פינגער, לאַנגע, בײַנערינע פינ־גער, אין איהר ווײַסען האַלז. זי איז געוואָרען רויט, בלוי און באַלד דערויף שוואַרץ. עס האָט גיך גענומען אַ ענדע.

איך האָב זיך אַ וואָרף געטהון אויף אַ שטוהל און כמעט אין דער־זעלבער רגע בין איך אַנטשלאָפען געוואָרען, ווי איך וואָלט מיט אַ מאָל פֿערזונקען אין אַ טיעף וואַסער. קײַנע חלומות.

יג.

אז איך האָב ערוואכט, האָב איך בעמערקט, אז דאָס סטעארין־ליכט אויפ׳ן טיש איז כמעט נישט קלענער געוואָרען. איך בין געשלאָפען, וואהרשיינליך, נישט מעהר ווי פופצעהן מינוט. אָבער איך בין געווען פריש, מונטער און רוהיג. דער אויסגעשריי: „אוי, מיין זוהן!“ האט מיך ביז היינטיגען טאָג נישט פערלאָזען, אָבער פון דאַן אָן איז ער געוואָרען וויכער, מיטערליכער. מיין מאַמע׳ס נשמה האָט געפונען א תקון.

אונזער קאָנספיראַטיווע קווארטיער איז געווען איינגעאָרדענט בעקוועם, כמעט עלעגאַנט, אום אויסצומיידען יעדען חשד. איך בין אריין אין טואלעט־צימער און האָב זיך גוט אָבגעוואַשען דעם קאָפּ און די הענד. דער שפיגעל האָט מיר געוויזען, אז איך בין גרוי. איך האָב ענדליך דער־זעהען אָט דעם צלם, וועלכען איך האָב די גאַנצע צייט בלויז געפיהלט. די וואונד האָט מעהר נישט וועה געטהון, זי האָט בלויז א ביסעל געביסען.

תחלת האָב איך געוואָלט נעהמען א מעסער, אָבשניידען א פּאַס פון שטערן און — אָבמעקען דעם צלם. דערנאָך האָב איך זיך בעקלערט — זאָל ער בלייבען. „לטוטפות בין עיניך“... האַ! אַזעלכע „טוטפות“ האָט עס אונזער אַלטער, ליעבער גאָט געמיינט?

יד.

איך בין קיינעם גאָרנישט שולדיג געווען און האָב פאַר קיין זאַך נישט געוואָלט צאָהלען.

שוין דיזעלבע נאַכט האָב איך פערלאָזען אונזער שטאָדט. אין צוויי טאָג אַרום בין איך אַריבער די דייטשע גרעניץ און האָב זיך אַוועקגעלאָזען קיין אַמעריקאַ.

דער ים האָט מיך אויפגענומען מיט ענדלאָזער ברייטקייט, מיט רויהע ווינטען, מיט שאַרפען, געזאַלצענעם אָטהעם. און גערעדט האָט ער צו מיר פון וואונדערבאַרע זאַכען, גערעדט־גערעדט און געשוויגען־גערעדט. מיט פרייד און שטויגען האָב איך איהם צוגעהערט, און נישט אין ווערטער וועל איך איבערגעבען, וואָס ער האָט מיר דערצעהלט.

כמעט באַלד נאָך מיין קומען קיין אַמעריקאַ האָב איך זיך אַוועקגעלאָזען וואַנדערן איבער'ן לאַנד. און די פרעהריע האָט גענומען מיר פערטייטשען אויף איהר לשון, וואָס דער ים האָט געמיינט מיט זיינע רעד. אָ, די פרעהריע! איהרע נעכט, איהרע טעג!...

שוין באַלד דריַי יאָהר, זינט איך וואַנדער אַרום. און איך, גע־
געבוירען קינד, שפיר, אַז איך בין שוין גענוג קרעפטיג. און גיכען
וועל איך געהן צוריק צו'ם ישוב.

און דעמאָלט — — —

— — — — — — — — — — — — —

איך האָב אַ קוק געטהון אין זיין זייַט, אָבער ער האָט מעהר
גאָרנישט געזאָגט. און מיר האָט ער, קענטיג, פערגעסען.

און איך, אַ מענש וואָס איז שוין יאָהרען לאַנג געווען דער'אויסען
פון אַלעם, האָב געטראַכט:

עס וועט אויפשטעהן אַ דור פון אייַזערנע מענשען. און זיי וועלען
אויפבויען דאָס, וואָס מיר האָבען דערלאָזען חרוב צו ווערען.

אויפֿן ים.

נאכט.

שווימט א שיף אין מיטען ים,
שווימט און וויעגט זיך הער און הין.
שיף, פון וואנען? שיף, וואוהין?.. —
געהט א שיף אין בריטען ים...

חמורנע, אומעטיג אויפ׳ן ים... עס דוכט זיך — נאך האט גאט די
וועלט ניט בעשאפען. צווישען דעם קויטיגען הימעל און דער וויסטער
איבערפלעכע פונ׳ם וואסער, אויף דער גאנצער ברייט פונ׳ם וועלטליכען
תהו ובהו, שוועבט ארום דער גייסט פון אלמעכטיגען גאט — א שטרענ=
גער, אונפריינדליכער און שווער=פערזארגטער גייסט. אונרוהיג שליידערען
זיך איינע אויף די צווייטע די טונקעל=געדיכטע וועלען מיט די גרויע שוים=
קעפ. שווער איז דער אומעט פון פערטרויערטען ים און גרויס איז זיין אויפ=
רעגונג. מענשעל, וואוהין קריכסטו! מענשעל, וואוהין רוקסטו זיך! אויף
א שאל פון א ניסעל האסטו זיך געלאזען איבער די מעכטיגע וואסערען.
אך, דו נעבעך=נעביכעל!...

פון אלע מעגליכע זייטען: פון טונקלען אויבען, פון קאלט-פייכטען אונטען, פון אונקלארען, אונבעשטימטען האריזאנט-רינג—רוקט זיך אויף דאס שיף א געהיימניספולע, שטאק-בלינדע נאכט. און ווי דאס קרעכצען פון שיף אין דעם אהן-אויפהער-גערויש פון די וועלען, אזוי ווערט פערשלונגען די אונדרייסטע שיין פון די פענסטער—אין צוזאמענגעגאסענעם נעבעל פון הימעל, וואסער און נאכט. און בלויז איבער דער „נאז" פון שיף און איבער זיין הינטערטייל ציטערען קינדעריש-הילפלאז צוויי עלענדע, פערלוירענע וואנדער-פייערלעך...

קאפיטאן, קאפיטאן! זענען מיר וייט פון לאנד?.. איז גאר איבערהויפט פארהאן ערגעץ פעסט לאנד אויף דיעזער וואסער-מדבר? איז אפשטאל די ערד נישט א חלום?..

וויט, א, וויט! זעהסטו אנדארטען הינטער אונז, וואו דו זעהסט גארנישט?... קאנסטו איבערלויפען אין דיין געדאנק צוריק איבער דעם לאנגען, לאנגען פליען, וואו מיר האבען געלאזען הינטער זיך אזוי פיעל העלע און פערצאגטע טעג, אזוי פיעל בלאסע און שווארצע נעכט?... דארטען — דארט גליהט די ערד אין זונענשיין און שטעהט, ווי געשמיעדט. און אהער ווארף א בליק, אין די צווייטע זייט. שפירסטו די טעג און נעכט, וואס קומען אונז אנטקעגען? אויך הינטער זייערע פלייצעס צייכענט זיך שארף א לאנגער, צעגליעדערטער ערדפאס. דערווייל אבער... עה. גיעב אכט! א וואסערבארג געהט אויף אונז!..

— — — אופ-ף!... פארביי...

— — — — — — — — — — — — — —

לידער.

פערשיעדענע לידער הייבען זיך פון שיפדעק און ווערען פער-שטארבען אינ'ם פייפען פונ'ם ווינד צווישען די מאסטען און אינ'ם קאך פון די וואסערען ארום. שאטלענדישע לידער מיט א ווילדליכען אבקלאנג פון שטרענגע בערג, פינסטערע וועלדער און נאציאנאלע „זאק-פייפלעך".

איטאַליעניִשע גראַציעזע מעלאָדיִען, אָנגעזאַפּט מיִט זונענשטראַהלען און הײסע בליִקען פון נאַכט־שוואַרצע פרויען־אויגען. „גאָד בלעס דהי שיִפּ!" *) איז מתפלל דער געזאַלצענער, מיִט ים־וואַסער דורכגעווייקטער בריִט מיִט אַ שטאַרקער, ניִעדריִגער שטיִמע. און פּלוציִם... אַ דין יונגעלש קול'כעל פּלעכט זיך אַריין אין דיִ מיִט און פּלייסט זיך צו זינגען דוקא גראָב, וויִ עס זינגט אַ געזונדע ברוסט: „סמיִעלאַ, דרוזיא! ניִע טיִעריאַיטיִע סיִליִ וו' ניִע־ראַזונאַם באָיו!"... און דיִ מאַרסעליעזע קומט דערנאָך, און „דוביִנושקאַ", און נאָך, און נאָך... און ביִסלעכוויִיז ווערט דיִ שטיִמע ווייכער, דיִ טענער—ניִעדריִגער און בעהאַרצטער, און אַ טיִעפער, פערבאָרגענער ציִטער שוויִנדעלט אונטער דיִ ווערטער: „איך בעט דיִך, קלער־אויף מיינע אָרעמע ברידער"... אַ, מיין ליִעבער „איכה" — איך דערקען דיִך! אין פרעמדע ווערטער, אין פערשיִעדענסטע מעלאָדיִען שנײַדסטו זיך אַ וועג, דו אייביִגער, אונשטערבליִכער ליִיטמאָטיִוו... און וואָס פאַר אַ קליידער דו זאָלסט אויף זיך ניִט אַרויפציִהען — דיינע שמערץ־טענער פערראַטען דיִך באַלד... זיִנג, זיִנג, — דו בלאַס, אָבגעצעהרט יונגעל מיִט דיִ גרויסע, ליִכטיִגע אויגען: דיין געזאַנג פּאַסט זיך צו'ם שווערען אומעט פון פערטרויערטען ים...

— — — — — — — — — — — — — — —

טיִעפער און טיִעפער זעצט זיך אויף אונז דיִ אַרומיִגע נאַכט. שטיִל און דערשראָקען קרעכצט אונזער שיִף און צייטענוויִיז חליִפּעט עס, וויִ אַ קינד פון שלאָף. און געהט. מ'זעהט נישט קיין פּיִהרער. געטריִעבען פון קרעפטען געהיימע, וויִ אַ נאַכטוואַנדלער לויפט עס אין שלאָף.

געזאַלצענער, שאַרפער ווערט דער אָטהעם פון שוואַרצען, צערודערטען ים. קיין מענש אויסער מיִר אויפ'ן דעק. און פּנים אל פּנים פערבריִנגען מיִר ביידע, איך און דער ים, אַ לאַנגע, אַ לאַנגע, און שלאָפלאָזע נאַכט.

אַהער, גוטער־ברודער! גיִעב מיִר דיין מעכטיִגע, אייז־קאַלטע האַנד. וויִ גרויס און שטאַרק דו ביִזט, אַזוי קליין און נישטיִג בין איך. וויִ אונ־

*) גאָט, בענטש דאָס שיִף.

בּעגרענצט עס איז דײַן מאַכט, בּין איך נישט ווענעיגער שוואַך און הילפֿלאָז. אָבער ווי שרעקליך דײַן אויפרעגונג זאָל נישט זײַן, בּין איך טויזענדער, טויזענדער מאָל צערודערטער און אונרוהיגער . . .

גרויס איז די אונרוה פון קלײנינקען מענשעלע.

זעה! זעלטען־ווען רײַסט דו זיך אַרײַן אין מאַנכע פון מײַנע שטעדט און דערפער. און איך דיך — האָב אין די לענג און אין די בּרײט נישט אײנמאָל דורכגעשפּרײַזט, דײַנע טיפעניסען געפּאָרשט, און — צו קלײן בּיזט דו פאַר מיר . . . ווען דו צעבּײזערסט זיך, דאַן — אָ, געוויס! — קוקט דער טויט פון דײַנע אויגען. אָבער ווען איך, ווען איך ווער צעווילדעט, דאַן בּליצט פון מײַנע — שגעון! . . . חאַ־חאַ

— — — — — — — — — — — — — —

מו־או־או־או! — האָט זיך פּלוצים אַרויסגעריסען בּײַ'ם שלאָפענדען שיף פון דער בּרוסט.

אַ ווײַסער נעבּעל האָט אַרומגערינגעלט אונזער שיף, קריכט אויפ'ן דעק, אין פּנים, אין די בּײנער אַרײַן. דער טרײַב־שרויף הויבּט אָן צו אַרבּײטען לאַנגזאַמער און שווערער. אַ רויהער, הײזעריגער פּײַף שפּרינגט פון דעק אין נעבּעל אַרײַן. נאָך איהם אַ צווײטער, אַ דריטער, אַ צעהנטער און מעהר. יעדער פון זײ לאָזט זיך זוכען זײַנע פערשוואונדענע בּרידער און ווערט פערלוירען, אַזוי ווי זײ . . . אַ שווײַגענדע, פערבּיסענע אימה. דאָס אויער שפּיצט זיך פון זיך זעלבּסט. דאָס אויג דרינגט אומזיסט אין די נאָהענטע ווײַטקײט . . .

. . . שטיל און אונקלאָר, ווי אַן אַלטער, לאַנגאָנגעדיגער חלום, קומט אָן פון ערגעץ עפּעס אַ קלאַנג. מעגליך — אַ קרעכץ, מעגליך — אַ לאַנגער, אויסגעצויגענער געניץ פון אַ בּרײטען האַלז־און־מויל. אונזער שיף טהוט אַ דערשראָקענעם צאַפּעל און ענטפערט הײזעריג און פערצווײפעלט. אַ צווײטער קלאַנג, אַ בּיסעל דײַטליכער, דערגרײכט צו מײַן אויער, און אויפ'ן וויסטען וואַסערפלײן פאַנגט זיך דאַן אָן אַ מאָדנער דועט צווישען

צווײַ װעלכען, װאָס זעהען נישט אײַנע די צווײטע. עס איז שווער צו זאָגען, פון וואַנען עס קומט די פרעמדע שטימע: פון גאַנץ ווײַט, אָדער פון גאָר נאָהנט, פיעלײַכט פון פאָרענט, און אפשר ערגעץ פון אַ זײַט. און מיר דוכט—איך זעה, ווי אויפ'ן דעק פון יענעם פערבאָרגענעם שיף שטעהט אויך אזא עלענדער, ווי איך, אין אַ לאַנגען, שווארצען מאַנטעל, מיט אַ בלאַס געזיכט און פינקלענדע אויגען, און קוקט שאַרף און גיעריג אין ווײַסען, בלינדען נעבעל אַריין, און איהם דוכט זיך — ער זעהט אויפ'ן דעק פון אַ פערבאָרגענעם שיף מיך, און אונזערע בליקען בעגעגנען זיך...

... דער פײַף פון ווײַטען געהט פאַרבײַ אין אַ זײַט און לאָזט זיך הערען שוואַכער. דערנאָך ווערט ער אינגאַנצען דערטרונקען אין דער נאַכט.

אדיע, מײַן אונבעקאַנטער חבר! גרים אין מײַן נאָמען דעם אײַביג־וואַנדערנדען „פליהענדען האָלענדער"...

אונזער שיף האָט זיך אַרויסגעשלאָגען פון שלאָף און לויפט שטאַר־קער און מונטערער זײַן וועגס.

— — — — — — — — — — — — —

די נאַכט איז ווי וואַסעריג געוואָרען. אַ בלאַסע, שימערע פליסיג־קײַט דרינגט פון ערגעץ אין די פינסטערניש אַריין, מישט זיך לאַנגזאַם מיט איהר און פאַרבט זי אַלץ גרויער און גרויער. דער גרויער אָבגרונד שווינ־דעלט אין די אויגען, און פון איהם איז נאָך שווערער אַרויסצובעקומען חאָטש אַ וועלכען עס איז בעשטימטען שטריך. עס חלומ'ט זיך, אַז די לופט איז פול און פול מיט עפּעס אַזעלכע נישט־געשטויגען־נישט־געפלויגענע, ציטערנ־דע און פלאַטערנדע, בעשעפּעניִשען, אַז אָט־אָט חאַפּט דאָס אויג עפּעס ווײַכע, פערקײַלעכדיגטע פאָרמען, וואָס צעגעהען, אײדער זיי קומען צו שטאַנד, שטאַרבען אָב, אײדער זיי ווערען געבוירען. עס איז אָנגעקומ־מען יענער אונפערגעסליכער מאָמענט, דאָס „בעגינען", ווען דער צײַטשטראָם בלײַבט שטעהן צווישען דער געוועזענער נאַכט און דעם מעגליכען טאָג; ווען דער מלאך פון שלאָף גיעסט אוים אויף די ערד זײַן גאַנצע צויבערקראַפט; ווען פערשלאָפענע יודען אין מײַן שטעדטעל

וואַנדערען — סליחות=צײַט — איבער די פינסטערע גאַסען צו דער שול, ווי נאַכט=גײַסטער, און חלומ׳ען געהענדיג . . . צו מײַן אויער דערגרײַ=כען עטליכע קלעפּ פון אונזער אַלטען שמש׳ס הילצערנעם העמערל, — קלאַנגען, וואָס זענען געבוירען געוואָרען, ווען איך בין נאָך אַ קינד געווען, האָבען מיך יאָהרען לאַנג אַרומגעזוּכט איבער דער וועלט און יעצט האָבען זיי מיך אָנגעיאָגט אין מיטען ברוישענדען ים, — און מײַן האַרץ הויבט אָן האַסטיגער צו קלאַפּען זיי אַנטקעגען. . . די לאַנגע, לאַנגע פערגאַנגענהײַט און די קורצע, מאָמענטאַלע געגענוואַרט גיסען זיך צוזאַ=מען. די רעאַלע וועלט פערוואַנדעלט זיך אין אַ חלום, חלומות ווערען ווירקליכקײַט. אַרום אונזער שיף דרעהען און וויעגען זיך די דרימלענדע הײַזלעך פון מײַן ליעבהאַרציגען שטעדטעל, עס שווימט פאַרבײַ די אַלטע שול מיט דער אַלטער מאָגערער „קאַלינע“ נעבען איהר. . . מײַן קינדערש הערצעל צאַפּעלט, עס רוישען וואַסער=וועלען, עס קלאָגען זיך די גאַל=ביטערע און מאַמע=ווײַכע טענער פון „שמע קולנו“, ערגעץ גאָר נאָהענט קלינגט מען פיער מאָל „וואַך=שטונדען“ — און איך ערוואַך, ווי פון אַ טיעפען שלאָף.

דער טאָג געהט.

די וואָלקענס ווערען דורכזיכטיג, שיטערער, רײַסען זיך ערטער=ווײַז און ענטפּלעקען דעם מאַט=אויסגעבלײַכטען הימעל. דאָס גערויש פון די וואַסערען פערליערט זײַן שרעקענדען כאַראַקטער: די וועלען שפּיעלען זיך פערשײַט און לוסטיג, אַ ביסעל ווילד, ווי צעלאָזענע קינדער. גרויס און שטראַהלענד שטײַגט עמיצער אַרויף דאָרט ווײַט, בײַם ברעג פון ים און הימעל, און זײַנע בליקען פערטרײַבען די לעצטע שאָטענס פון דער פערשטאָרבענער נאַכט. שוין וועט זײַן דער טאָג, וואָס קומט אָן אויף אונז!

איך קוש דײַן קאַלטע, טויטע האַנד, מײַן ליעבע, ליעבע מוטער נאַכט! שוין וועט זײַן דער טאָג, וואָס געהט געבוירען ווערען, אָבער אויך דיך, מיט דײַן טיעפען, האַרציגען אומעט, וועל איך קײנמאָל נישט פערגעסען.

אַ מאַטראָז מיִט אַ בעֶזיִם איִן האַנד שפּריִנגט פּלוצים פון ערגעץ אַרוים אויפ׳ן דעק , שוואַרץ , ווי אַ טײַוועל . איִך האָב געגלויבט — אָט באַלד וועט ער זיִך רײַטענדיִג אויף זײַן בעזיִם און הײבט זיִך אויף איִן די לופט , אָדער ער שפּריִנגט אַרונטער איִן ס׳וואַסער און פערוואַנדעלט זיִך איִן אַ פערקריִפּעלטען זקן , האַלב מענש , האַלב פיִש . איִן דער וויִרקליִכקײַט האָט עס ניִשט פּאַסיִרט . ער לויפט פאַרבײַ מיִר און פערזיִנקט איִן עפּעס אַ לאָך אַזוי געשוויִנד , ווי ער האָט זיִך בעוויִזען .

דער טאָג איִז געקומען .

שוויַגען.

איבער׳ן ים האָט געברענט דער טאָג אין זיַן גאַנצער הערליכקייַט. די מעלטיגע בלויע ברוסט האָט זיך נאָך געוויגט אַרויף און אַראָב נאָך דער שווערער, אונרוהיג פערבראַכטער נאַכט, אָבער מיט יעדען מערקליכען טריט, וואָס די זון האָט געמאַכט איבער׳ן הימעל, האָט זיך דאָס וואַסער געשטילט אַלץ מעהר און מעהר. אַ ברייטער שניי־וויַיסער שוים־וועג, געפלעקט מיט גרין און בלוי, האָט זיך געצויגען פון הינטער אונזער שיף און איז פערלוירען געגאַנגען אין דער העלער גאָלדענער וויַיטקייַט, און פון פאָרענט איז געליגען פונקט אַזאַ העלע גאָלדענע וויַיטקייַט, און פון אַלע זייַטען האָט זי אויף אונז געקוקט, און אונזער שיף איז געוועזען דער מיטעלפונקט פון דער וועלט.

צווישען די פּאַסאַזשירען האָט זיך ביסלעכווייַז אויסגעוועבט אַ נעץ פון בעשטימטע פערבינדונגען און פערהעלטנישען. מענשען, וואָס דאָס צוזאַמענלעבען אויף׳ן שיף האָט זיי צונויפגעפיהרט צו׳ם ערשטען און, פיעלייַכט, צו׳ם לעצטען מאָל, האָבען געשלאָסען פריַינדשאַפט, זיך געיאָגט נאָך כבוד און געפיהרט רכילות; אַ יונג פּאָרל האָט געזוכט אייַנזאַם־

קייט. די וועלט-געשיכטע האט זיך אנגעפאנגען אויפסניי פון סאמע אנהויב.

דער טאג דערווייליע איז געווארען עלטער. פון א פערשייטען יונגלינג האט ער זיך פערוואנדעלט אין א דערוואקסענעם, ערנסטען מאן, וואס ווייסט, וואס ער וויל, דערנאך אין א בעיאהרטען מענשען, וועלכער פערשטעהט, וואס איהם ערווארטעט, און איז גרייט רוהיג צו בעגעגנען דאס אונפערמיידליכע... די זון האט דורכגעמאכט דריי פיערטעל פון איהר טעגליכען וועג, און איהר פנים איז געווארען עטוואס רויטער און מידער. די וואסערען האבען זיך כמעט אינגאנצען בערוהיגט.

און דאן איז עפעס געשעהען.

א פאסאזשיר האט זיך אריבערגעבויגען איבער'ן „באָרד", איז געשטאנען א ווייליע אין דער דאזיגער פאזע און נאכדעם איז ער לאנגזאם ארונטערגעפאלען אין וואסער אריין. אהן ווערטער, אהן דעם מינדעסטען געשריי. געשעהען איז עס אזוי אונגעאיילט, אזוי נאטירליך, דאס אין ערשטען מאמענט האבען די ארומיגע ניט פערשטאנען, וואס אייגענטליך איז דא פארגעקומען.

א גאנצע שטונדע האבען די מאטראזען אויף א שיפעל ארומגעזוכט דעם דערטרונקענעם. אומגעקעהרט האבען זיי זיך מיט גארנישט, מידע און פערצארנטע.

ווער איז ער?.. אלע האבען בעמערקט, נאר קיינער — געזעהען. די פאסאזשירען זענען זיך צונויפגעלאפען אויפ'ן דעק אין א געדיכטע, שווייגענדע מאסע, ווי דערשראקענע שאף. דער שיפס-אינטענדאנט, א הויכער, שענער יונגערמאן מיט גרויסע, פייכט-שווארצע אויגען, איז געשטאנען פאר זיי א צעטראגענער, מיט דער ליסטע פון די פאסאזשירען אין דער האנד, און האט אויפ'ן קול אויסגערופען פערשידענע נעמען, אויף וועלכע מען האט געענטפערט פון דער מאסע נערוועז און איילענדיג. „דזשאהן קליפפארד!"... „פאאלא בערנארדיני!... „משה וויינשטיין!"... — מיט יעדען נייעם בעענטפערטען נאמען איז די אלגעמיינע

אָנשטרענגונג געוואַקסן און געוואַקסן.

— יאַנקאָ ראַווּיטש!..

שטיל.

— יאַנקאָ ראַווּיטש!...

קיין ענטפער. דער אינטענדאַנט איז בלאַס געוואָרן. אַ פּאָר קאַלטע פּליעגעל האָבן אַ פּאַך געטהון איבער׳ן דעק פון שיף...

— יאַנ-קאָ ראַ-אַ-ווּיטש!... — האָט דער אינטענדאַנט נאָך אַ מאָל אויסגערופען הייזעריג און פערשטיקט. מיר האָבן אונטערגעכאַפּט דעם נאָמען, און די צוויי ווערטער „יאַנקאָ ראַווּיטש" האָבן זיך געטראָגען איבער אונזערע קעפ, זענען אַריינגעדרונגען אין אַלע קאָרידאָרען, אין אַלע קאַיוטעס, האָבן אַ היבשע צייט אַרומגעשוועבט איבער׳ן גאַנצען שיף, אָבער אַלץ פערדומפּפּענער, שוואַכער און האָפנונגסלאָזער... און לאַנג האָבן מיר געקוקט אַרונטער, אויף דעם בערוהיגטען ים.

אַלזאָ, פון דער וועלט איז אַוועקגעגאַנגען „יאַנקאָ ראַווּיטש"... און מעהר גאָרנישט. פון די שיפסביכער האָט מען זיך נאָך דערוואוסט, אַז אַלט איז ער געווען זיבען און פיערציג יאָהר און קומט פון בעלגראַד, סערביען.

וואָס פאַר אַ מענש איז ער געווען? ווי אַזוי האָט ער אויסגעזעהען? קיינער ווייסט נישט. זיינע שכנים אין קאַיוטע האָבן זיך אויף איהם נישט אומגעקוקט, ווייל ער האָט שטענדיג געשוויגען. קיינער האָט אפילו רעכט זיין פּנים נישט געזעהען. דוכט זיך — אַ מאָגערער, אַ ברייטביינעריגער, און אפשר נישט... אַלע האָבן געמערקט — קיינער האָט נישט געזעהען. איצט איז ער געשטאַנען פאַר אונז, ווי אַ שרעקליכער סוד, ווי אַ פּיינליכע רעטעניש. יאַנקאָ ראַווּיטש... יאַנקאָ ראַווּיטש... וואָס איז געווען יאַנקאָ ראַווּיטש?...

— — — — — — — — — — — — — —

די זון האָט בעריהרט דעם ים מיט איהר אונטערשטען ראַנד און איז געבליעבען שטעהן אויף אַ ווײַלע . רויט , גרויס , מיט שאַרף געצייי־כענטע קאָנטורען און טיעף פערקלערט , האָט זי , קענטיג , געטרוימט פון איהר יוגענד , ווען זי האָט צוריק מיט מיליאָנען , מיליאָנען אויפ־געננג און אונטערגענג געפיהרט דעם ערשטען טאָג אויף דער ערד . וואָס פאַר אַ וואונדערבאַרע צײַט דאָס איז געווען ! ווי גוט עס איז צו זײַן אַ יונגער נאָך, און ווי גרויס איז דער עלענד פון אַן אַלטען ! . . .

און שטיל איז זי פערשוואונדען אונטער'ן ים .

פרעמדע , אונבעקאַנטע שטערען זענען ארויסגעטראָטען אויפ'ן פרעמדען הימעל . אַ שטילער אָוועגד האָט זיך צעגאָסען איבער דער וועלט . גאַנצע מחנות שאָטענס זענען זיך צונויפגעלאָפען פון אַלע עקען פון הימעל און האָבען זיך געדיכט געלעגט אויף דאָס וואַסער . אַ שטומע שווייגעניש איז אַרויפגעשוואומען פון די טיעפעניש פון ים , האָט זיך אויפגעהויבען , איז זיך צעוואַקסען און האָט פערפילט די וועלט . און גרויס איז געווען דאָס שווייגען פונ'ם ים , ווי ער אַליין .

— איך האָב געהאַט אַ בעקאַנטען , אַ מאַלער , — דערצעהלט מיר מײַנער אַ שכן אויף דער באַנק , אַ גרויליכער , פעסט געבויטער מענש , מיט בלויע , פערטראַכטע אויגען , — פלעגט ער מאָלען דעם ים , איז ער פון זינען אַראָב . . .

— פאַר וואָס ? . . — פרעג איך איהם .

— ער פלעגט זאָגען , אַז ווען דער ים רעדט , קאָן ער איהם מאָלען . מעהר אָדער וועניגער פאַרבען , אַ ווייכערער אָדער אַ שאַרפע־רער שטריך — דאָס אַלעס איז מענשליך . נאָר ווען דער ים שווייַגט . . . דערצעהלט ער איהם אַזוי פיעל , אַזעלכע זאַכען , וועלכע ער איז ניט אימשטאַנד איבערצוגעבען אויף די לײַוועגד . ער האָט זיך מיר בעקלאָגט , אַז דער שווייַגענדער ים נאָגט איהם אויס דעם מאַרך פון די בײַנער , און דער רעדענדער — עסט זיך איהם צו מיט יעדען טאָג אַלץ מעהר און מעהר , און זײַן רעדען קלינגט איהם ווי אַ גאַנץ געוועהנליכע

„קלוגע״ פלוידערײַ...

איך האָב אַ קוק געטהון אויף מײַן שכן אויפמערקזאַמער. ער האָט גערעדט געלאַסען, מאָנאָטאָן, ווי אַ פערשלאָפענער. און געקוקט האָט ער, דוכט זיך, אויפ׳ן ים און אפשר אין ערגעץ ניט. אָבגעשוויגען אַ שטיקעל צײַט, האָט ער ווייטער אָנגעהויבען:

— דערזעלבער קינסטלער האָט געהאַט אַ געליבטע, — דאָס הייסט, ער האָט ליעב געהאַט אַ מיידעל, וועלכע האָט איהם ניש ט ליעב געהאַט. זי האָט גערעדט, געזונגען, געלאַכט און האָט נישט געקאָנט פערטראָגען זײַן שווײַגען, מיט וועלכען ער האָט זיך, מײַן איך, אָנגעשטעקט פונ׳ם שווײַגענדען ים. נאָר ווען דער קינסטלער איז משוגע געוואָרען, האָט איהם דאָס מיידעל ליעב בעקומען. פון דאַן אָן האָט זי אויך אויפ־געהערט צו רעדען, לאַכען און זינגען. זי האָט איהם גענומען צו זיך אין הויז, און אין די שטירמישע טעג, ווען דער ים רעדט, האָט מען זיי נישט געזעהען דרויסען. נאָר אין די שטילע, גאָר שטילע טעג און נעכט פלעגט זי אַרויספאָהרען מיט איהר קראַנקען געליעבטען אויף אַ שיפעל ווײַט אין ים אַרײַן און פערברענגען דאָרטען שטונדען לאַנג. וואָס זיי האָבען דאָרטען געטהון, ווייס איך נישט, נאָר יעדעס מאָל האָט זי צוריקגעקעהרט בלאַסער און בלאַסער. דעם סוף פון דער מעשה ווייס איך אויך נישט; כ׳האָב איהם נאָך נישט צוגעקלערט...

מײַן שכן האָט זיך אויפגעהויבען פון דער באַנק און איז אַריבער־געגאַנגען אויף די צווייטע זײַט פון שיפעל.

— נו, און די מאָראַל דערפון?.. — האָב איך איהם נאָכגעשריען.

ער האָט אַ מאַך געטהון מיט דער האַנד, ווי איינער רעדט: „אַט לאָז מיך געמאַך״.

אַ מאָדנער מענש!..

— — — — — — — — — — — — — —

דאָס שיִף האָט זיִך געוויִעגט, איִך האָב געדריִמעלט, און עמיִ־צער האָט מיִר גערעדט שטיִל איִן אויער אַריַין:

— איִך האָב געקענט אַ מאַלער, פלעגט ער מאָלען דעם ים, איִז ער משוגע געוואָרען... גערופען האָט מען איִהם יאַנקאָ ראַוויִטש...

דער אײַזבאַרג.

הֶעלֶע , וואַרעמֶע טעָג האָבען געבלאָנדזשעט אִיבער'ן ים .

אויף דער יבשה האָט מען אִיצטער ספירה געצעהלט , און וואו קיין פוס האָט נִישט געטראָטען , זענען שאַרפֶע גראָזענע צִינגלעך געקראָכען פון דער ווייכער , שמעקענדיגער ערד , האָבען געשטיגען און געשאָסען אַרויף , צו דער ווייטער , ווייטער זון , דערווייל נאָך שיטער און דורכזיכטיג , ווי די ערשטע ווייכע הערלעך אויף אַ פרישען יונגעלשען פנים . אויף דער ערד האָט מען אִיצטער ספירה געצעהלט , און אויף די האַלב הוילע צווייגען פון די בוימער האָבען , ווי פערגליזערטע טראָפּענס טוי , געשפּראָצט גרינע , פולע קנאָספּען , שטייף פערפּאַקטע און פערוויקעלטע , טראָגענדיג אִין זיך די טונקעלע שאָטענס , וואָס די בוימער וועלען שפּעטער אַרום זיך פערשפּרייטען . — און דאָ , אויף דער גלאַטער וואַסער-פלעכע — קיין בערגעל , קיין בוימעל , קיין גרעזעל , קיין איינציגער געגענשטאַנד , אויסער אונזער שיף , דאָס אויג זאָל האָבען אויף וואָס זיך אָבצושטעלען . און דאָך זענען פאַרבען און קלאַנגען , טויזענדער פאַרבען און טויזענדער קלאַנגען , געשאַפען געוואָרען

יעדע מינוט , יעדע סעקונדע , און אזעלכע פארבען און קלאנגען , וואס די יבשה האט קיינמאל געהערט און געזעהען . די בלויע ליזוענד פון ים אויסגעשפרייט אונטען , דאס זיידענס פון הימעל פערצויגען אויבען , און דער טאג , מיט זיין גאלדענעם פינזעל אין האנד , האט ארומגעשוועבט אין דער לופט , צווישען זיי ביידען , האט געפארבט און געמאלט , קאליערט , קאמבינירט אהן א סוף , אהן אן עק . . . ביי די נעכט האט עס פון דער בלוי־בלינדער ווייטקייט עפעס געמורמעלט, געדעדט צו געקלונגען , וואס — האט קיינער פון אונז ניט געוואוסט , נאר סטרונעס האבען געציטערט ביי יעדען אין הארצען , אין קאפ האט עס , דוכט זיך , געזונגען , צו מעשיות דערצעהלט , צו דינגע חלומות געשפינט און געוועבט . . .

און ווארעם איז געוועזען די לופט און ווייך, ווי בוים'אייל .

און פלוצים, אין א ווארעמען, גאלדענעם פריהמארגען, האט ער־גענץ פון א זייט א ציה געטהון א דינער, שארפער און קאלטער שטראם.

— — — — — — — — — — — — —

שוין פון די ערשטע טעג פון אונזער רייזע האב איך .עווארפען אן אויג אויף צוויי פאסאזשירען פון אונזער שיף . דאס איז געווען א יונג פארל .

זי האט געהאט א שטרויה־בלאנדען קאפ . איהר פנים איז געוועזען ניט זעהר שען , אבער . . . מ ע נ ש ל י ך , פערשטענדיג און אפען . א מעסיגע, פעסטע פיגור מיט קרעפטיגע , פערקיילעכדיגטע פארמען , און א עטוואס שעלמישער שמייכעל אויף די ליפען . אלעס אין איהר האט דערצעהלט וועגען עולם הזה , וועגען א ביסעל צעלאזענער , נאר געזונדער , זאפטיגער , מענשליכער עולם הזה .

ער — איז געוועזען שען . דאס פנים איידעל און בלאס , די נאז לענגליך , און די אויגען שארף און ווייטזיכטיג . די דינע , נערוועזע פינגער האבען שטענדיג געדרעהט און געצויגען די קליינע טונקעלע

וואַנסען. דעם איבער־ראָק האָט ער געטראָגען פאַנאַנדערגעשפּיליעט און דעם קאָלנער פון איהם — אויפגעשטעלט.

אַז זיי האָבען אַרומשפּאַציערט איבער'ן דעק, איז זי געהאַנגען אויף זיין אָרם; זענען זיי געזעסען אין אַ ווינקעל און האָבען געקוקט אויפ'ן ים, האָט זי זיך שטאַרק געטוליעט צו'ן איהם, — און אין איהרע אויגען האָבען אימער געטאַנצט פרעהליכע פינקלעך, און די ווינקלען פון איהרע ליפּען האָבען געציטערט פון איינגעהאַלטענעם, פערשטייטען, לעבענסלוסטיגען געלעכטער. ער פון זיין זייט האָט מיט פערגעניגען געקוקט אויף איהר אָפּען, שקאָצעוואַטע פנימ'על און אָפּטמאָל האָט ער איהר געמורמעלט אין אויער אַריין עפּעס אַזעלכע זאַכען, און זי פלעגט פערבייסען איהר אונטערשטע ליפּ, בייטען, בייסען און שליסליך אויסשפּיעסען מיט אַזאַ געלעכטער, פון וועלכען אונז אַלע, זייטיגע מענשען, איז געוואָרען פרעהליך אויפ'ן האַרצען.

פאַרנאַכט האָבען זיי געהאַט אַ רגילות צו זיצען אַ לאַנגע צייט אויפ'ן הינטערטייל פון שיף, אויף די דיקע שטריק, וואָס זענען דאָרט געליגען צונויפגעדרעהט אין דער פאָרם פון אַ בייגעל. און כמעט שטענדיג ווען די זיידענע פאַלדען פונ'ם אָוועגד'ס מאַנטעל האָבען זיך געלעגט אויפ'ן ים און פון אַלע זייטען זענען זיך צונויפגעפלויגען אונבעשטימטע קלאַנגען און האָבען זיך געדרעהט הויך איבער'ן שיף, אַמאָל צעזעעט און צעשיטערט, אַמאָל פערקניפּט און פערפלאָכטען אין אַ שטילען, אָבער שטרענגען און פייערליכען קאָהר, — פלעגט ער אויסברעכען אין אַ געזאַנג, און זיינע ליעדער האָבען ווי טראָפּענס געטריפט, ווי שטראָמען געזאָרען, ווי גלעקער געקלונגען. מאָרנע ליעדער זענען דאָס געווען! ווילד און ר״יה זענען זיי געשפּרונגען פון שיף און האָבען זיך געשניטען וויט אין אָוועגד אַריין. אַמאָל האָבען זיי געקלונגען ווי בייז געשפּעט און עזות'דיג געלעכטער, אַמאָל — געצערטעלט און געקיצעלט, ווי אַ מוטער שפּיעלט זיך מיט איהר פּיצעלע און מאַכט עס צו לאַכען. די פאַסאַזשירען זענען געוואָרען ווי שטום. אייגער, אַ דיקער סוחר, וואָס האָט געהאַט אַן אויסערגעוועהנליכע תאוה צו עפּעל און האָט זיי געגעסען שטענדיג, ווען ער איז נאָר ניט געשלאָפען, — פלעגט בלייבען זיצען מיט'ן ביסען אין מויל, מיט דערשראָקענע, אויס־

געגלאצטע אויגען , קענטיג , נישט וויסענדיג וואס צו טהון מיט׳ן אנגעביסענעם עפעל אין האנד . מיר פלעגט ווערען פון די דאזיגע ליעדער יעהר אונהיימליך . זיי זענען מיר געוועזען שרעקליך פרעמד און הארציג נאהענט אין איין און דערזעלבער צייט .

און דאן פלעגט דאס שטרויה־האריגע מיידעל בלייבען שטיל , זיך צונויפקנייטשען , ווערען קלענער , לאנגזאם אברוקען זיך א ביסעל פון איהם , און אויף איהר פנים האבען זיך געמאלט עלענד און פערלוירענהייט . איינמאל האט זי אויסגעשריגען מיט אנגסט : — וואלט איך האבען הויטש איין איינציג ליעד מיינס אן אייגענס ! . .

— — — — — — — — — — — — —

די זון האט געברענט אין הימעל , ווי פריהער , די לופט האט זיך בעוועגט וויך און שוואך , ווי דער אטהעם פון א קינד אין שלאף , און דאך איז אויפ׳ן ים געווארען קעלטער און קעלטער . געשפירט האט זיך , אז עמיצער געפינט זיך אט דא , ערגעץ גאר נאהענט , אז עמיצער קומט , און זיין נאהענטקייט האט ארויסגערופען אין אלעמען א פערבארגענעם שרעק . מיט אנגסט האבען מיר אלע געקוקט אויפ׳ן ים , אויפ׳ן הימעל , איינער אויפ׳ן אנדערן און ווידער אויפ׳ן ים , און געווארט , און געציטערט . . .

דער גרויליגער פאסאזשיר , מיט די בלוילינע , פערטראכטע אויגען , האט דערצעהלט :

. . . לאנגע מאנאטען נאכאנאנד האט גאט געוויזען זיין שטארקע האנד אין דעם וויימען צפון . שווער האט דער ים זיך געראנגעלט מיט דער קאלטער , אייזערנער האנד , וואס האט געדריקט זיין מעכטיגע ברוסט . ער האט זיך געווארפען , געדרעהט און געשליידערט און שרעקליך אנגעשטרענגט זיינע אונגעהייערע ביינער און מוסקעלען , — און אזוי איז ער פערגליווערט געווארען אין זיין גרויסער אנשטרענגונג , מיט אומגעלומפערט אויסגעבויגענע און צעווארפענע גליעדער , מיט׳ן שטעמפעל פון טויטשרעק און מורא׳דיגער גסיסה אויף זיין געזיכט . אונטער׳ן

טויטען אָבשיין פון פערפרוירענעם הימעל האָבען זיך געצויגען אין אַלע זייטען פון דער וועלט צעבראָכענע, שאַרף=געשניטענע בערג און טיפע טאָלען, און בייזע ווינטען האָבען געפייפט צווישען זיי זייערע טייוועלשע לידער און געשמיסען איבער זיי מיט וואָלקענס שטעכיגע שניי=נאָדלען. ביי די נעכט האָט אַ פייעריגע האַנד זיך געהויבען פון צפון=זייט, געשטיגען ביז'ן זעניט, פערדעקט אַ האַלבען הימעל מיט איהר פאַנטאַסטישען גלאַנץ, און איהרע ריזיגע פינגער האָבען זיך שטום און לאַנגזאַם בעוועגט און ווי „גע'דוכנ'ט" איבער דער פערשטאַרבענער וועלט... צייטענווייז האָבען די ווינטען און שטורמען זיך פערשטעקט צווישען די אייזבערג און זענען פערשטומט געוואָרען אויף אַ ווײַלע, און דאַן איז די שווייגעניש געווען גרויס, שרעקליך גרויס, די לופט שאַרף און אונבעוועגליך, ווי שטיין, און נאָר גאָט אַליין האָט אין שטאָלצער איינזאַמקייט געקוקט און געקוקט אויף די וועלט=מדבר.

שען און מורא'דיג האָט גאָט געוויזען זיין האַנד איבער'ן ווייטען צפון.

דער אַלטער, פערראָומערטער ווייסער בער, אַ מעכטיגער עקזעמפּליאַר פון זיין מעכטיגען מין, וועלכער האָט שוין געזעהען אַ ביסעל גאָט'ס גרימצאָרן אויף זיין וועלט, האָט דעם דאָזיגען ווינטער כמעט אינגאַנצען פערבראַכט אין זיין העהל פון שניי און אייז. מיט יעדען טאָג זענען די פּאַסען שמאַלץ אונטער זיין פעל געוואָרען דינער און דינער. אַ שווערער דרימעל האָט געלעהמט זיינע גלידער און אָנגעגאָסען זיין קאָפּ מיט בליי. ער האָט אונקלאָר געהערט, ווי דער ווינד מיט'ן שניי פייפען און קלאָגען צווישען די הויכע אייזבערג, און צייטענווייז האָט די פייפעריי דערגרייכט צו אַזאַ פערביטערטער שאַרפקייט, אַז דער שלאָפענדער בער האָט ניט געקאָנט איינהאַלטען זיינע געפיהלען און האָט אַרויסגעלאָזען דורכ'ן שלאָף עפּעס אַ מין שנאָרכענדען ברום, און נאָכדעם איז ער ווידער שווער זיך פערגאַנגען אין זיין ווי פער'שכור'טען דרימעל. ענדליך, האָט ער זיך דערפיהלט אַזוי שוואַך, אַז ער האָט שוין אפילו דרימלען נישט געקאָנט, און זיינע אויגען האָבען זיך געעפענט פון זיך זעלבסט, און אַ לאַנגע צייט האָבען זיי שטומפיג געקוקט דורך די עפענונג פון זיין העהל אויף די אונגעהייערע הויפענס שניי, וואָס זענען צעזעעט געווען

אַרום, ווי קברים פון ריזען. דערנאָך האָט ער פאָרזיכטיג אויפגעהויבען דעם קאָפּ און אַ ריהר געטהון מיט איינעם פון זיינע פעדערשטע פיס. דאַן האָט ער זיך לאַנגזאַם אָנגעהויבען צו רוקען און איז אַרויסגעקראָכען פון זיין העהל, אַן אָבגעקראָכענער און צעשויבערטער, אַ בעוועגליכער זאַק מיט ביינער.

עפּעס אַזוינס האָט זיך געטהון, נאָר וואָס — האָט ער ניט פערשטאַנען. עס איז געוועזען ליכטיג, צו ליכטיג, עס האָבען געוועהט ווינטען, ערגעץ האָט עפּעס אונטערגעקנאַקט, און אונטער די פיס האָט עס געציטערט. ער האָט זיך געמאַכט פון דעם אַלעם גאַנץ ווענינ און האָט גענומען בלאָנקען זיך איבער'ן אייז, האָט געגראַבעלט ערטערווייז אין שניי און עפּעס געזוכט. ער האָט גאָרניט געפונען, און אַז עס איז געוואָרען פינסטער, האָט ער ווידער איינגעדרימעלט. ווען ער האָט ערוואַכט, איז ווידער געוועזען ליכטיג, ער האָט ווידער עפּעס געזוכט און, ווי פריהער, גאָרניט געפונען. דאָס מאָל איז ער געוואָרען בייז און האָט גאַנץ לאַנג געברומט, סתם אין די וועלט אַריין. די צווייטע נאַכט האָט עס שטאַרק געקנאַקט, אַלעס האָט זיך ווי געשאָקעלט און געדרעהט, און דער בער איז אין שלאָף געוועזען זעהר אונרוהיג. צו'ם טאָג איז געוואָרען רוהיגער. ער איז אַרוים פון דער העהל און האָט זיך אַוועקגעלאָזען זוכען עסען, נאָר אָבגעהענדיג אַ קורצע שטרעקע, איז ער געקומען צו אַ וואַסער. ער האָט אַ שמעק געטהון מיט דער נאָז, האָט זיך אָבגעקעהרט אָן אַ זייט און איז ווידער געגאַנגען און געגאַנגען, ביז ער איז געקומען צו אַ וואַסער. פיעל מאָל האָט ער גענומען אַן אַנדער ריכטונג, אָבער וואוהין ער האָט זיך געווענדעט, האָט ער ווידער און ווידער בעגעגענט וואַסער. זיין העהל האָט זיך געפונען ביי'ם פוס פון אַ גאַנץ הויכען שניי־באַרג. אויף דעם דאָזיגען באַרג האָט דער בער אַרויפגעקלעטערט און זיך צוגעזעצט אויף די הינטערשטע פיס, דול און צעטומעלט. פון דאַנען האָט ער געזעהען, אַז זיין מלוכה איז געוואָרען קליין און אַרום איהם בלויעט וואַסער און וואַסער. אין דער ווייטענס זענען געשוואומען נאַקעטע, ווייסע אייזבערג און האָבען בלענד און שטעכיג געברענט געגען דער זון. דער בער האָט ניט פערשטאַנען, לחלוטין גאָרניט פערשטאַנען. ער האָט אויפגעהויבען אַ לאַפּע און אַרויסגעלאָזען אַ לאַנגען, דערשראָקענעם און קלאָגענדיגען ברום, ברייט און פערדומפּפען, ווי

פון אַ פוסטער פּאַס . . .

. . . טעג און וואָכען אין דער אייזבאַרג געשוואומען אַלץ ווייטער און ווייטער. פון ים צו ים וואַנדערט ער, פון וואַסער צו וואַסער, און מיט יעדען טריט דערנעהערט ער זיך לאַנגזאַם און זיכער — צו זיין אייגענעם טויט. נישט איינמאָל פערליערט ער פּלוצים זיין גלייכגעוויכט און קעהרט זיך איבער, און דאַן ענטפּלעקען זיך אין זיינע ריזיגען קערפּער טיפע, צעגעסענע וואונדען. דער שניי איז שוין לאַנג פון איהם אַראָב. יעצט בעשטעהט ער פון ריינעם, לויטערן, דורכזיכטיגען אייז, ערטער־ווייז פערוואַשען און פערקיילעכדיגט, ערטערווייז — שאַרף און שפּיציג, ווי אַ גאָלמעסער. ער געהט, און זיין קאַלטער אָטהעם געהט פאָר׳אויס און דערצעהלט וועגען זיין קומען . . . ער געהט — און דערצעהלט אויף שטום־לשון, וואָס פאַר אַ שרעקליכער ווינטער עס איז געווען אין ווייטען צפון, ווי שווער געשמידט דער ים איז געוועזען, און ווי עלענד גאָט איז אין יענע מקומות . . .

— — — — — — — — — — — — —

אַלע זענען געווען אויפ׳ן דעק. אַלע האָבען זיך צונויפגעשלאָגען אויפ׳ן דעק און האָבען געשיקט זייערע אָנגעשטרענגטע בליקען אין ים אַריין, אויף וועלכען מ׳האָט נאָך דערווייַלע גאָרנישט געזעהען. פון ווייטען האָב איך בעמערקט מיין יונג פּאָרל און האָב זיך צוגערוקט נעהנטער צו זיי. ער איז געשטאַנען אין זיין פּאַנאַנדערגעשפּיליעטען ראָק מיט׳ן אויפגעשטעלטען קאָלנער, זעהר בלאַס, בלאַסער ווי שטענדיג. זי — נעבען איהם. אויף איהרע אַקסלען איז געליגען אַ וואַרעמע שאַל, און אויף איהר נישט גרויסען שטערן האָט געהויערט אַ וואָלקען, ווי אַ פאָרגעפיהל פון עפּעס בייזעס, וואָס רוקט זיך אָן אויף איהר קאָפּ. ער האָט געקוקט אויפ׳ן ים, און זי — אויף איהם.

רעכטס ביי׳ם האָריזאָנט האָט זיך פּלוצים אַרויסגעשטעקט פון וואַסער אַ גליהענדער גאָלדענער שטרייף, ווי אַ בלאַנקער שווערד, האָט זיך אַריינגעשטאָכען אין הימעל, האָט זיך איבערגעדרעהט און איז מאָמענטאַל פערלאָשען געוואָרען. עטליכע סעקונדען זענען פאַרביי; דער

עולם אויפ'ן שיף האט נישט געטהעמט. און ווידער האט עס א פינקעל געטהון אין דער ווייטען. דאס מאל איז א שארפער שפיזע געשליידערט געווארען ארויף, און באלד נאך איהם א צווייטער און א דריטער. אין א מינוט ארום האט זיך דער גאנצער אייזבארג שארף אבגעצייכענט אויפ'ן ים, ברענענדיג אין איין העלישען פייער. די זון האט געמאכט אויף איהם א שטירמישען אנפאל און האט איהם בעשאסען מיט דינע, לאנגע און הייסע פיילען. ער האט זיי געצויגען פון זיינע וואונדען, געבראכען זיי אויף שטיקלעך און שוין אבגעקיהלטע, הגם פינקלענדע, געשמיסען זיי צוריק איהר אין פנים אריין. שטום און פערביסען איז אנגעגאנגען די שלאכט אויף לעבען און טויט. דער בארג האט זיך לאנגזאם געדרעהט ארום זיך און געוויזען אלע זיינע באטארעען. ער איז געגאנגען געגען זיין טויט אין קאלטען, שטאלצען און שטראהלענדען עלענד, אין וועלכען ער איז געבוירען געווארען דארט, אין ווייטען צפון.

ער איז פארבייגעשוואומען ביי א זייט און האט בישלעכוויז אנגעהויבען צו פערשווינדען. און דאן איז מיין בליק ווידער געפאלען אויף דאס יונגע פאר. זי איז געשטאנען אליין, מיט אויסגעשטרעקטע הענד און ציטערנדע ליפען, און מיט טרערענפולע אויגען האט זי געקוקט צו איהם. ער איז געשטאנען ניט ווייט פון איהר, מיט פינקלענדע אויגען, וועלכע ער האט דארשטיג און אונענטשלאסען געווענדעט — אמאל צו'ם פערשוואונדענעם בארג, אמאל צו'ם היימליכען, נאהענטען געזיכט פון זיין געליעבטער.

הקָלשטערן.

מיר האָט זיך געדאַכט — יאָהרען זענען פאַרביי, זייט מיר האָבען דעם ברעג פערלאָזען, און אונזער שיף איז נאָך אַלץ געגאַנגען און געגאַנגען, און ווי עס האָט נאָך זיך ניט געלאָזען קיין שפור, אַזוי האָט עס, דוכט זיך, ניט געהאַט קיין צוועק. יעדען טאָג מיטאָגס־צייט האָט מען אַרויסגעהאָנגען אַ קאַרטע, וואָס האָט געוויזען, וויפיעל מיר זענען אָבגעפאָהרען און וויפיעל עס איז נאָך געבליבען צו פאָהרען, אָבער בּיסלעכווייז האָבען מיר אויפגעהערט צו אינטערעסירען זיך מיט דער קאַרטע: אַרום און אַרום איז געווען וואַסער און וואַסער, וואַסער און וואַסער, טאָג איין, טאָג אויס, און עס האָט זיך פיעל בעסער געלעגט אויפ'ן געדאַנק, אַז אונזער שיף דרעהט זיך אַרום זיך זעלבסט, געהט נישט ווייטער און געהט־איין נישט מעהר ווי אַ זייגער. פּראָזאַאיקער, ווען דער עסק האָט זיך צוגעגעסען, האָבען געטרונקען ביער און געשאָלטען די ענדלאָזע רייזע אויף וואָס די וועלט שטעהט. דאָס וועטער אפילו האָט זיך איינגעשטעלט: קיין שטורם, קיין נעבעל, העלע טעג, בלויע נעכט, אַ פריש ווינטעל — און קיינע ענדערונגען.

און דאַן האָבען מיר אָנגעהויבען צו פיהלען, אַז ערשט יעצט

בעקענען מיר זיך מיט׳ן ים. פון אונטער דער דאזיגער איינארטיגקייט האט אונז די אייביגקייט פלוציים צוגעווארפען א בליק מיט איין אויג , און א חשד האט ביי אונז ערוואכט , אז אזעלכער , פונקט אזעלכער , איז דער ים געווען מיט טויזענדער און מיליאנען יאהרען צוריק , טאג נאך טאג , יאהר נאך יאהר און יאהרהונדערט נאך יאהרהונדערט . און אן אומעט האט אנגעפילט אונזערע הערצער , און קיינער פון אונז האט ניט געוואוסט , וואס איז די אורזאך דערפון : די אייביגקייט פון ים אדער די קורצקייט פון אונזער לעבען.

איך ווייס נישט, ווי אזוי קינדער פון אנדערע פעלקער טרוימען וועגען דעם ים . מעגליך, אז זיי חלומ׳ען זיך שרעקליכע גייסטער, ים=שלאנגען , וואסער=מיידלעך — די רעכטע נקבות , וואס גאט זאל אבהיטען פון זיי יעדען טרייען גלויביגען . צווישען אונז גערעדט , זענען זיי אלע — גאנץ אונשולדיגע בעשעפענישען . אין ערגסטען פאל , קאן מען פון זיי ערווארטען , זיי זאלען אמאל אריינחאפען אין זייערע קריסטאלענע פאלאצען אויפ׳ן גרונד פון ים עפעס א שענעם , בלאנדען פישער , וואס האט א שהאכהייט צו פרויען=געזאנג , און זיין יונג ווייבעל זאל זיך נעבעך אויסוויינען די אויגען, זיצענדיג ביי׳ם שפינדעל און אויסקוקענדיג אויף איהר הארצענס=געליעבטען . — ביי מיר אבער געהט פון געדאנק נישט ארויס יענע האק, וואס איז אריינגעפאלען אין ים מיט טויזענד יאהר פאר רבה בר בר חנה׳ס צייטען און איז אין זיין צייט נאך אלץ צו גרונד נישט געקומען . פארהאן א סברא , אז דאס איז נישט געשעהען נאך ביז היינטיגען טאג , און ווען איך שטעל מיר פאר , אז די האק „פאלט“ נאך ערגעץ פייל אויס׳ן בויגען און קאן נישט דערפאלען , — געהט מיר איבער א קעלט איבער׳ן לייב . . .

וואויל איז דעם געלעהרטען ! ערשטענס , ווייסט ער אלעס און , צווייטענס , ווייסט ער , וואס דער ים איז . דער ים איז — וואסער . וואסער , און מעהר גארנישט . אז מיר האבען א גלאז , וואס ענטהאלט אזויפיעל און אזויפיעל קובישע סאנטימעטער וואסער , איז אונז לייכט אויסצורעכנען, פון וויפיעל אזעלכע גלעזער וואסער „קאן מען מאכען“ אן אקעאן . בין איך אבער נישט קיין געלעהרטער , און מיר חלומ׳ט זיך אלץ, אז ווען דער רבונו של עולם בלייבט איבער אליין , פנים אל פנים,

מיט זיין גרויסער בעשעפעניש ; ווען קיין איינציג מענשליך אויג, א פשוטא שוין קיין אויג פון א געלעהרטען , שוועבט נישט איבער די ברייטע וואסער־פעלדער , — פאלט ער , כביכול , ביי זיך אראב פאר דעם , וואס ער אליין האט בעשאפען . און אזוי קוקען זיי ביידע , דער בעשע־פער און זיין בעשעפעניש , איינער אויפ׳ן אנדערן און שווייגען , און דאס קול פון זייער שווייגען געהט פון איין עק וועלט ביז׳ן צווייטען . אזוי ציהט זיך עס ביז — ביז עס קומט א שטארקערער פון זיי ביידען : דער געלעהרטער מיט זיין כלי פון אזויפיעל און אזויפיעל סאנטימעטער אומפאנג . — — — —

— — — און אזוי איז נאך א מאל , צווישען אלע אנדערע מאל , געווארען נאכט , און דער ים האט שימערירט אונטער דער שיין פון די שטערען .

אויפ׳ן אויבערדעק פון שיף , אין א ווינקעל , האב איך דערזעהען מיין שכן , דעם פאסאזשיר מיט די ברייטע אקסלען , גרויליכע האר און בלויע אויגען . ער איז געליגען אויף א זעגעל , וואס איז געווען אויס־געשפרייט איבער׳ן דעק , און האט געקוקט אין הימעל אריין . צוגעלענט זיך צו איהם , האב איך בעמערקט אויף זיין פנים א שמייכעל . אויף מיין פראגע , האט ער א ווייעלע געשוויגען , דערנאך גלייכגילטיג געזאגט :

— אויב איהר ווילט , וועל איך דערצעהלען .

— — — — — — — — — — — — —

. . . דאס שארפע שרייענדע ליכט האט ענדליך אבגעפלאסען פון דער ערד . ערטערווייז , ערגעץ אויף א שפיץ פון א בארג אדער אויף א געקרייזעלטען קאפ פון א בוים , האט זיך נאך פערהאלטען א קורצע צייט א שוואכער , רויטליכער גלאנץ , נאר ביסלעכווייז האט ער זיך געטונקעלט , זיך געלאשען און איז ווי אויסגעהויכט געווארען אין די לופט אריין . די אונענדליכקייט איז צוגעטראטען נעהנטער און האט שטיל אריינגענומען די ערד אין איהר שויס . עס איז געבוירען געווארען דער

מאמענט, ווען מענשען זאגען: די נאכט איז געקומען.

אין דערווירקליכקייט איז קיין זאך ניט געקומען; עס איז בלויז עפעס אוועקגעגאנגען. די אויגען-רייסענדע זון, מיט איהר שטראהלען-טאראראם און פארבען-געפילדער, פערטויבט און פערבלענדעט די ערד און פערשטעלט פון איהר די אונענדליכקייט. ביי דער שיין פון טאג קריכט יעדע קליינינקייט אויף דער ערד ברייטליך פאר'אוים, שפרינגט מיט דער חוצפה פון א הדיוט אין פנים אריין, און אייך דאכט זיך — עפעס אן אנשיקעניש טאנצט פאר אייערע אויגען, קלאפט זיך אין הארצען, שלעפט אייך פאר די לאצען, און אן איינגעגעסענע שטימע גרילצט אייך אין די אויערען מיט שבועות און חרמות: „איך ... הערט איהר?.. ווי איהר זעהט מיך לעבען!.. איך... לאזט זיך דיענען!..“ מיט דער גרעסטער אנשטרענגונג יאגט זיך דער געדאנק נאך עפעס אזוינס זעהר וויכטיגעס, זעהר נאהענטעס, וואס דאס איז גאר דער עיקר, און וועלכעס גליטשט זיך פארט אוועק יעדעס מאל, פערטריבען פון דער שיין און געפילדער וואס ארום. ווי אן אומגעריכטער שטורם פאלט דער טאג ארויף אויף די ערד, טרייסעלט זי דורך, צעדולט זי, צעמישט זי — און ווערט פערשוואונדען. דאן פליהען זיך צוזאמען פון אלע עקען פון דער וועלט שאטענס, שטילע, טונקעלע שאטענס, און לעגען זיך אויף די ערד געדיכט און געדיכטער. די לצים און קליפות פונ'ם טאג ווערען נעלם, די ערד קומט ביסלעכווייז צו זיך און צו איהר נארמאלען צושטאנד, און פערנעהמט איהר פלאץ אינ'ם וועלטרוים, אין דער בלויער אונענדליכקייט. און מענשען זאגען: די נאכט איז געקומען.

און ווידער — צו'ם וויפיעלטען מאל?.. — זענען אויפ'ן הימעל ארויסגעטראטען די שטערען און האבען זיך גענומען צו זייער עובדא: צו קוקען, בלויז קוקען... מאנכע האבען געקוקט גלייך אויף די ערד, ווי זי וואלט ווירקליך זיין דער מיטעלפונקט פון דער וועלט, אנדערע — אייגער אויפ'ן צווייטען, און די דריטע — פארביי און פארביי, אהין, וואוהין מיין און אייער אויג וועלען קיינמאל נישט גרייכען, וואו דער עלענד איז אם גרעסטען און וואו אלעס איז אנדערש ווי איהר קאנט זיך פארשטעלען. און בלויז איין שטערן איז געווען אזעלכער, וואס האט געשיקט זיינע בליקען איבעראל אין איין און דערזעלבער צייט: צו דער

ערד, צו זיינע ברידער די שטערען און אויך וויט אהין, וואוהין מיין און אייער אויג ווען קיינמאל, קיינמאל נישט דערגרייכען. און דער איינער איז געווען „העלשטערן”.

זיין נאמען האט ער געקראגען פאר זיין לויטערן גרין=בלייכען בליק. געווען איז ער ניט פון די גרעסטע, ווי אויך ניט פון די קלענסטע, אבער קיינער פון זיינע ברידער האט ניט פערמאגט אזא טיעפען בליק, וועלכער האט, דוכט זיך, געזאגט: „א שען ביסעל זאכען האב איך עס געזעהען, זייט איך שטעה אט דא און קוק!” ער האט געזעהען, ווען די ערד איז נאך נישט געווען, ווען זי איז געווארען און ווי אזוי זי איז געווארען. ער האט געזעהען, ווען אויף דער ערד איז נאך ניט געווען ניט ווער עס זאל זעהן, ניט וואס צו זעהן. זיין גרינער בליק איז געזונקען אין ס'פייער פון דעם נאר וואס געבוירענעם פלאנעט, האט זיך שפעטער געבראכען אין מיליאנען פונקען אויף די אונגעהייערע אייזפעלדער פון דער ערד'ס אבגעקיהלטער שאל, האט איין יאהרטויזענד נאכ'ן צווייטען נאכגעפאלגט די אלע ענדערונגען, וואס זי איז אויסגעשטאנען, איידער אויף איהר האט זיך בעוויזען „לעבען”, ווי אויך דאן, ווען דאס האט זיך בעוויזען און זיך גענומען ענטוויקלען. און ווען דער ערשטער מענש אויף דער ערד אין זיין ערשטער נאכט האט אויפגעהויבען זיינע אויגען צו'ם הימעל, האט ער גלייך בעגעגענט דעם טיעפען בליק פון אן אלטען, אלטען שטערן — און איז געבליעבען שטעהן דערשראקען און פערשטיינערט. דורך דעם בליק האט דער שטערן דערצעהלט, וואס ער האט געזעהען אויף דער ערד, פאר דער ערד און אויסער דער ערד...

דער דאזיגער ערשטער בליק האט א בריה געטהון דעם מענשען'ס נשמה און האט אנגעצונדען א פייער אין איהר, א געפיהל פון שארפער בענגשאפט אהין, וואו דער עלענד איז אם גרעסטען און וואו אלעס איז זעהר, זעהר אנדערש. א רויהער, ווילדער און דאך הארמאנישער אויסגעשריי האט זיך ארויסגעריסען פון זיין ברוסט. העלשטערן'ס בליק האט געפונען א תקון: ער האט זיך פערוואנדעלט אין א שירה, וועלכער עס איז בעשערט פערשטומט צו ווערען און צו פערשווינדען פון דער ערד ערשט צוזאמען מיט'ן מענשען.

און אזוי האט העלשטערן'ס שטראהלענדער בליק גענומען בעגליי-

מיט דעם מענשען, וועהרענד דער לעצטער האט געבויט זיין לעבען אויף דער ערד. מוטיגע ים-רייזענדע, פיהרענדיג זייערע שיפען איבער טיפע וואסערען, האבען געזוכט און געפונען זייער וועג מיט דער הילף פון די שטערען בכלל און פון העלשטערן בפרט. פערליעבטע האבען געשיקט צו איהם זייערע זיפצען און דעם אראמאט פון זייער יוגענד, פאעטען האבען איהם געשאנקען יעדען ציטער פון זייער נשמה אין טענער, פארבען און שטריכען. און דער שטערן האט דאס אלעס איינגעזאפט אין זיך און צוריקגעגעבען עס די נאכקומענדע דורות, און פאר יעדען נייעם דור איז אלץ רייכער און טיפער געווארען דער אינהאלט פון זיין בליק. און פיעלע שטערנזעהער פון פיעלע דורות האבען פערבראכט זייערע נעכט קוקענדיג אויף העלשטערן דורך זייערע גלעזער און שטודירענדיג זיין פערגאנגענהייט, געגענווארט און צוקונפט. און אויסגעפונען האבען זיי וואונדערליכע זאכען: ער איז דער גרעסטער פון אלע שטערען און דער ווייטסטער פון דער ערד, און דאס האבען זיי בעוויעזען ווי צוויי מאל צוויי, מיט דער הילף פון א לאנגער רייהע פערפלאנטערטע אויסרעכנונגען. זיי האבען אויסגערעכענט זיין וואג, זיין גרויס, זיין וועג אין דעם וועלטרוים, די שטאפען, פון וועלכע ער איז צוזאמענגעשטעלט, און זיין ווייטקייט פון אונזער ערד. און דאס לעצטע איז געווען דאס וואונדערבארסטע: ער איז געווען אזוי ווייט, דאס זיינער א שטראהל האט פערבראכט אין וועג פונקט 9,347,657,000 יאהר, 52 טעג, 18 שטונדען, 49 מינוטען און 22½ סעקונדע, איידער ער האט געגרייכט די ערד. אזוי האבען די געלעהרטע בעוויעזען, און א פראסטער בשר-ודם האט געשטוינט — פאר זייער חכמה און פון גאט'ס וואונדער. — — —

— — — און אט אין יענעם אווענד, פון וועלכען איך דערצעהל אייך דא, זענען געזעסען — אין א לאנד, אין א שטאדט, אין א גארטען, אויף א באנק — א יונגער בחור מיט א שען מיידעל און האבען געקוקט אויף העלשטערן. און אלע האבען געוואוסט — און פאר וואס זאלען מיר אויך ניט וויסען? — וואס עס בעטייט, ווען א בחור מיט א מיידעל קוקען אויף העלשטערן. ערשט דעם אווענד האבען זיי זיך בעקענט, און האבען גערעדט וועגען קליידער און ביכער, וועגען גאט און דער וועלט, און ווען זיי האבען אלעס אבגערעדט,

זענען זיי אנטשוויגען געווארען. און דא האבען זיי דערפיהלט, אז עס זויגט ביי׳ם הארצען, און זייערע אויגען האבען זיך געווענדעט צו העלשטערן, און א לאנגע צייט האבען זיי שווייגענדיג געטרונקען זיין טיעפען גרין־גאלדענעם בליק.

און פלוצים האט דער בחור א רייב געטהון מיט דער האנד זיינע אויגען, האט איבערגעפיהרט זיין בליק אויף דאס מיידעל און צוריק אויפ׳ן הימעל. און דאס מיידעל האט דורכגעריבען איהרע אויגען און האט א קוק געטהון אויפ׳ן בחור און צוריק אויפ׳ן הימעל. דערנאך זענען זיי ביידע אויפגעשטאנען פון דער באנק, פערוואונדערטע און א ביסעל דערשראקענע.

פאר זיי אין די אויגען איז העלשטערן פלוצים פערשוואונדען געווארען. ער האט זיך אויסגעלאשען, ווי א ליכט.

ווען דער בחור מיט׳ן מיידעל האבען זיך געזעגענט ביי דער טיר פון איהר וואהנונג, האט זי א געניץ געטהון, טראכטענדיג, אז בעת׳ן רעדען שפריצט ער פון מויל, און דער בחור האט אין הארצען געלעסטערט גאט, דערפאר וואס איהר פעהלט איין אויבערשטער צאהן, דערצו נאך גאנץ פון פארענט.

אויף מארגען האט מען געשריבען אין אלע צייטונגען איבער דער גאנצער וועלט וועגען העלשטערן׳ס פלוצלינגען פערשווינדען. דערנאך האבען עס די געלעהרטע גענומען אין זייערע הענד.

די ערשטע השערה, וואס א בערימטהייט האט ארויסגעזאגט, איז בעשטאנען דערין, דאס העלשטערן איז געשטארבען א נאטירליכען טויט: ער האט זיך אבגעקיהלט און איז פערלאשען געווארען, „אט ווי עס וועט אמאל פערלאשען ווערען די זון פון אונזער סיסטעם“... און איהר וואלט זיך געמעגט פערגינען זעהען, מיט וואס פאר א גיפט און שארפזין א קאלעגע פון אן אנדער לאנד, אויך א בערימטהייט, האט בעוויזען דעם ערשטענ׳ס עם־הארצות: אפילו א קינד קאן פערשטעהן, אז א נאטירליכער טויט קומט נישט פאר אט אזוי פלוצים, אז ווען די

השערה וואָלט געהאַט אין זיך חאָטש אַ שאָטען פון וואַהרשיינליכקייט, וואָלט מען שוין לאַנג בעדאַרפט מערקען, אַז העלשטערן ווערט טונקעלער און טונקעלער. צו׳ם סוף האָט דער קאָלעגע אַרויסגעשטעלט זיין איינגענע היפּאָטעזע: אַ גראַנדיעזע קאַטאַסטראָפע אינ׳ם וועלטרוים, אַ צוזאַמענשטויס פון צוויי סיסטעמען, און אַלס רעזולטאַט — די פערניכטונג פון איינעם אָדער פון ביידען.

קומט צו געהן אַ דריטער וויסענשאַפטסמאַן און גיעט צו פערשטעהן קלאָר, ווי דער טאָג, אַז אַזאַ סאָרט קאַטאַסטראָפע וואָלט אַרויסגערופען אַ גאַנצע רייהע ערשיינונגען אויפ׳ן הימעל: פאַלענדע שטערען, וואַנדערנדע קאָמעטען, צעזעעטע און פערוואָגעלטע שטיקער פון די חרוב געוואָרענע וועלטען. ניין. די זאַך מוז און קאָן ערקלערט ווערען וויסענשאַפטליך גאַנץ אַנדערש...

דער ענין איז געוואָרען האַרבער און פערפּלאָנטערטער. עס האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז אונטער געוויסע וויסענשאַפטליכע טעאָריעס וואַקעלט זיך דער באָדען, און זייערע געגנער און אָנהענגער זענען אַרוים איינע געגען די צווייטע מיט אָנגעגורטע לענדען. דער וכוח איז בּיסלעכווייז אָבגעצויגען געוואָרען פון העלשטערן גאָר אין אַ זייט. אמת, דעם פּראָסטען בשר־ודם, וואָס איז ווייט פון וויסענשאַפט, איז די מעשה געווען נאָך אַ ביסעל פריקרע: מתו מוטל לפניו, אַ מת, וואָס האָט אַזוי פיעל גענומען און אַזוי פיעל געגעבען, — האָט דאָס האַרץ טאַקי ווערה געטהון... אָבער — עס זענען פאַרהאַן נאָך אַנדערע שטערען, נישט ווענינער אַלט, נישט ווענינער בכבוד׳יג, און, כ׳מיין — וואָס זאָל מען טהון?

מ׳האָט אָנגעהויבען פערגעסען.

דאַרף זיך מאַכען, אַז ערגעץ אין אַ מיטעלער פּראָווינציעלער שטאָדט זאָל זיך געפינען אַ גימנאַזיסט, וואָס איז שוין פון דער התחלה אַוועקגעגאַנגען אויף אַ שלעכטען וועג; דהיינו: דער חברה׳מאַן לערנט ניט, מהוט אָב שפּיצלעך די לעהרער פון דער גימנאַזיע, טרינקט ביער ווי אַ דייטש, און די דערוואַקסענע גימנאַזיסטקעס האָבען פון איהם,

ווי זיי פֿערזיכערען, „אָבגעשניטענע יאָהרען״. געהט זיך דער בחור איינמאָל ביינאַכט איבער דער גאַס, געהט און שאָקעלט זיך, און מאַכט מיט די הענד, און רעדט צו זיך אַליין, אויסזעצענדיג אין שענער, ריהרענדער מליצה אַ פּראָטעסט פון אַ פערוואונדעטען האַרצען געגען דער האַרציגלאָזער קעלנערין פונ׳ם שענקעל, וועלכעס ער האָט נאָר וואָס פערלאָזען. דערמאָנט ער זיך פלוצים — גאָט ווייסט ווי אַרום — אָן העלשטערן, אָן זיין אונערוואַרטעטען סוף, זיין לאַנגע, רייכע קאַריערע, זיין גרויס, זיין וויטקייט פון דער ערד, „... 9,347,657,000 יאָהר, 52 טעג, 18 שטונדען, 49 מינוטען און 22 מיט אַ האַלבער סעקונדע!...״ מורמעלט ער פאַר זיך מיט ענטציקונג און צערטליכקייט, הגם איך בין נישט זיכער, אַז אין זיין שכור׳ן מח זענען די ציפערען נישט אַרויסגעקומען אַ ביסעל פערפלאָנטערט. „העלער ניין מיליאַרד יאָהרען פלעגט דויערן, ביז זיינער אַ שטראַהל איז אָנגעקומען צו אונזער ערד... ניין מיליאַרד... אַ שטראַהל... ניין מיל...״ דער גימנאַזיסט איז פלוצים געבליבען שטעהן אין מיטען גאַס. אין איין רגע איז ער געוואָרען ניכטער, און וועהרענד זיין קערפּער האָט געפיבערט פון קעלט, האָט ער מיט זיין האַנד געווישט דעם שווייס פון שטערן. דערנאָך איז ער צוגעלאָפען צו אַ גאַסען־לאַמטערן, האָט אַרויסגעכאַפּט אַ נאָטיץ־ביכעל און אַ בליישטיפט און האָט גענומען שרייבען, און זיינע הענד האָבען זיך דערביי געטרייסעלט, ווי אין אַ קדחת.

אויף מאָרגען האָט זיך בעוויזען אין דער שטאָדטישער צייטונג אַ קליינע בעמערקונג, געדרוקט אָנשטאָט אַ לייטאַרטיקעל און מיט שוואַרצער שריפט:

„די וויסענשאַפט איז יעצט שטאַרק בעשעפטיגט מיט ערקלערען די אורזאַך פון העלשטערן׳ס פערשווינדען פון אונזער הימעל. מיר ווילען דאָ מאַכען דעם עולם אויפמערקזאַם אויף אַן אַנדער זייט פון דיזער וועלט־פּאַסירונג. דיזעלבע וויסענשאַפט האָט אויסגערעכענט און בעוויזען, אַז די שטראַהלען פון העלשטערן פערברענגען אין וועג צו דער ערד 9,347,657,000 יאָהר, 52 טעג, 18 שטונדען, 49 מינוטען און 22 מיט אַ האַלבער סעקונדע. דאָס הייסט, אַז דער לעצטער שטראַהל זיינער האָט פערלאָזען דעם שטערן צוריק מיט העלער ניין מיליאַרד

יאָהרען, דאָס הייסט, אַז העלשטערן איז טויט שוין העכער ניין מיליאַרד יאָהרען, נאָך איידער דער מענש האָט זיך בעוויעזען אויף דער ערד, נאָך איידער, פיעלייכט, די ערד האָט עקזיסטירט. דאָס הייסט, ווייטער... אָבער די ווייטערע בעדייטונג פון דעם דאָזיגען פאַקט איז שוין קלאָר פאַר אַלעמען...

די דאָזיגע בעמערקונג איז איבערגעלאָפען די גאַנצע וועלט. — — —

— — — אין יענעם יאָהר האָבען פּאַסירט אַ סך אונגליקען אויפ'ן ים.

איין קאַפּיטאַן, פיהרענדיג זיין שיף ביי דער שיין פון אויסגעשטערנטען הימעל, האָט זיך פּלוצים אַ חאַפּ געטהון פאַר'ן קאָפּ, האָט אַ קוק געטהון אַרויף, צו די רוהיג שימערירענדע שטערען, מיט אונצוטרוי און פערבאָרגענעם שרעק — און האָט אָנגעהויבען צו געבען פערשיעדענע און ווידער־שפּרעכענדע בעפעהלען צו די מאַטראָזען, וואָס זענען געשטאַנען ביי'ם רעדעל. ביז היינטיגען טאָג ווייסט מען ניט, וואו דאָס שיף איז אַהינגעקומען. אַ צווייטער האָט געמאַכט דיזעלבע העויות און האָט מיט פּעראַכטונג צעבראָכען און אַרויסגעוואָרפען דעם קאָמפּאַס פונ'ם שיף. אַזוינס אָדער ענהליכעס האָט געטראָפען מיט פיעלע קאַפּיטאַנען, פון פערשיעדענע שיפען, אויף אַלע ימים. דער סוף איז געוועזען — מאַנכע שיפען זענען אַרויף אויף שטיינער, אַנדערע האָבען געליטען פון צוזאַמענשטויס, און פיעלע זענען סתם פערשוואונדען געוואָרען אויף אייביג.

אין יענעם יאָהר זענען קיין חתונות ניט געוועזען, — גאָרניט, קיין איינציגע ניט. אַזוי לאַנג אַ בחור מיט אַ מיידעל זענען געזעסען אין די אָווענדען און האָבען געשמועסט — האָבען זיי געשמועסט. קוים אָבער זענען זיי אַנטשוויגען געוואָרען און האָבען, ווי זייער שטייגער איז, געהויבען די אויגען צו די שטערען, האָבען זיי פּלוצים געשפּירט אַ שוידער: זיי האָט זיך געדאַכט, אַז טויטע אויגעגלעכער פון לאַנג פערטריקענטע פּגרים קוקען אויף זיי, אַז געלע צייהן קנאַקען, און שצירען זיך, און לאַכען מיט אַ ביינערנעם געלעכטער.

פֿון די אַנדערטהאַלבען מיליאַרד מענשען, וואָס זענען פֿאַרהאַן אויף דער וועלט, האָבען זיך געפֿונען 347, וואָס האָבען אָנגענומען די מעשה פֿאַר זייערע אַ פּערזענליכע קריוודע, וואָס זשע האָבען זיי געטהון, — זענען זיי געגאַנגען און האָבען זיך גענומען דאָס לעבען. 99 פֿון זיי האָבען זיך געשאָסען, 68 גע׳סמ׳ט, 54 האָבען זיך געהאָנגען, און די איבעריגע האָבען זיך אָנגעטהון אַנדערע מיתות משונות. זיי אַלע האָבען איבערגעלאָזען בריעף, געשריבען מעהר אָדער וועניגער ליטעראַריש, אין וועלכע עס האָבען זיך געפֿונען די ווערטער „שאָפּענהויער", „העלשטערן", נישט שטענדיג לאָגיש צוזאַמענגעקניפּט, און כמעט אַלע האָבען זיך געענדיגט מיט אַ וואַרעמער, פֿריינדליכער עצה צו דער גאַנצער וועלט נאָכצוגעהן זיי אויף דעמזעלבען וועג. דערפֿאַר אָבער האָט זיך אין יענעם יאָהר קיינער ניט גענומען דאָס לעבען צוליעב געוועהנליכע סבות, ווי אומגליקליכע ליעבעס, קאָרטען־שפּיעל, באַנקראָטען, — אַזוי אַז צו אַלעמענ׳ס וואונדער איז די צאָהל פֿון זעלבסט־מאָרדען אין יענעם יאָהר געווען בעדייטענד קלענער ווי אַלע יאָהר.

און אַזוי האָבען די שטערען געלויכטען, ווי פֿריהער, נאָר די מענשען — די מענשען האָבען זיך אַרומגעבלאָנקעט איבער דער ערד פֿערלוירען, צעטומעלט, ווי שאָף אין אַ שׂרפֿה...

— — — — — — — — — — — — —

מיין שכן איז שוין לאַנג אַנטשוויגען געוואָרען. דאָס שיף אונטער אונז האָט זיך לייכט געוויגט, און מיר זענען געליגען און האָבען געקוקט אויף די שטערען. אומבעשטימטע מחשבות האָבען אַרומגעבלאָנדזשעט ביי מיר אין קאָפּ.

ערשט אויף מאָרגען, אין אַ העלען נאָכמיטאָג, האָב איך געפֿרעגט מיין שכן וועגען דעם סוף פֿון דער מעשה. ער האָט זיך צעלאַכט.

— אָ, איהר נעהמט עס אָן צו ערנסט!.. — האָט ער שפּאָטיש געזאָגט. — נאַטירליך, די וויסענשאַפֿט האָט געזיעגט. „מעגליך, — האָבען די געלעהרטע ערקלערט, — אַז מיר לעבען אונטער דער שיין פֿון

טוימע, שוין לאנג פערלאשענע וועלטען. מעגליך, אז שוין דער ערשטער מענש אויף דער וועלט איז געפיהרט געווארען פון בליק פון א מת. אבער, טויטע אדער לעבעדיגע, זענען די שטערען גענוג, אום צו דיענען צו פראקטישע צוועקען פאר אונז. א שיף קאן מען פיהרען אפילו מיט דער הילף פון א קאמפאס, א פשיטא שוין נאך די שטערען, און וואס אנבעלאנגט ליעבע, — אויף וואס דארף מען דען שטערען צו ליעבע?.. חע-חע!..״ די מענשען האבען זעהר געגארט זיך איבערצוציינגען, האבען זיי זיך איבערציינגט.

אמת, עס טרעפט נאך היינט אמאל, אז א קאפיטאן פון א שיף, דערפיהלענדיג פלוצים מיט זיין גאנצען וועזען ארום און אונטער זיך דעם ים — דעם ים!.. — און די וויטע לייכטענדע וועלטען איבער זיין קאפ, פערליערט ער זיך אויף א ווײַלע. עס פאסירט אויך, אז א פערליעבטער בעמערקט ביי זיין געליעבטער א שווארצען צאהן. אויך זענען געווען פעלע פון זעלבסטמארד, וואו מ'האט נישט געקאנט אויסגעפינען קיין „פערנינפטיגע״ מענשליכע אורזאך, וואס זאל האבען געפיהרט דערצו. אבער — דער קאפיטאן דערמאנט זיך, אז ער מוז זיין אין צייט מיט זיינע סחורות אין פארט, דער פערליעבטער איילט זיך „צו'ם צוזעק״, און דעם זעלבסטמערדער פערגעסט מען.

נישט מעהר, דער אלטער גימנאזיסט איז נאך אלץ גימנאזיסט. ער טרינקט, ווי פריהער, אדער מעהר ווי פריהער. די גימנאזיסטקעס, בעגעגנענדיג איהם, קוויטשען, הגם נישט פריהער ווי מ'דארף. די קעלנערין איז וויכער געווארען. און מאנכמאל, ווען אונזער גימנאזיסט נעהמט ביינאכט פון שענקעל א היים און זיין „הארץ״ איז פול, שטעלט ער זיך אוועק געגען א לאמטערן, פון וואנען עס קוקט אויף איהם דאס רויטע, געשוואלענע אויג פון א פערראוכערטען קעראסין-לעמפעל, צענעהמט טעאטראליש די הענד און מיט א הערצרייסענדער שטימע דעקלאמירט ער:

— א, הערלשטערן, הערלשטערן!..

דער ריח פון לאנד.

א בלאס, גוטמוטיג פנים איז ארויפגעשוואומען אויפ'ן הימעל, און א בלאסע שיין האט זיך צעגאסען איבער'ן ים.

גוטען אוועגד, מיין שטילע, פער'חלומ'טע פעע! ביזט נאך איצט אויך די איינציגע, וואס איז אימשטאנד צו בעפרייען א לייכטען זיפץ פון מיין פערקלעמטען הארצען. פיעל וואסער איז אבגערונען פון יענער צייט — געדענקסט?... פון דאן אן בין איך געווארען פיעל „קליגער", וועניגער „סענטימענטאל". דאס לעבען, וואס האט מיך אבגעוואוינט פון לאכען, האט מיך אויסגעלערנט אבצולאכען. אבער דא, אין מיטען ברייטען ים... אונטער פיער אויגען, ווען קיינער הערט און זעהט אונז ניט — פערשטעהסט?.. — וועל איך דיר שעמעדיג פערטרויען א סוד: דאס אלעס איז נישט מעהר, ווי דעם טאטען'ס לאנגער ראק, וועלכען איך, קינד, האב ארויפגעצויגען אויף זיך, כדי אויסצוזעהן ווי א טאטע, — און דער ראק פלאנטערט זיך מיר אונטער די פיס און פערבי־טערט מיר דאס לעבען... און די ברילען, וואס דו זעהסט... ווייס איך?... — זיי זאגען, אז ברילען זעהען בעסער, איידער אויגען —

פאָלג איך . אָבער אין דער ווירקליכקייט בין איך דאָס זעלבע קינד , וואָס דו האָסט געקענט . איך וואָלט גערן געוויינט , ווען מען שלאָגט מיך , וואָלט זיך גערן פערקרימט , ווען דאָס האַרץ צאַפּעלט זיך , און זויגט עס „אונטער׳ן לעפעלע״ — זיפץ איך אָב , קוקענדיג אויף דיר , און מיר ווערט לייכטער . זיי זשע מיר געגריסט פון טיפען האַרצען .

קוממט איצט פון דער ערד , וועלכע איך האָב שוין לאַנג פערלאָזען . וואָס האָסט דו דאָרטען געזעהען ? פלעגסט אַמאָל וואונדער־באַרע מעשות דערצעהלען . דערצעהל .

שבייבעלט זי שטיל און אומעטיג : — — —

— — — איך האָב געזעהען —

אין אַ צימערל , אין אַ וויעגעלע , נעבען אַ בעט , אויף וועלכען עס שלאָפט די יונגע מוטער , ליעגט דאָס קליינע קינד און וויינט . די מוטער הערט ניט .

די קליינע ליפּעלעך זענען ברייט געעפענט , אויסגעדינט און פער־קרימט . די טרערען־פולע אייגעלעך קוקען מיט טיפען, שטומפיגען שרעק אויף דעם גרינבליכען שטריף, וואָס איך האָב איבערגעצויגען איבער דער וואַנד געגען׳איבער דעם קינד . אין די שווערע מינוטען פון לעבען איז עס געוואוינט צו זעהן אָנגעבויגען איבער׳ן וויעגעל אַ שענעם , ליעבען קאָפּ מיט צוויי הימליבע , וואַרעמע אויגען . איצט זעהט עס זיי נישט , — און דאָס שוואַכע קול׳כעל ציהט זיך לאַנג , לאַנג , גלייך עס וועט גאָר קיינמאָל נישט אויפהערען . —

ביזטו געגנוג קינד — צו פיהלען זיין עלענד ?..

איך האָב געזעהען —

צוויי יונגע מענשען , ער און זי , געהען לאַנגזאַם איבער אַ שטיל־ער , פערוואָרפּענער אַלעע , וועלכע איך האָב פערצויבערט . האַנד ביי

האנד געהען זיי: ער — פערבּיסען די אונטערשטע ליפּ, בּיי איהר — ציטערט א ווינקעל פון דער אויבּערשטער. זיי קוקען נישט איינער אויפ'ן צווייטען און שווייגען. אט ערשט האבּען זיי זיך צעקריעגט, און שוין ציהט עס זייערע הערצער איינס צו'ם צווייטען, און קיינער וויל נישט זיין דער ערשטער, און העלפען וועט עס זיי בּיידען נישט. איך פערלאז זיי רוהיג, וויסענדיג, אז צוויי הענד וועלען זיך צוזאמענטרעפען אין דער פינסטער נישט ערגער, ווי אין דער ליכטיג. —

בּיזטו געגנוג יונג—צו געדענקען, ווי זיס עס איז דער וועה?..

און הער —

איך קום פונ'ם לאנד, פון וואנען דו גערהסט, פונ'ם שטעדטעל, וואו דו האסט געלעבּט, פון צווישען דעם פאלק, בּיי וועלכען דו בּיזט געבּוירען. איך האבּ דארט געווארפען א בּליק אין פענסטער פון אן ארעמען שטיבּעל און האבּ געזעהען —

אן אלטער, שוואכער מאן מיט א לאנגער, ווייסער בּארד, האט אין מיטען דער נאכט פערלאזען זיין בּעט און, א האלבּ=נאקעטער, שטעהט ער אנגעבּויגען איבּער א צווייטען בּעט, וואו עס שלאפט אונרוהיג זיין יונגע, שענע טאכטער. דעם מיידעל'ס בּאקען גליהען העליש, די האר — פאנאנדערגעווארפען, איהר בּרוסט הייבּט זיך פיעבּעריש און חליפּעט ציטערנווייז. א נערוועזער ציטער טרייסעלט און קרימט פון צייט צו צייט איהר קערפער פון קאפּ בּיז די פיס. זי זעהט שווערע, העסליכע חלומות, און דער אלטער האט קיין הארץ ניט אויפצוועקען זי צו דער נאך העסליכערער ווירקליכקייט. שטעהט ער און קוקט אין דער פינסטערניש פון דער נאכט אויף זיין רייניע בּלום, אויף וועלכער א ווילדע, גראבּע האנד האט א שמוציגען פלעק געלאזען, און זיינע קניע האקען זיך איהם אונטער, זיין גרויער קאפּ שאקעלט זיך אלטליך און הילפלאז, און זיינע ליפּען בּעוועגען זיך אין דער שטיל און קרימען זיך אזוי בּיטערליך=קינדעריש, אז פון דיינע אויגען פאלט פלוצים ארונטער דער שווערער פארהאנג פון שווערע יאהרען, און דו זעהסט בּחוש דאסזעלבּע קינד, וואס וויינט אזוי עלענד אין דער שטילקייט פון דער נאכט, נאר

טויזענדער מאָל עלענדער און הילפלאָזער . . .

ביזטו גענוג אַלט, אום צו פערשטעהן זיין בראָך ? — — —

— אַך, לאָז צופריעדען ! מעשות, מעשות מיין איך ! אַזעלכע, וואָס זענען נישט געשטויגען, נישט געפלויגען — פערשטעהסט ? . . .

אין פערלעגענהייט פעררוקט זי זיך אונטער אַ בלאַסען וואָלקען .

— — — — — — — — — — — — —

די לבנה האָט זיך אויפגעהויבען איבער'ן שיף, האָט אונז אַריבער־געיאָגט און איז אַוועק אין דאָס לאַנד, וואוהין מיר געהען .

גרים אין מיין נאָמען די, וואָס וואַרטען אויף מיר, ווי אויך יענע, וואָס וואַרטען נישט, וועלכע קענען מיך נאָך נישט, און איך ווייס ניט פון זיי, און וואָס דאָך וועלען זיך אונזערע וועגען צוזאַמענקומען און זיך פערפלעכטען ווער ווייסט ווי ענג . . .

אַ שטיל געמורמעל קומט אָן פון אַלע זייטען .

דאַכט זיך, דאָס זענען זיך צונויפגעקומען אַלע נעכט, וואָס האָבען געלעבט און זענען געשטאָרבען אויפ'ן שוים פון ים, שטעהען אין רעדלעך, אין גרופען, בייגען זיך צו'ם אויער איינע צו דער צווייטער — און פיהרען אַ געשפרעך, איינגעהאַלטען, פערשטיקט, אָבער האַסטיג און אויפגערעגט . וואָס ווילען זיי ?.. וואָס ווילען זיי ?..

פלוצים איז שטיל געוואָרען . מיט אַמאָל, ווי אָבגעהאַקט . וואָס איז געשעהען ? שווער צו זאָגען . מעגליך—ערגעץ זעהר ווייט, אויף דער יבשה, האָט אַרויסגעשאָסען, ווי פון אַ ביקס, אַן אומגעריכטער קריעה פון אַ האָהן און איז פערפלויגען פון האַסט אַהער אויפ'ן ים . דער מאָרגנער מאָרגען־קריעה, פון וועלכען עס דאַכט זיך, אַז עפּעס אַ פאָרהאַנג האָט זיך ראַש אויפגעהויבען מיט אַ זיידענעם גערויש : נאַ, זעה! . . .

א ווארעם, קרעפטיג ווינטעל איז אנגעקומען אונז אנטקעגען, האט זיך צעשפילטען אן די נאז פון אונזער שיף און האט אנגעהויבען צו ציהען זיך גלייכמעסיג און אהן אויפהער ביי זיינע בארדען. און ביסלעכווייז איז דער ים געקומען אין בעוועגונג. קליינע וועלען זענען אויפגעשטאנען, האבען זיך געבראכען איינע אן די צווייטע מיט א דינעם, גלעזערנעם קלונג און געלאזען נאך זיך א ציטערנדען נאכקלאנג. א שטיל, פליסיג געזאנג האט זיך אויפגעהויבען פון ים, איז געשטיגען אלץ העכער און העכער, האט פערפלייצט אונזער שיף און פערשלונגען דאס גערויש פונ'ם טרייב-שרויף. וויטע, העלע וועלטען האבען געקוקט אראב פון פערבלייכטען הימעל, און זייער גרין-גאלדענע שיין האט זיך שטום געמישט מיט'ן געזאנג פון ים.

„ברן יחד כוכבי בקר" —
עס זינגען קאהר די מארגענשטערען.

און נישט ווילענדיג האב איך אריינגעשטעלט אין געטליכען קאהר אויך מיין אייגענע שטימע, די ציטערנדע שטימע פון א מענשען אויפ'ן ים.

א מענש — אויפ'ן ים!..

— — — — — — — — — — — — —

אין דער פריה האט די זון העל געברענט. פון ערגעץ האבען זיך בעוויזען ווייסע ים-פייגעל און האבען ארומגערינגעלט דאס שיף. אויפ'ן דעק האט זיך אנגעהויבען א געטומעל. אין דער לופט האט ארומגעשוועבט דער אונרוהיגער, בעשעפטיגטער גייסט פון לאנד, און דער עולם האט זיך פארבערייטעט אראבצושטייגען. ווי שפינוועבס האט זיך געריסען דער כשוף פון ים.

רעכטס האט זיך אויסגעצויגען א געלבליכער, זאמדיגער ערדפאס. אין פערלאפען פאר'אוים, האט זיך אויסגעדרעהט, אויסגעבויגען און

האָט אונז שליסליך אַרומגענומען פון דרײַ זײַטען. די נײַע וועלט האָט זיך געררוקט אויף אונז. די אונגעדולד און אונרוהיגקײַט זענען געוואַקסען. וואָס איז דאָרטען?... ווי אַזוי איז דאָרטען?... אָדער — אַלץ דאָסזעלבע? אַלץ דאָסזעלבע? אַלץ דאָסזעלבע?..

אַ ריעזיגע פרויענפיגור מיט אַן אויפגעהויבענער האַנד האָט זיך אָבגעצײַכענט לינקס. דער בליק פון דער „פרײַהײַט" דרינגט מיט אַנגסט אין די נאָהענטע ווײַטע שטאָדט: אַ ביסעל העכער אין אויסגוס ליעגט דער עלליס-אײַלענד מיט'ן „קעסל גאַרדען" און שצירעט בײַז זײַנע צייהן: שטעה, וואו דו שטעהסט!....

ים, אָ ים! אויף דיר האָט דער מענש בעדאַרפט געבוירען ווערען.

ים, מײַן ים — כ'קום נאָך צוריק צו דיר!

!שטאַרקער

שטאַרקער!

א.

עטליכע סלופּעס מיט אַ פּאָר אַלטע, צעריסענע לייווענטענע פּרעזענטען האָבען געבילדעט דאָס דאַך און דריי ווענד פון דער פּאַלאַטקע. אין איינער פון זיי האָט מען איבערגעלאָזען אַן איינגאַנג. מיט דער פירטער זייט האָט די פּאַלאַטקע זיך אָנגעשפּאַרט אָן הויז, פון וואַנען עס האָבען אַהער געקוקט צוויי פענסטער: איינס פון קיך, און דורך איהם האָט מען אַרויסדערלאַנגט די געריכטען, דאָס צווייטע פון זאַל, וואו די קלעזמער זענען געזעסען אַרום אַ טיש און האָבען צוגעשפּילט צו דער וועטשערע.

אַרום לאַנגען טיש, אויף דער גאַנצער לענג פון דער פּאַלאַטקע, זענען געזעסען די מאַנסלייט, האָבען געגעסען און געטרונקען, געשמועסט און געלאַכט. ביי'ם צווייטען, קלענערן, זענען געזעסען די ווייבער, עלטערע מיט זייערע טיכלעך אויף די קעפּ, יונגערע — אין האָרשייטלעך. זיי האָבען געגעסען מיט דרך=ארץ און, אום אָבשיי צו די מאַנסלייט, געשמועסט אין דער שטיל. צווישען די טישען האָבען אַרומגעטאַנצט קינדער, און ס'האָט זיך אַרומגעבלאָנקעט עפּעס אַ האַלב דערוואַקסען מיידעל מיט גרויסע קיהישע אויגען און מיט צוויי שיטערע זאַמד=קאָליִרענע צעפּלעך, איבערגעבונדען מיט אַ רויט סטענגעלע.

אַז לײַפּציגער האָט זיך בעוויזען בײַ׳ם אײַנגאַנג, איז אין פּאַלאַטקע געוואָרען אַ שטיקעל געמורמעל. יודען מיט בערד האָבען אויפגעהויבען די ברעמען מיט לײַכטער ערשטוינונג. עטליכע יונגע מײדלעך, וואָס זענען געשטאַנען אין אַ ווינקעל, האָבען אָנגעהויבען זיך צו שושקען, וואַרפענדיג אויף לײַפּציגער׳ן בליקען פון דער זײַט. דער כלה׳ס צוועלף־יעהריג ברידערל, אַ בלאַס יונגעל מיט געלבליכע האָר, מיט אַ קלײַנינדיג פּנים, אין אַ שוואַרצען אַכט־קאַנטיגען קאַשקעטעל, איז געבליבען שטעהן מיט אַן אָפען מויל, קוקענדיג אויפ׳ן נײַעם גאַסט.

און ווירקליך: לײַפּציגער׳ס קלײנע, אויסגעדראָשענע פיגור אין שוואַרצען, אויסגעריבענעם, עטוואָס גלאַנציגען ראָק און אין ליכטיגע הויזען, דאָס ווײַסע ביליגע שניפּסעל אַרום האַלז, די ברילען אויף דער נאָז און די מאָגערע, טונקעל־גרויע געגאָלטע באַקען — האָבען ווייניג האַרמאָנירט מיט די אַרומיגע.

בײלע, דער כלה׳ס עלטערע שוועסטער, אַ ווײַבעל פון אַ יאָהר פיער און צוואַנציג מיט אַ שפּיציג נעזעל און מיט קלײנע, גרויע, לאַכענדיגע אײגלעך, איז געגאַנגען דעם גאַסט אַנטקעגען. זי האָט זיך אַ ביסעל פערדרײטעלט, געבענדיג איהם די האַנד, און האָט איהם אַוועקגעפיהרט צו׳ם אויבען־אָן, וואו די מחותנים מיט׳ן חתן זענען געזעסען. ר׳ שמואל האָט זיך אויפגעהויבען פון אָרט.

— מיט מזל זאָלט איהר לעבען... — האָט ער געענטפערט אויף לײַפּציגער׳ס „מזל טוב״. — אָט דאָס איז דער חתן...

לײַפּציגער האָט געדריקט הענד, עפּעס געמורמעלט — און האָט פרײַ אָבגעעטהעמט, ווען מען האָט איהם ענדליך בעזעצט נישט ווײַט פון די מחותנים. פון וועטשערע האָט ער זיך אָבגעזאָגט, האָט מען פאַר איהם געשטעלט אַ גלאָז טײ מיט לעקעך. אַ פּאָר מאָל האָט זיך דער מחותן אויס העפליכקײט געווענדעט צו איהם מיט אונבעדײַטענדע פראַזען, נאָר ביסלעכווײַז האָט מען אָן איהם פערגעסען.

ב.

צו די יונגע ווײַבלעך האָט זיך צוגעזעצט דעם חתן׳ס אַ ברודער, אַ יונגער סוחר פון אַ יאָהר צוויי און דרײַסיג מיט אַ געשוירען בערדעל, אין אַ לענגליכען ראָק, איז אַן אָבגעלעגטען קאָלנער און מיט אַ האַרטען הוט אויפ׳ן קאָפּ. ער האָט זיך געוויצעלט, דערצעהלט מעשות, בעוויזען עפּעס קונצען, און די ווײַבלעך האָבען געלאַכט, פערשטעלענדיג די מײַלער מיט די הענד. בײַלע האָט אַרומגעטאַנצט איבער דער פּאַלאַטקע און האָט „געפראַוועט" מיט בײדע טישען. דעם חתן׳ס ברודער האָט אָנגעחאַפּט בײַלען פאַר אַ האַנד.

ווער איז דער נפש?..—האָט ער אָנגעוויזען אויף לײַפּציגער׳ן.

בײַלע האָט אויף איהם אַ פּינקעל געטהון מיט די אייגלעך, בעפרײַענדיג איהר האַנד.

— אַ ווײַטער קרוב אונזערער...

— אַ דאַ־אַטש!... — האָט ער אויסגעצויגען מיט אַ קאָמישערנסטער מינע. — מיט וואָס, אַ שטײגער, פערנעהמט זיך דער אָרון?

— ער איז א לערער.

— אהא! ער גיט, הייסט עס, „שטונדען“... — האט דעם חתן'ס ברודער פארטגעזעצט און זעלבען טאן.

ביילע האט זיך געלאזען אוועקגעהן. דער יונגערמאן האט זי אבגעהאלטען.

— וואס אנטלויפט איהר?...

— בעסער זיך האלטען פון אייך פון דער ווייטען... — האט ביילע געשמייכעלט.

— מיט וואס האב איך זיך דאס אזוי פערזינדיגט?...

— עס... איהר זענט א ליץ... פון וואנען ווייס איך, אז איהר לאזט נישט אב פון מיר אויך הינטער מיינע אויגען?...

זי האט זיך געשפיעלט מיט'ן גאלדענעם קייטעל, וואס איז געהאנגען אויף איהר ברוסט, און קאקעטיש געשמייכעלט. דער יונגערמאן איז געווארען רויטליך.

— גאט בעוואהר! — האט ער זיך פערענטפערט. — וואס האב איך פון אייך וואס צו לאכען?!. פערקעהרט, אזא יאהר זאל איך האבען, ווי...

— ווי צוקער איז זיס... — האט ביילע שעלמיש איבערגעהאקט. — מ'דארף געהן זעהן, וואס הערט זיך אין קיך...

זי האט ווידער א פינקעל געטהון מיט די אייגלעך און איז אוועק, רוישענדיג מיט דער שלעפ פון קלייד. דער יונגער מאן האט איהר נאכגעקוקט און געמורמעלט:

— א ווייבעל — א ברען!..

ג.

די קלעזמער האָבען געשפּיעלט אַ „באַהן": אַלס אַקאָמפּאַנימענט צו אַ מונטערן מאַרש, האָט מען געקלאַפּט אָן אַ בלעך, געטרייסעלט אַ קעסטעל מיט זאַמד, געצונדען רויטע בענגאַלישע שוועבעלעך און צייטענווייז לאַנג און שנײַדענד געפּײַפט. די קינדער זענען אַוועקגעלאָפען צו די קלעזמער; די יונגעלײַט האָבען בעלאַגערט דאָס פענסטער פון זאַל. די עלטערע זענען געזעסען אַרום די טישען און האָבען צײַטענווײַז געוואונקען אײנער צו'ם צווײטען, ווי אײנער רעדט: „ממזר'יש נאָכגעמאַכט!"... אויף די טישען האָבען זיך בעוויזען פלעשער ביר.

לײַפּציגער איז געזעסען און האָט זיך געקווײלט. וואָסער אַ שוואַרץ יאָהר האָט איהם געשלעפּט אויף די חתונה! וואָס האָט ער דאָ צו טהון?... דער אַלטער וואָלט זיך אפילו געווען בעלעדיגט... „ביי זיך גרויס געוואָרען! — וואָלט ער געזאָגט. — שעמט זיך מיט יודען"... נײן, געהן האָט מען געמוזט, אָבער — וואָלט עס שוין נעהמען אַ מאָל אַ סוף!..

דרויסען, אַרום דער פּאַלאַטקע האָבען אַרומגעטאַנצט קאָמפּאַניעס יונגלעך, שקצים און דינסטמײדלעך. לײַפּציגער האָט געהערט, ווי זיי

שרײַען, שטיפּען, שלאָגען זיך און שפּאַרען זיך צו די ווענד פון דער פּאַלאַטקע. אין לײַווענד, פּונקט געגען׳איבער לײַפּציגער׳ן, איז געווען אַ לאָך, און אין איהם האָט דער יונגערמאַן פּלוצים בעמערקט אַ פּנים: אַ יונגעל האָט אַרײַנגעקוקט פון דרויסען און געמאַכט גרימאַסען: געחאָוואַקען מיט די אויגען, זיך געקרימט און אַרויסגעשטעלט אַ צונג. לײַפּציגער האָט געמאַכט אַ שטרענג פּנים, — דאָס יונגעל האָט אויפגעהויבען בײדע הענד און אויסגעצויגען „אַ נאָז"... לײַפּציגער האָט געשווינד אָבגעווענדט די אויגען אין אַ זײַט. ווען ער האָט אין אַ פּאָר מינוט אַרום געוואָרפען אַ זײַטיגען בליק צו דעם לאָך, האָט איהם דאָס יונגעל געשטעלט אַ פײַג... לײַפּציגער האָט געקריצט מיט די צייהן פון ווילדען כעס אויף דאָס יונגעל און אויף זיך דערפאַר — וואָס ער איז אין כעס, אָבער וואוהין ער האָט נישט געקעהרט דעם קאָפּ, האָט ער אַלץ געזעהען דעם יונגעל׳ס פּנים און געהערט זײַן עזות׳דיג געלעכטער... ער איז געזעסען, ווי אויף הײסע קויהלען. ענדליך האָט דער מחותן בעמערקט, אַז ער זיצט אײנזאַם און שווײַגענדיג, און האָט זיך געווענדעט צו איהם:

— נו, וואָס מאַכט מען?...

— אָט, אַזוי... — האָט לײַפּציגער אונבעשטימט געזאָגט.

— האָט איהר עפּעס גוטע שטונדען?..

— נישקשה...

— וויפיעל, אַ שטײגער, פּערדיענט איהר?...

„צו׳ן אַל-די רוחות! — איז בײַ לײַפּציגער׳ן דורכגעפלויגען אין קאָפּ. — וואָס וויל נאָך דער פון מיר האָבען?!" דאָך האָט ער געענטפערט:

— ווי עס מאַכט זיך...

— אָבער, אויסגעהענדיג, וועט זײַן אַ רובל... פיערציג אַ חודש?..

לײַפּציגער איז רויט געוואָרען.

— אין דעם ערך...

— אַזוי־וי!... — האָט ר׳ שמואל אויסגעצויגען מיט אַן ערנסטער מינע און מיט אַ טאָן פון רעספּעקט.

זײַ האָבען געשוויגען אַ קורצע צײַט, נישט האָבענדיג וועגען וואָס צו רעדען. לײַפּציגער האָט געקוקט זיך אויף די נעגעל, דער מחותן האָט ווי געצעהלט די האָר פון זײַן לאַנגער באָרד מיט צוויי פינגער. ענדליך האָט ר׳ שמואל זיך דערפרעהט, געפינענדיג אַ טעמע:

— אפשר וועט איהר טרינקען אַ גלאָז ביער?...

— ניין, אַ דאַנק...

— וואָס קאָן עס שאַדען? טרינקט אויס איין גלאָז ביער!...

— אַ דאַנק, איך טרינק נישט... — האָט לײַפּציגער זיך פערטײדיגט.

— אַהאַ, אודאי האָבען דאָקטוירים אײַך פערוועהרט... — האָט ר׳ שמואל זיך געשטויסען. — וואָס זשע, איהר זענט עפּעס נישט געזונד אויפ׳ן האַרצען?...

— מ־מ־מ־יאָ... — האָט לײַפּציגער אַרויסגעשטאַמעלט, בעגיסענדיג זיך מיט שוויים...

— אַ־זוי...—האָט דער מחותן טיעפזיניג פערקנײטשט דעם שטערן.

דאָס געשפּרעך האָט זיך ווידער אָבגעהאַקט. דער מחותן האָט זיך אָבגעקעהרט צו אַנדערע געסט.

ד.

עס איז שוין געווען גאַנץ שפּעט. די יונגלעך, וואָס האָבן בעלאַגערט די פּאַלאַטקע, זענען פערשוואונדען, נאָר בײַ'ם אַרײַנגאַנג זענען נאָך געשטאַנען אַ פּאָר אָרעמעלײַט, און צווײ „פּאַרובקעס" מיט אַ קורנאָסער שיקסע האָבן געקנאַקט „נאַסיניעס" און בעטראַכט די „זשידיווסקע וויסיליע".

די טישען האָט מען שוין לאַנג אַרויסגעשטעלט דרויסען, געמאַכט פּלאַץ פאַר די טענצער, די קלעזמער בעזעצט אין פּאַלאַטקע גופא אויף אַ באַנק — און געטאַנצט אײן „פּרעהליכם" נאָכ'ן צווײטען. דאָס רעדעל האָט געפירהרט דעם חתן'ס ברודער, וועלכער האָט, ווי ער אַלײן האָט זיך בערימט, אַרײַנגעגאָסען אין זיך אַ גאַנצען ירדן. ער האָט אויסגעטהון דעם סורדוט, אַראָבגעוואָרפען דעם שניפּס פון האַלז און האָט געטאַנצט מיט אַ פּלעשעל בראַנפען אין אײן האַנד און מיט אַ זויערע אוגערקע — אין דער צווײטער. זײַן רויטליכער קאַרק, דאָס געשווירענע בערדעל און אינגאַנצען זײַן גלאַטע און פעסטע פיגור האָבן לײַפּציגער'ן אויסגעוויזען משונה פּריקרע. בעזונדערס האָבן איהם עפּעס געריצט די שנײ-ווײַסע אַרבעל פון יונגען סוחר'ס העמד: זײ האָבן זיך געוויגט אַרויף און אַראָב, זיך געבלאָזען, געקנײטשט און מיט חוצפּה געפינ-

קעלט געגען דער שײַן פון די לאָמפען . . . „זשיוואָטנאָיע !״ . . . — האָט לײַפּציגער אַרויסגעברומט אויף רוסיש און האָט זיך אָבגעקעהרט אין אַ זײַט.

די מחותּנים האָבען זיך צעהוליעט גאָר אויפ'ן גרויסען אופן, און די קלעזמער האָבען אויף גיך געקלאַפּט זײערע „פרעהליכס״ און אַלע מאָל אָבגעהאַקט ווי אין מיטען, פּונקט דעמאָלט, ווען דער עולם האָט זיך „צעשאָקעלט״ . . . די מחותּנים האָבען זיך געבײזערט, געוואָרפען זילבערנע מטבעות און געהײסען שפּיעלען ווײַטער.

— שפּיעלט ! — האָט אויסגעשריגען דעם חתן'ס ברודער, וואַרפענדיג צו'ם באַס אַ גאַנצען רובל. — אײנמאָל מאַכט מען חתונה אַ ברודער !.. הוליע, קבצן !.. אָ—טאַ—זוי, אָ—טאַ—זוי — — — — ט מען אָן אַ שוויע — גער . . . אָ—טאַ—זוי . . . אָ—טאַ—זוי . . . שטאַרקער, שטאַרקער !..

טאַנצענדיג, האָט מען מיט געוואַלט אַרײַנגעשלעפּט יעדעס מאָל פרישע מענשען, און דאָס „ראָד״ איז געוואַקסען און געוואַקסען, און ענדליך איז שוין שווער געוואָרען צו זיצען אויף די בענק בײַ די ווענד: די טאַנצענדע האָבען געטראָטען אויף די פיס, זיך געשטויסען אָן די קניע און געפּאָכט מיט די לאַנגע קאַפּאָטעס איבער די פּנים'ער פון די זיצענדע. דעם חתן'ס ברודער האָט געכאַפּט לײַפּציגער'ן פאַר אַ האַנד, שלעפענדיג איהם אין ראָד. לײַפּציגער האָט געפּרובט מאַכען אַ שטרענגע, דערנאָך אַ בײזע מינע, עס האָט אָבער נישט געהאָלפען: דעם חתן'ס ברודער האָט איהם געהאַלטען פאַר אײן האַנד, עפּעס עמיצער פאַר די צווײטע — און די פּלאַטקע האָט זיך אָנגעהויבען צו דרעהען פאַר זײַנע אויגען. לײַפּציגער האָט נישט געטאַנצט, ער איז נאָר מיטגעגאַנגען, האָט געפּלאָנטערט מיט די פיס און דערבײַ פּערלעגען און נאַריש געשמײכעלט...

אין טיר איז געשטאַנען בײַלע און האָט געקוקט, און אַז דער טאַנץ האָט זיך געענדיגט, איז דעם חתן'ס ברודער צוגעגאַנגען צו איהר.

— נו, מחותּנת'טע, געהט איהר מיט מיר טאַנצען ?... — האָט ער פרעהליך און אויפגערעגט אויסגערופען, ווישענדיג דעם שווײס פון שטערן.

— וואָס האָט איהר זיך אָן איהם אָנגעטשעפּעט ?... — האָט ביילע געזאָגט, נישט ענטפערנדיג אויף זיין פראַגע.

— וועמען מיינט איהר — דעם אינטעליגענט ?... וואָס דען ! וואָס זיצט ער עפּעס אָנגעבלאָזען, ווי אַן אינדיק ? פּריצים האָב איך פיינד ! ביי מיר קיין עקשנות געהט נישט אָן ! חאַ-חאַ, איהר האָט גע-זעהען, ווי ער האָט ביי מיר געדריגעט מיט די פּיסלעך, פּונקט ווי אַ טשערנאָהאָז !.. און אין גאַנצען האָט ער אַ פּנים ווי אַ מויז אין סמע-טענע...

— געהט, איך וויל מיט אייך נישט רעדען !... — האָט ביילע זיך געמאַטערט נישט צו לאַכען.— איהר שפּעט-אָב פון דער גאַנצער וועלט !...

די אויגען ביי'ם יונגענמאַן האָבען זיך פערצויגען מיט אַ פּייכטען גלאַנץ.

— איהר ווילט מיט מיר נישט רעדען ?..

ער האָט אויסגעשטרעקט זיין האַנד און זי אָנגענומען מיט צוויי פינגער פאַר אַ בעקעל. ביילע האָט זיך פערדרייטעלט און געוואָרפען אַ דערשראָקענעם בליק אַרום.

— איהר זענט משוגע, צי וואָס ?! — האָט זי שטיל געזאָגט, אָבשטופּענדיג איהם פון זיך מיט ביידע הענד.

גראַד פערקעהרט !.. — האָט ער זיך צעלאַכט און האָט זיך אומגעקעהרט צוריק אין פּאַלאַטקע.

ה.

אין גאַס האָט געהערשט אַזאַ שטילקייט, אַז דאָס גערויש און די מוזיק פון פאַלאַטקעס האָבן זיך אין איהר אָבגעצייכענט ריין און שאַרף, ווי שוואַרצע טינט־פלעקען אויף בלענד־ווייסען שניי. דאָס שטיקעל הימעל, וואָס האָט געבלויט דורך די טיר, איז געוואָרען בלאַסער און דורכזיכטיגער. פון ערגעץ האָט אַ ציה געטהון אַ קיהל ווינטעלע, פריש און צערטליך ווי אַ לייכטער קוש, וואָס רופט אַרויס אַ לייכטען שוידער... די נאַכט האָט נאָך געוועלטיגט אַרום, אָבער געפיהלט האָט זיך, אַז עמיצער געהט, עמיצער נעהערט זיך — און באַלד וועט זיך ענדיגען איהר ממשלה.

נאָכ'ן „טאַנץ" האָט לייפציגער, צו זיין גרויסען וואונדער, זיך דערפיהלט עפּעס פרייער... די פערפרעמדקייט, וואָס האָט געשוועבט אין דער לופט צווישען איהם און די אַרומיגע, איז צעשוואומען געוואָרען פון זיך זעלבסט. ער האָט עפּעס צו עמיצען אָנגעהויבען צו רעדען, עמיצער האָט איהם עפּעס דערצעהלט, און ביידע האָבען געלאַכט; ער האָט אפילו אַליין געבעטען אַ גלאָז ביער און האָט עס מיט פערגעניגען אויסגעטרונקען... די קלעזמער האָבען אָנגעהויבען שפּיעלען אַ נייע „פרעהליכס", און לייפציגער האָט פּלוצים געמאַכט אַן ענטדעקונג, אַז די פינגער פון

זײַנע פּיס, אינווייניג אין די שיך, בעוועגען זיך צו'ם טאַקט פון דער מוזיק... ער האָט זיך אַלײן אויסגעלאַכט, נאָר אַז דעם חתן'ס ברודער האָט איהם ווידער אַרײַנגעשלעפּט אין ראָד, האָט ער זיך שוין דאָס מאָל אַזוי נישט אײַנגעשפּאַרט.

געשפּילט האָט מען עפּעס אַן אומגעלומפּערטען מאָטיוו; עס איז שווער געווען צו בעשטימען, אויב ער איז אַ פרעהליכער אָדער גאָר אַ וויינענדיגער. צײַטענווײַז האָט זיך געדאַכט, אַז די פידעל קלאָגט זיך אויף עפּעס, קלאָגט זיך שטיל, אָבער אין איין אָטהעם, פּער'עקשנ'ט, קריכט אין די לעבער אַרײַן און הערט זיך בעסער פון אַלע אַנדערע אינסטרומענטען; אין דערזועלבער צײַט האָט די פּויק נישט געוואָלט וויסען פון קיינע גליקען און האָט געפּלוידערט עפּעס אַזאַ פערשײַטע, אַזאַ שאַרלאַטאַנישע מעשה, אַז די פּיס האָבען זיך אַלײן געהויבען און זענען גענאַנגען „טריט-וואַסער“... גאַנצע בערג האָבען זיך געגליטשט פון לײַפּציגער'ס פּלײצע אַראָב, אַרונטער! זײַנע אויגען האָבען געפינקעלט, די שווינדזיכטיגע באַקען — מאָדנע געפלאַמט, דער רוקען האָט זיך אויסגעגלײַכט, דער קאָפּ זיך פערוואָרפען אַרויף, און זײַנע הענד האָבען אָנגעהויבען פעסטער צו דריקען די הענד פון זײַנע שכנים און שטאַרקער צו ציהען דאָס ראָד. אַ הייסער שטראָם האָט אַרויסגעפלײצט פון האַרצען, איז ווי אַ פײַער איבערגעלאָפען איבער'ן רוקען און האָט אַ זעץ געטהון אין קאָפּ אַרײַן... און מיט זײַנע פּיס זענען עפּעס גאָר וואונדער געשעהען! תהלת זענען זיי „געגאַנגען“, געגאַנגען סאָליד, פײַן, בעל-הבית'יש. דערנאָך האָבען זיי אָנגעהויבען זיך צוצואײַלען, אָנלויפען איינער אויפ'ן צווייטען, שטויסען איין קניע אָן די צווייטע; שפּעטער האָבען זיי זיך אַלײן געשטעלט אויף די פינגער, אויף די שפּיץ פינגער, אויף די נעגעל!... אין דעם מאָמענט האָט די פּויק גובר געווען דעם גאַנצען אָרקעסטער און האָט גענומען אויסקלאַפּען אַזעלכע משוגענע טרעלען, אַז לײַפּציגער האָט פּלוצים דערזעהען, ווי זײַנע קניע, איבערגעצויגען מיט די ליכטיגע, כמעט ווײַסע הויזען, שפּרינגען איהם אין פּנים אַרײַן!.. לײַפּציגער וואָלט געמעגט שווערען, אַז פּונקט געגענ'איבער איהם וויעגט זיך עפּעס אַ פּנים פון אַ בעיאָהרטער מחותנת'טע מיט אַ פעטען גוידער, אַרומגעזוימט מיט אַ זײַדען טיכעל, בײַ וועלכען עס באָמבלען זיך אונטען צוויי עקען... עמיצער האָט געשריגען: „לעבען זאָלען טאַקי

אונזערע יודעלעך"... ערגעץ פֿון ווײַטען, ווי דורך אַ וואַסער, האָט זיך געהערט אַ קול: „שטאַרקער, שטאַרקער"!... פּאָר לײַפּציגער'ן איז פּלוצים אויסגעוואַקסען דעם חתן'ס ברודער מיט אַ גלאָז ביער אין דער האַנד.

— מרינק, גוטער ברודער!...

לײַפּציגער האָט געחאַפּט דאָס גלאָז, און פֿון דאָרטען האָט אַ ועץ געטהון צו איהם אין נאָז אַ ריח פֿון בראַנפֿען. ער האָט עס איבערגע־קעהרט צו זיך אין מויל אַרײַן אינגאַנצען, און אין איין קלאַפּ, נאָר אַ ביסעל איז אַרײַנגערונען צו איהם אונטער'ן קאָלנער, — אין באַלד האָט אין זײַנע אָדערען אָנגעהויבען פײַער צו פליסען, און פֿון האַרצען האָבען זיך אַלץ נײַע און נײַע שטײַנער אַראָבגעקײַקעלט. ער האָט דער־פֿיהלט אַ פּאַטש אין פּלײַצע און דערהערט אַ שאַרפֿע, פּעסטע שטימע פֿול מיט נצחון:

— אָט אַזוי ביזטו פֿון מײַנע מענשען! אַזוי האָב איך ליעב! קלעז־מער, אַ רוח אין אײַערע בײַנער אַרײַן — שפּיעלט! געלעבט איז געלעבט! אַ—טאַ—זוי, אָ—טאַ—זוי... שטאַר—קער! שטאַר—קער! שטאַר—קער! שטאַר—קער!...

ער און זײַן דינער

עֶר אוּן זײַן דִינֶער.

א.

עֶר האָט זיך זעהר וועניג גֶעפּאַסט צו׳ם פריש=עֶטהעמענדען פּאַרק און צו די אַנדערע שפּאַציערענדע, און דאָס גופא האָט אויף איהם געצויגען בליקען; און קוים האָט עֶמיצער אויף איהם גֶעקוקט, האָט דער קוקער גֶעשפּירט אַ גֶעהײמען שרעק. יעדען טאָג, זאָגאַר עֶטליכע מאָל אין טאָג, פלעגט זיך בעווײַזען אין די אַלעען זײַן וועגעלע, גֶעשטופּט פון יונגען, פעסטען און בלאָנדען דינער. עֶר אַלײן איז האַלב גֶעלעגען, די פיס פערוויקעלט אין אַ וואַרעמע דעק, אויפ׳ן קאָפּ עֶפּעס אַ מין מיצעל, מיט אַן עֶטוואָס אַנגעשוואָלענעם, עֶרד=קאָליערענעם פּנים, מיט אַ גרויסער נאָז און מיט גרויע, רוהיגע, שוין צו רוהיגע, אויגען. זײַן בליק איז גֶעגאַנגען גראַד און פאַרבײַ.

האָבען אַלע פון איהם גֶעווײַכט. און בלויז קינדער פלעגען פאַרבײַלויפען, ווי אַ שטורם, שרײַענדיג, לאַכענדיג, שיער נישט איבערקעהרענדיג זײַן וועגעלע. זיי האָבען איהם אײַנפאַך נישט גֶעמערקט.

עֶר מיט׳ן דינער האָבען צווישען זיך נישט גֶערעדט. מיט אײן וואָרט פלעגט עֶר אויסדריקען זײַן וואונש, און דער דינער, נישט גֶעקוקט און נישט גֶעענטפערט, פלעגט פערקעהרעווען דאָס וועגעלע אין די גֶעוואונשטע ריכטונג. דער בלאָנדער, פעסט=גֶעבויטער יונגערמאַן האָט איהם, ווײַזט אויס, אויך נישט גֶעמערקט, און פערבונדען זענען זיי גֶעווען גאַנץ מעכאַניש.

ב.

אין אָוועגד איז דער פּאַרק — דורך און דורך ליבּעבּע. געהט אַ שטרענגער מאָראַליסט דורך אַליין אַליעע, פערוואָלקענט זיך זיין שטערן; געהט ער דורך אַ צווייטע, שאָקעלט ער מיט'ן קאָפּ; שנייַדט ער דורך אַ דריטע, פערקוועטשט ער מיט די אַקסלען. ווייטער פערטראַכט ער זיך, לאָזט אַראָב דעם קאָפּ, הייבּט איהם אויף און — לאָזט אַרויס אַ זיפצעל... העַנגט דאָס זיפצען אין דער לופט, און עס זויגט אונטער'ן האַרצען.

און נישט בלויז מאָראַליסטען ליידען נעבּעך אין פּאַרק. אויך חכמים ווערען געוואָרענט, אַז בעסער זאָלען זיי אַהין נישט אַריינטרעטען, וואָרום...

פאַרהאַן דאָרט אַזעלכע אַליעען, וואָס זענען שוין אייגענטליך גאָר קיין אַליעען נישט. דאָס זענען אַנדערע, גאַנץ אַנדערע וועלטען, וואו אַלעס איז מעגליך, אויסער דער ווירקליכקייט. פאַלט אַריין אַ חכם אין די דאָזיגע מקומות, וואו די חכמה האָט קיין שליטה נישט, רעדט ער און טהוט אַזעלכע נאַרישקייטען, מיט וועלכע ער שעמט זיך און נאָך וועלכע ער בענגט דערנאָך זיין גאַנץ לעבּען. אַז וואַסער פלוידערט און גרינס שווייַגט — וואָס קאָן זיין געפעהרליכער? דעריבּער זאָג איך: חכם, זייַ אין דער הייַם.

אַ יונגערמאַן מיִט צוויי מיידלעך האָבען זיִך געשטעלט טאַנצען אויפ'ן גלאַטען אַספאַלטענעם וועג צווישען די בוימער. אַהן געזאַנג און אַהן ווערטער נעהמט ער איינע פאַר די טאַליע, מאַכט מיִט איהר אַ טור, שטעלט זי אַוועק, נעהמט די צווייטע, קערט זיִך אום צו דער ערשמער — און אַזוי דרעהען זיי זיִך שטיִל און פאַנטאַסטיִש, ווי אונבעלייבטע גייסטער אָדער שאָטענס. די געצעהלטע פאַרבייגעהער האַלטען זיִך ביי אַ זייט, אום ניִשט צו שטערען דעם שטומען טאַנץ. פלוציִם — אַ שוואַך גריִלצען פון רעדלעך אויפ'ן אַספאַלט, און פון דער פיִנסטער שוויִמען אַרויס אַ פערוויִקעלטע פאָר פיִס, אַ פאָרמלאָזער, האַלב־ליִיגענדער קערפער, אַן אָנגעשוואָלען פנים מיִט גלעזערנע אויגען, — און דער טאַנץ שיִט זיִך דערשראָקען פאַנאַנדער איִן פערשיִעדענע זייטען. ערשט ווען דעם דיִענער'ס ברייטע פלייצע פערשטעלט דאָס וועגעלע, קומען זיִך די יונגעלייט וויִעדער צוזאַמען. אָבער דער טאַנץ איִז פערפרוירען געוואָרען.

אויפ'ן גראָז, אונטער די בוימער, איִז די פיִנסטערניִש געדיִכטער און איִז אָנגעזאַפט מיִט זיִפצען, מיִט שטיִלע קושען, מיִט איינגעהאַלטענעם שאָרך. דאָ גוס'עט מען פון ליִעבע. און ווען דאָס וועגעלע מיִט'ן קראַנקען שוויִמט פאַרביי, לויפט איִבער ווי אַ וויִנטעל איִבער'ן גראָז און פערשטעקט זיִך דערשראָקען טיִעפער אַהיִנטער די בוימער. איינמאָל האָט עמעם אַ פרויען־שטיִמע אַרויסגעשריִען פון אַזאַ'ן אָרט מיִט צאָרן און פערצווייפלונג:

— או, אַלטע נבלה!...

און אַ קללה דערצו.

דער קראַנקער האָט זיִך אפילו ניִשט אומגעקוקט.

ג

דער יוני האט זיך לאנגזאם, א טאג נאך א טאג, ארומגעוויקעלט ארום פארק און האט איהם איינגעשלאסען אין זיינע הייסע ארעמס.

פון פריהעסטען מארגען אן האט די זון מעכטיג געהאלט דעם גארטען, און אז זי האט איהם אין אווענד פערלאזען, האט ער לאנגע שטונדען נאך שווער און דופטענד געעטהעמט און זיך ווי געקעהרט אויף זיין הייסען געלעגער. און אז ער האט ענדליך אינגאנצען אויסגעהויכט זיין היץ און איז געבליעבען ליעגען אבגעקיהלט און בערוהיגט אין דער פינסטערניש פון דער נאכט, האט א שטילער דריימעל פערשפרייט איבער איהם זיינע פליגעל און אנגעוועהט אויף איהם לייכטע חלומות און אונבעשטימטע זעהונגען.

דער מענשענשטראם איז שוין לאנג ארויסגערונען פון גארטען דורך די פיעלע אויסגענג, און בלויז זעלטען-וואו האט זיך גע׳סוד׳עט א פערשפעטיגט פארל, אדער א היימלאזער האט זיך נערוועז געראדערט אין שלאף ערגעץ אויף א באנק און האט, קענטיג, אין חלום פאליסלייט געזעהען. א געמאכטער וואסערפאל, פערשטעקט ערגעץ אין א פינסטערן ווינקעל, האט געגאסען זיין ענדלאזען פלוידעריי, און קיינער האט זי

ניט געהערט, און מאָרגע האָט געקלונגען דאָס פּלוידערן פון דער דאָזיגער בעשעפעניש פון מענשליכע הענד, ווען קיינער פון איהרע בעשעפער האָט עס נישט געהערט.

מיט אַ שטילען סקריפּ האָט זיך דאָס וועגעלע מיט'ן קראַנקען גע־גליטשט דורך די שלאָפענדע אַלעען.

נעבען וועג, אונטער אַ ברייט־צעוואַקסענעם בוים, איז געשטאַנען אַ לאַמטערן און האָט עזות'דיג געהויבען אַ ברעג פון דער נאַכט'ס שווארצען שלייער. און דאָ איז אַנטקעגען געקומען אַ מיידעל מיט רויטע האָר און מיט אַ שאַרפען בליק. דערזעהענדיג דעם קראַנקען'ס גלעזערנע אויגען, איז זי פּלוצים געבליבען שטעהן אַ ווײַלע, און ביי איהר האָט זיך אַרויסגעריסען:

— צו'ם טייוועל!..

דערנאָך האָבען זיך איהרע אויגען אָבגעשטעלט אויפ'ן דיענער'ס בלאָנדען קאָפּ און ברייטע אַקסלען, און איהר פּנים איז מילדער געוואָ־רען. אַ מאָדנער קוק, אַ קוים מערקבאַרער שמייכעל — און זי איז אַוועק אין אַ זייטיגע אַלעע.

אָהן ווערטער, נישט פרעגענדיג ביי'ם קראַנקען, האָט דער יונ־גערמאַן פערקעהרעוועט דאָס וועגעלע נאָך איהר.

דער וועג האָט זיך געהויבען, איז פערקראָכען אין אַ געדיכט־פערוואַקסען אָרט און האָט אונערוואַרטעט אַרויפגעקלעטערט אויף אַ נאַקעט בערגעל אַרומגערינגעלט פון דריי זייטען מיט בוימער. ביי דער פירטער ליעגט אַן אָבגרונד, און אין אָבגרונד — אַ פאַנטאַסטישע וועלט. דאַכט זיך, בוימער, בערגלעך, טאָלען. דאַכט זיך, טורעמס, זיילען, פּאַלאַ־צען, וואָס שטייגען אַרויף גלייך פון וואַסער, און דער וואַסער־ברוק שי־מערירט שוואַך און האַלב־פערלאָשען געגען דער שיין פון די שטערען. דאָרט ווייטער, הינטער דעם אַלעם, שלאָפט, הערט מען, אַ גרויסע, שרעקליך גרויסע שטאָדט.

אין אַ ווינקעל אויף אַ בערגעל ליגט אַן אַלטע, צעבראָכענע קאַנאָנע, אַן אָנדענק פון דעם קריג, וואָס דאָס לאַנד האָט אַמאָל געפיהרט פאַר זיין פרייהייט. געגענ'איבער דער קאַנאָנע האָט דער דינער אָבגעשטעלט דאָס וועגעלע. און איז אַוועק צווישען די בוימער. אַהין, וואו דאָס מיידעל איז פערשוואונדען.

די גלעזערנע אויגען האָבען געקוקט אויף די אַלטע קאַנאָנע. זי האָט אויסגעזעהען ווי אַ גרויסער קערפער פון אַ לאַנג טויטער, פערטריקענטער שלאַנג, ווי דער סקעלעט פון'ם טויט אַליין. מיט פילע יאָהרען צוריק האָבען איהרע געדערים געגליהט און געשפיגען מיט פייער; זי האָט געקעמפפט פאַר פרייהייט. אונטען אין טאָל, וואו עס שימערירט איצט דאָס וואַסער פון קינסטליכען טייך, זענען געלאָפען מענשעלעך, האָבען געקלעטערט צו דער קאַנאָנע און האָבען זיך געוואַלגערט צו דער ערד, מיט צעשמעטערטע קעפ, מיט אויפגעריסענע בייכער, פון וואַנען עס זענען אַרויסגעקראָכען פערפלאָנטערטע געדערים. מאַנכע זענען געלעגען מיט די פנים'ער אַראָב, מיט אויסגעשטרעקטע הענד, אין בלאָטעס פון בלוט, ווי גע'הרג'עטע הינד. די קאַנאָנע האָט געהאַלטען אין איין דונערן, און די מענשעלעך פון אונטען זענען געלאָפען דוקא איהר אַנטקעגען. דאָס איז געוועזען אַ גרויסאַרטיגער קאַמפף פאַר פרייהייט.

און בלויז איין-איינציגער סאָלדאַט פון די, וואָס האָבען אַזוי קונציג געאַרבייט מיט דער קאַנאָנע, נאָך גאָר אַ יונגער שנעק, אָהן וואָנסען, וועלכער האָט אפילו קיין איין קראַץ נישט בעקומען, — האָט זיך פלוצים אַוועקגעזעצט אויף דער ערד, האָט זיך געביסען די פינגער און פערדריסליך געוויינט און געשריגען. איהם האָט, קענטיג, געצויגען צו דער מאַמע'ס פאַרטוך.

— — — — — — — — — — — — —

דער קראַנקער איז געזעסען און האָט געקוקט אויף די קאַנאָנע. נישט זעהר ווייט פון איהם, צווישען די געדיכטע צווייגען, האָט דער יונגער, פעסטגעבויטער דינער זיך געקושט מיט'ן רויטהעריגען מיידעל.

* * *

שטריכען.

פּרינציפּען.

די לבנה איז געשטאַנען איבער דער שטאָדט, צו מזרח־זייט, אַ ביסעל רויטליך און בעלעדיגט: גאַז און עלעקטריע האָבען בעהערשט די קאָכענדע גאַסען, האָבען פעריאָגט פון דאָרטען איהרע בלאַסע, סענטימענטאַלע שטראַהלען, און קיינער האָט זי נישט געמערקט אפילו. ווי אַ צוויבער־רינג האָט די שטאָדט אַרומגעשלאָסען איהרע אַיינוואוינער, און זיי האָבען אַרומגעטאַנצט אין איהר און געזשומעט, ווי פליעגען אונטער אַן איבערגעקעהרטען גלאָז.

לייפציגער האָט לאַנגזאַם שפּאַצירט איבער דער גאַס און מיט ליכטער נייגיעריגקייט צוגעקוקט דאָס לעבען אַרום. די כמעט שטענדיג וואַכענדע שלאַנגען און עקדישען האָבען אייַנגעדרימעלט ערגעץ אין אַ ווינקעל פון האַרצען און האָבען איהם אויף אַ ווייַלע געלאָזען צו־רוה. געהענדיג, האָט ער געקוקט און געשמייכעלט.

זייַן וואַנדערנדער בליק האָט זיך פערטשעפּעט אָן אַ יונג מיידעל, וועלכע איז געשטאַנען נעבען פענסטער פון אַ וואורשט־האַנדעל, געקליידט קבצנ׳יש, נאָר מיט פּרעטענזיעס. אַ בלויזער קאָפּ, דאָס פּנים בלאַס, פערמאַטערט, און דאָך — קינדיש וויך. און געקוקט האָט זי אויף דאָס

געשמאַק־צוגעברוינטע פלייש פון יענערווייט שויב מיט אַזאַ ענגסטליבען אויסדרוק, דאָס לייפּציגער איז פלוצים געבליבען שטעהן. די שלאַנגען און עקדישען האָבען זיך אַ רודער געטהון. קענטיג, זיך איבערגעקעהרט אויף די צווייטע זייט...

זי האָט אַ צאַפּעל געטהון און אומגעקעהרט איהר קאָפּ צו לייפּציגער'ן. ער האָט געשווינד אָבגעווענדט די אויגען אָן אַ זייט און גענומען האַסטיג צו שפּרייזען אַוועק. געפיהלט האָט ער, ווי זי יאָגט איהם אָן, און אָט שפּאַנט זי שוין נעבען זיין לינקער האַנד, קוקט נישט אויף איהם און רעדט סתם אין די וועלט אַריין:

— איך וואוין אָט דאָ דערנעבען, נומער זיעבען און צוואַנציג...

לייפּציגער שאָקעלט מיט'ן קאָפּ אויף „ניין". זי קוקט שוין איצט גלייך אויף איהם און ווייזט מיט דער האַנד:

— אָט דאָ באַלד איז עס, דאָס צווייטע הויז.

— איך געה נישט...

— קומט אַריין אויף אַ מינוט. וואָס קאָן עס אייך אַרען?...—

רעדט זי זיך איהרס און בעמיהט זיך צו שפּאַנען גלייך מיט איהם.

לייפּציגער'ן האָט בעשלאָגען אַ שווייס.

— איך... איך געה קיינמאָל נישט...

זי איז געבליבען שטעהן אַ ווייַלע ערשטוינט. מאַשינאַל שטעלט ער זיך אויך אָב. זי וואַרפט אויף איהם אַ מאָרנעם קוק, טהוט שפּאַטיש אַ פּייף און קעהרט זיך גלייכגילטיג אָב אָן אַ זייט. ער איז אַוועק מיט אַ פּערלענעם שמייכעל.

מיט עטליכע טריט ווייטער האָבען זיך די שלאַנגען און עקדישען

ווידער אַ רודער געטהון. ער האָט זיך דערמאָנט אָן איהר קוקען דורך דאָס פענסטער פון וואורשט־האַנדעל — און האָט געמאַכט אַ פּאָר אונ־ענטשלאָסענע טריט צוריק.

זי האָט עס בעמערקט און האָט געקוקט אויף איהם פערוואונדערט און איראָניש.

— פרײַלין... איהר... איהר זענט... הונגעריג?...

איהר שטערן האָט זיך פערוואָלקענט.

— נו?... — האָט זי חמורנע און פײַנדליך איבערגעפרעגט.

— זאָל זיך אײַך דאַכטען... פערשטעהט איהר מיך... עלעהיי איך בין געווען... — דאָ האָט איהר אויף וועטשערע! — האָט ער פּלוצים דערענדיגט, רוקענדיג איהר אין האַנד אַ זילבערנע מטבע.

זי האָט זיך אָבגערוקט פון איהם, נישט נעהמענדיג דאָס געלד.

— קומט דאָך אַרײַן אויף אַ רגע! וואָס האָט איהר מורא?..

— אָבער איך געה קיינמאָל נישט, איהר פערשטעהט?..

— און איך נעהם קיין נדבות נישט!... — איז זי פּלוצים אין כעס געוואָרען.

דאָסמאָל איז לײַפּציגער געבליעבען פערבליפט. אַ ווײַלע האָט ער געקוקט אויף איהר מיט ברייט־געעפענטע אויגען, דערנאָך האָט ער זיך פרעהליך צעלאַכט און געזאָגט גלײַך איהר אין פּנים אַרײַן מיט אַ קאָמיש־ערנסטער מינע:

— אַזאַ פּרינציפּ בײַ מיר...

— ווי?.. — האָט זי דערשראָקען געפרעגט.

פון אזא קראנקהייט האָט זי נאָך אין איהר פּראַקטיק נישט געהערט.

ער האָט פערשטאַנען איהר שרעק און האָט זיך ווידער פאַנאַנדערגעלאַכט. דערנאָך האָט ער א ביסעל נאָכגערעכנט און אַרויסגעשטאַמעלט אונטערשלאָסען:

— נו, מילא, קומט, א?...

צווישען פעלדער.

ביי'ם האָריזאָנט אין מזרח איז דער הימעל געווען טונקעל־רויט, ווי אַן אָנגעגליהט אײַזען, ווען עס הויבט אָן זיך צו לעשען: די לבנה האָט געהאַלטען ביי'ם אויפגעהן. הויך אין הימעל האָט געברענט יופּיטער; נידריגער, צו צפון־מערב, האָט ברייט זיך צעוואָרפען די „עגלה" מיט איהר צערודערטען קוואַדראַט און לאַנגען צעבראָכענעם עק, ווי אַ רמז אויף כללים, וואָס ווערען נישט אויסגעהאַלטען... דער „מילך־וועג" האָט זיך אויסגעצויגען איבער דער וועלט, ווי אַ לייכטער גאַז־באַנד, וועלכען אַ קאַפּריזע האַנד האָט אַוועקגעוואָרפען אָהן אַכט און אָרדנונג. אין אַלע זייטען האָבען געפינקעלט שטערען.

אונטען דערווייל איז געווען פינסטער, בעסער געזאָגט — טונקעל־גרוי, און אין דער גרויער פינסטערניש האָט זיך אַ חאָאָס געשפּירט: קיין בעשטימטע פאַרב, קיין איין גלייכע ליניע, קיין איינציג דייטליך פינטעלע. גע'חלום'ט האָט זיך אַ פעלד, אָדער סתם אַ פּלאַץ, נאָר עטוואָס ווייטער אַרום און אַרום האָבען זיך געהויבען עפּעס בערגלעך צי שאָטענס — און אפשר גאָרנישט!... אויף איין סעקונדע האָט זיך יאָ געוועזען בעוויזען עטוואָס גענוג דייטליכעס: אַ פייערדיג פינטעלע האָט אַ פינקעל געטהון; עס האָבען זיך אפילו ווי טריט געהערט... באַלד איז דאָס פייערל

פערשוואונדען, האָט אַ ביסעל ווייטער ווידער אַרויסגעשפּריצט אין דער פינסטערניש און איז ווידער אין איהר דערטרונקען געוואָרען. דערנאָך איז די פינסטערניש אויפ'ן אָרט, וואו דאָס פלעמעל האָט זיך צו'ם ערשטען באוויזען, ווי געדיכטער געוואָרען... עפּעס האָט אַ קוויטש און צוזאַמען אַ קלונג געטהון. אַ פיגור האָט זיך מיט אַמאָל דייטליך אָבגעצייכענט און איז גלייכצייטיג מיט אַ טויבען קלאַפּ ווי אין די ערד אַריין... — און פּלוצים איז פון אונטער'ן רויטען האָריזאָנט אַ געלע, האַלב־קיילעכדיגע ראַנד אַרויפגעשוואומען.

— — — — — — — — — — — — —

עמיצער האָט אַ שלעפּ געטהון די גרויע, דורכזיכטיגע דעק און האָט זי אין איין מאָמענט פון פעלד אַראָבגעצויגען. אין איהר באוועגונג האָט זי געפלאַטערט און זיך אין לאַנגע פאַלדען און קנייטשען געלעגט; נאָך איהר זענען עפּעס גייסטער געלאָפען איבער'ן פליין און פערשוואונדען אין מערב. אין מיטען פעלד האָט ווי פון דער לופט זיך אַראָבגעלאָזען און אין די ערד אַריינגעשטעקט אַן אַלטער, אויסגעקרימטער דעמב. ער האָט ברייט צעגומען זיינע צווייגען־הענד און מיט גרויס ערשטוינען געקוקט אויפ'ן העל־געלען קרייז, וואָס האָט זיך דאָרט ווייט פון דער ערד אויפגעהויבען און מונטער זיך געלאָזען איבער'ן הימעל. הינטער'ן דעמב האָט זיך אויסגעצויגען אַ שוואַרצער, אונגעהייער לאַנגער און ווילד־פאַנטאַסטי־שער שאָטען.

לאַנגע צייטען זאַנגען זענען געשטאַנען געגען דער לבנה, זענען געשטאַנען און האָבען געדרימעלט, און געחלומ'ט, און צייטענווייז אין שלאָף מיט די קעפּלעך געשאָקעלט. אָפטמאָל איז צווישען זיי אַ באוועגונג דורכגעלאָפען, און עס האָט זיך אַ שושקעריי געהערט, ווי מ'וואָלט דאָרט עמיצען איינשטילען, ער זאָל אַנדערע לאָזען שלאָפען. די לבנה דערווייל איז געגאַנגען העכער, איהר שיין איז געוואָרען בלאַסער און האָט ענדליך די גאַנצע וועלט פערגאָסען.

פון צפון, ערגעץ פון עק וועלט, דאָט זיך געצויגען צווישען די שלאָפענדע פעלדער אַ ווייסליכער הויך־אָנגעשאָטענער וועג. ער איז גע־

לאפען פארביי דעם דעמב און מיט א פיערטעל מייל ווייטער, נעבען א וואלט-הייזעל, האט ער זיך פערדרעהט קיין מזרח און איז פערשוואונ־דען פון אויג: דער גרונט האט זיך דארט עטוואס געהויבען, בעשטעקט מיט די לעצטע בוימער פון וואלד, וואס האט אין דער ווייטען געטונקעלט. צוויי דינע און גלייכע ליניען האבען קאלט געפינקעלט געגען דער לבנה און זענען געלאפען איבער'ן וועג אויף זיין גאנצער לענג. נאר אין איין ארט, נעבען דעמב, האט זיך די ליניע, וואס איז געליגען נעהענטער צו מזרח, אונערווארטעט אבגעהאקט... מיט עטליכע טריט ווייטער האט זי זיך, נישט ווענינער אונערווארטעט, ווידער אנגעהויבען און איז געלאפען ווייטער. אין א זייט איז געליגען א שטיק רעלסע, געליגען רוהיג און קאלט, ווי עס וואלט זיך געפינען אויף זיין ארט...

עטליכע מינוטען זענען געבוירען געווארען אין דער שטיל און זענען — אהן קלאנגען, פארבען און געשעהעניש — געשטארבען: די פערגאנגענהייט איז נישט גרעסער געווארען, די צוקונפט האט זיך נישט פערקירצט. די צייט האט זיך פון אונענדע אין אונענדע געגאסען.

— — — — — — — — — — — — —

א שטילער קלאנג האט א ציטער געטהון אין דער לופט — און איז פערלוירען געווארען. געדאכט האט זיך, א מאסקיטע איז דורכגעפלויגען און האט איהר דין געזאנג אין די שטילקייט אריינגעשטאכען. אין א פאר סעקונדען ארום איז דאס געזאנג ווידער פון ערגעץ אנגעקומען: א לייכטער ציטער איז געגאנגען איבער די שטאהלענע ליניען, איבער דער גאנצער שטאנג געשוואומען ווייטער פארביי דעם בוים — און ביי'ם עק פון דער איבערגעריסענער זיך פלוצים אבגעהאקט און ווי אין די ערד אריין...

עפטער און עפטער האבען די שטאנגען געציטערט. שארפער און דייטליכער האט זיך דאס געזאנג געלאזט הערען, און אלץ אויף איין שטאנג ווייטער געגאנגען, אויף דער צווייטער — זיך געהאקט. א פאר זאנגען האבען אונרוהיג פון שלאף מיט די קעפלעך א שאקעל געטהון; א צווייג אויפ'ן דעמב האט זיך איינגעבויגען און ווידער זיך אויסגעגלייכט: איבער'ן פעלד האט זיך א ווינטעל געטראגען. אין דעם מאמענט האט דער וועג

זיך אַ טרייסעל געטהון: טיעף אין דער ערד איז דורכגעגאַנגען אונטער איהם אַ טויבער קלאַפּ...

אַ צווייטער, אַ דריטער... מעסיג און זיכער זענען געוואַקסען די קלעפּ; שטאַרקער און שנעלער איז געלאָפען דער ציטער איבער דער גאַנצער שטאַנג און שאַרפער זיך געשניטען — ביי דער אָבגעהאַקטער. ווייט, אין פינסטער׳ן וואַלד, איז געלאָפען אַ מעכטיגע חיה, האָט געוועקט דאָס ווידער־קול צווישען די בוימער און געטרייסעלט די לופט.

נעהענטער!... פון יענערזייט וואַלט־הייזעל האָט עפּעס אַ פינקעל געטהון. אַ קורצער, שניידענדער פייף, פול מיט קראַפט און נצחון... אַ ברענענדיג אויג איז אַרויסגעלאָפען פון הינטער׳ן הייזעל, האָט זיך אויסגעדרעהט און באַלד נעבען זיך אַ צווייטעס אַרויסגעשטעלט. אַרום דער רונדער ווענדונג פון וועג האָט זיך גראַציעז און קאָקעטיש אַרומגעוויקעלט אַ צייל וואַגאָנען און זיך באַלד אויסגעגלייכט, ווי אַן אָנגעצווייגענע שנור. די פייערדיגע אויגען זענען געוואַקסען און האָבען העליש געברענט; דער גאַנצער צוג האָט זיך געטרייסעלט, געוואָרפען, געטעהעמט און געקאָכט, און איז זיכער־לוסטיג געלאָפען צו׳ם בוים, ציהענדיג נאָך זיך רינגען און לאָקען פון רויך און דאַמפּף, ווי אַ פערשייט פערד זיינע לאַנגע, צעפלאָסענע האָר.

דאָס פעלד האָט ערוואַכט פון שלאָף: זאַנגען האָבען זיך געשאָקעלט, גאַנצע ביימען האָבען זיך בעוועגט און קאָליערט געגען דער לבנה, וועלכע איז יעצט געווען בלאַס, ווי דער טויט. דער אַלטער, חמורנער דעמב האָט געשטרעקט זיינע צווייגען צו׳ם וועג, זיי געהויבען אין דער הויך און ווידער קראַפּטלאָז אַראָבגעלאָזען. די לופט האָט געערדט און געציטערט...

איבער דער דורכגעריסענער רעלסע זענען שוין יעצט קאָנוואולסיען געגאַנגען... פון עק האָבען זיך געריסען הייזעריגע קלאַנגען, ווי פערשטיקטע, פערצווייפעלטע קרעכצען — דורך פערביסענע ליפּען... זיך געריסען — און באַלד שטום אין די ערד געזונקען. געדאַכט האָט זיך — דאָס אייזען וועט באַלד פּלאַצען פון אָנשטרענגונג; די פערשלאָסענע,

פערשאָלטענע ליפען מוזען אַ געשריי אַרויסלאָזען! און דאָס געשריי איז געשפרונגען פון עק, האָט זיך געריסען, ווי עטוואָס כמעט צו'ם אַנטאַפען. און ווידער און ווידער האָט עס די ערד געשלונגען און צו'ם טויט געשטיקט.

די מעכטיגע שטאָהלענע ברוסט פון לאָקאָמאָטיוו האָט זיך אָנגע־רוקט גאָר נאָהענט...

די אָבגעשרויפטע שטאַנג איז געליגען אין אַ זייט און האָט אונשולדיג געבלאַנקט געגען דער שיין פון דער לבנה...

דער רב און די רביצין.

אמאל איז געווען א רב מיט א רביצין.

ווען דער רב האט תורה געלערנט, האט די רביצין געזאגט, אז זי הערט מלאכים שירה זינגען, און ווען די רביצין האט געקאכט פיש אויף שבת, האט דער רב פערזיכערט, אז ער שפירט די ריחות פון גן־עדן. דער רב און די רביצין זענען ביידע געווען גלייך גוט, פרום און קלוג. אויב זיי האבען זיך אין עפּעס יא אונטערשיידעט איינער פון צווייטען, איז עס דערין, דאס די רביצין האט כמעט „שאלות“ געפסק׳ענט, דער רב אבער האט אינ׳ם ענין פון פיש־קאכען קיין שום ידיעה נישט געהאט.

און גאט האט פערהאלטען די טראכט פון דער רביצין, און זי האט קיין קינדער נישט געהאט. און דער רב איז געזעסען אין איין ווינקעלע, און די רביצין — אין צווייטען און זיי האבען גאט געבעטען אין דער שטיל:

— רבונו של עולם! הער־צו די תפלה פון פלוני בן פלוני דיין קנעכט און בענש מיך מיט א זוהן, איך זאל קאנען איהם לערנען דיין תורה און דיינע מצוות...

— רבונו של עולם, האר פון דער וועלט! פערנעהם די תפלה פון

פלונית בת פלונית דיין דינסט און בעגליק מיך מיט א קינד, איך זאל קאָנען אין איהם גוטע מדות איינפלאַנצען און איהם לערנען צו טהון דיין רצון...

און דער רב האָט זיך געזעצט געגען׳איבער דער רבי׳צין און האָט גערעדט:

— אַז אונזער זוהן וועט אָנהויבען צו רעדען, וועל איך אַליין איהם אויסלערנען אלף־בית און עברי און פרוש המלות...

און די רבי׳צין האָט צוגעגעבען:

— אַז אונזער קדיש וועט פון שלאָף אויפשטעהן און שלאָפען געהן, וועל איך מיט איהם ברכה זאָגען און קריאת־שמע לייענען...

און אַזוי זענען פיעל יאָהרען פערשוואומען, און די שטאָדט־לייט האָבען אָנגעהויבען צווישען זיך צו רעדען:

— אַז א אשה האָט צעהן יאָהר נאָך דער חתונה קיין קינדער נישט, טאָר דער מאַן מיט איהר נישט וואוינען...

און זיי האָבען עס דעם רב געזאָגט, און דער רב האָט זיי געענטפערט:

— איך וועל מיין ווייב פון זיך נישט אַוועקשיקען, און גאָט וועט מיר געבען מיט איהר א זוהן...

און די שטאָדט־לייט האָבען זיך געבייזערט און זיי האָבען געוואָלט דעם רב פון דער שטעל מעביר זיין, נאָר שפּעטער האָבען זיי זיך בע־קלערט, אַז אויב עס אַרט איהם נישט, מעג עס זיי אודאי נישט אַרען, — און אַזוי זענען די יאָהרען געגאַנגען. און דער רב איז געזעסען געגען׳־איבער דער רבי׳צין און זיי האָבען געשמועסט:

— אַז אונזער קינד וועט אונטערוואַקסען, וועל איך מיט איהם לערנען ש״ס און פוסקים און יורה־דעה מיט אַלע מפרשים...

— אַז אונזער זוהן וועט קומען פרייטאָג פון באָד, וועל איך איהם מיט פרישע פיש מכבד זיין, און ווען ער וועט שבת פון שול צוריקקעהרען, וועל איך איהם קדוש אונטערטראָגען...

און די שטאָדט־לײַט האָבען זיך אין אַ צײַט אַרום ווידער אָן זײַ דערמאָנט און האָבען זײַ אַן עצה געגעבען:

— נעהמט אײַך צו אַ פרעמד קינד און זײַט עס מגדל, און זאָל עס אין הונדערט און צוואַנציג יאָהר אַרום נאָך אײַך קדיש זאָגען און משניות לערנען.

און דאָס פּאָר־פאָלק האָט מיט די קעפּ געשאָקעלט און געענטפערט:

— ווי וועל איך אַ פרעמד קינד תורה און מצוות לערנען, אַז איך וועל פאַר איהם קײן עונש נישט לײַדען?...

— ווי וועל איך אַ פרעמד קינד ליעב האָבען קאָנען, אַז איך האָב אויף איהם קײן בלוט נישט פערגאָסען?...

און בײדע האָבען צוגעגעבען:

— נײן, גאָט וועט אונז מיט אַן אײגען קינד בענשען!...

און די שטאָדט־לײַט האָבען זיך געבײזערט און זײַ עקשנים גערו־פען און מיט דער צײַט אָן זײַ ווידער פערגעסען. און די צוויי אַלטינקע לײַט האָבען בעשלאָסען:

— אַז אונזער תכשיט וועט אויסוואַקסען, וועט ער שאלות פסק'ענען און ספרים שרײַבען...

— אַז אונזער נחת וועט אַכטצעהן יאָהרען אַלט ווערען, וועלען מיר איהם צו דער חופה פיהרען...

אײנם נאָכ'ן צווײטען, פון אײביג צו אײביג, האָבען די יאָהרען גע־שוועבט און געשוועבט. און אײנמאָל פריהמאָרגען האָט מען אונזערע לײַט געפונען טויטע. זײַ זענען געזעסען אויף זײערע בעטען אײנער געגען צווײטען, אין אײנע העמדער, און האָבען, ווי קינדער, זײערע קניע מיט די הענד אַרומגעשלאָסען. אויף זײערע פּנים'ער האָט אַ שמײכעל געשוועבט, און אין דער לופט פון אַלטען הויז האָבען ווי געקלונגען די ווערטער:

— אַז אונזער זוהן וועט אויסוואַקסען...

— אַז אונזער קדיש וועט עלטער ווערען...

* * *

מיעד.

ליגט שטיל אויף דער זאפע, איהר מעגט האלב פערמאכען די אויגען, עטהעמט פריי, און הערט.

דער צוג איז געלאפען איבער עפעס א מאדנער סביבה, וועלכע איז פאר מיר געוועזען גאנץ ניי, אבער נאהענט צו׳ם הארצען.

דאס איז געוועזען א שטיק אויבערלאנד, ערטערווייז געבראכען און געשניטען אין נישט טיעפע טאלען און אין נישט הויכע בערג, אבער געשפירט האט זיך, אז דאס אלעס צוזאמען: די טאלען, די בערג און די גאנצע געגענד — געפינט זיך ערגעץ אין דער הויך, און „די וועלט" ליגט ווייט ארום און פיעל ניעדריגער. עס האבען זיך דורכגעווארפען בוימער, זאגאר וועלדלעך, אבער נישט צופיעל. עטליכע מאל האט דער צוג שטארק און ניעדריג, ווי אין א פאס, געדרעדערט איבער בריקלעך: דאס האבען קליינע און מיטעלמעסיגע טייכלעך געשניטען דאס לאנד, מאנכע האלב פערפרוירען, אנדערע — אינגאנצען פריי פון אייז. נישט צופיעל שניי, נישט צו קאלט — א מילדער, לייכטער ווינטער.

און דאן, די בעלייכטונג... עס איז געוועזען טאג; אבער נישט

יענער שרײַענדיגער טאָג, װעלכען מיר אַלע קענען און װעלכער מאַכט אונז אַזױ דול, אַז מיר זענען נישט מיר; דער טאָג, װעגען װעלכען איך דערצעהל אײַך דאָ, איז געװען װײכער און מיטערליכער פון דער שטילסטער האַלב-פערװאָלקענטער לבנה-נאַכט. דער הימעל איז געװען גאַנץ שװער פערװאָלקענט, און דערצו אויף זײַן גאַנצען שטח, אָבער די װאָלקענס זענען געװען װײַס, בעסער — װײַסליך, און נישט די זון האָט געשיקט איהרע שטראַהלען דורך זײ — דער געדאַנק װעגען אַ זון איז בײַ מיר דאַן אינגאַנצען פערשװאונדען — נאָר אַלײן פון זיך האָבען זײ, די װאָלקענס, אַרויסגעגעבען אַ פײַנע, מאַטע שײַן, װאָס האָט שטיל געפלאָסען פון אַלע זײַטען און האָט געװירקט אויף מיר, װי דער גלאַסענער, בערוהיגענדער שימער פון אַ ברײטען שטיק אַלומיניום.

אַזאַ לאַנד און אונטער אַזאַ בעלײַכטונג! שטעהענדיג אויף דער פּלאַטפאָרם פון װאַגאָן, האָב איך דערקענט דאָס לאַנד פון מײַנע חלומות, און מײַן האַרץ איז פול געװאָרען מיט שטילער פרייד, געמישט מיט מורא, אַז דאָס איז פּיעלײַכט אַ חלום. און הגם דער צוג איז געװען אין פולען גאַנג, האָב איך זיך אַראָבגעלאָזען ביז צו׳ם לעצטען טרעפעל פון׳ם װאַגאָן, האָב אָנגענומען מיט דער האַנד דעם מעשענעם האַלטער בײַ׳ם אַראָבגאַנג, האָב זיך אַ װײַלע געװיעגט אויף מײַנע פיס און דערנאָך געטהון אַ לײַכטען שפּרונג — אַ ביסעל אַרויף און אַ ביסעל אַהינטער.

און שוין... די זאַך איז געװען פיעל לײַכטער, װי איך האָב געדענקט. איך בין געבליעבען שטעהן אויף מײַנע פיס, און זעהר נאָהענט פאַרבײַ מיר איז געפלויגען דער צוג, אָנמאַכענדיג אַ שטאַרקען װינד מיר אין די אויגען אַרײַן. אין אַ סעקונדע אַרום האָט זיך דער װינד פּלוצים איבערגעריסען, און דער צוג איז שוין געלאָפען אין דער װײַטען. זײַן גערויש איז שװאַכער געװאָרען פון סעקונדע צו סעקונדע. פאַר מיר איז קלאָר געװאָרען, אַז דאָס אַלעס איז טאַקי אויף אַן אמת, און איך האָב זיך הויך פאַנאַנדערגעלאַכט. איך האָב אַ מאַך געטהון מיט דער האַנד צו׳ם װײַטען צוג און איהם נאָכגעזאָגט „יברכך":

— געזונדערהייט, געזונדערהייט!... גײה! — מיט דײַן טומעל — מיט מײַנע מיט־פּאַסאַזשירן, מײַנע „ברידער" — און אפילו, און באַזונדערס — מיט מײַן באַגאַזש, מיט מײַן אײגענעם באַגאַזש!...

און בײַ'ם געדאַנק, אַז מײַן באַגאַזש איז אַוועק, האָב איך זיך ווידער הויך פאַנאַנדערגעלאַכט און אויסגעגלײַכט מײַנע גלידער...

... איך וויל האָפן, איהר זענט נאָך נישט מיעד פון מײַן ערצעהלונג. אָבער — נישט זײַט אויך פּעראינטערעסירט: קײן שפּאַנענדעס וועט אין איהר שפּעטער אויך נישט זײַן. דאָ האָט איהר אַ גוטען ציגאַר; צינדט איהם אָן און ערלויבט איהם זיך אַליין צו רויכערן; דער אַראָמאַט אַליין וועט זײַן גענוג פאַר אײַך. און נאָך עפּעס: האָט איהר בעמערקט דעם אונטערשיעד צווישען אַ ציגאַר, ווען ער ווערט גערויכערט פון עמיצען, און דעמזעלבען ציגאַר, ווען ער ברענט פון זיך אַליין?... אין ערשטען פאַל בעקומט איהר אַ סך רויך, די בעריהמטע דיקע „בײַגעל" און „קנוילען", וואָס האָבען זיך שוין צוגעגעסען אפילו דעם שלימסטען טרוימער. אין צווייטען פאַל — דאָס דינע פּײַער־רינגעל רוקט זיך לאַנגזאַם, ווי דער מינוטען־ווײַזער אויף אַ זייגער, איבער'ן ציגאַר און ענדערט אונמערקבאַר זײַן ברוינע פאַרב אויף ווײַסליך־גרוי. דערבײַ שטײַגט פונ'ם פּײַער־רינגעל אַרויף אַ דין שנירעלע רויך, ווי די האָר פון אַ קאָרן־זאַנג, און פערשווינדט אין דער לופט, איבערלאָזענדיג נאָך זיך אַ דינעם אַראָמאַט, ווי עפּעס אַ מין ערינערונג אָן אַ חלום... נו, הערט ווײַטער...

דאָס אַלעס, וואָס נאָכדעם איז פאָרגעקומען, איז געווען אַזוי אײַנפאַך און אַזוי פאַנטאַסטיש, ווי טאַקי נאָר אַ חלום אַליין קאָן זײַן. איך האָב גענומען געהן. דער שאָסעע מיט דער אײַזענבאַהן־ליניע זענען ערגעץ פערשוואונדען געוואָרען, און איך דערמאָן מיך יעצט, אַז איך האָב באַלד אָן זיי פערגעסען, גלײַך זיי וואָלטען קײנמאָל אויף דער וועלט נישט געווען און נישט פון דאָרט וואָלט איך געקומען. אויף דער ערד איז נישט געווען צו בעמערקען קײן שפּור פון מענשליכע הענד און מענשליכער אַרבײַט: בערגלעך, גריבלעך — נאַטירליכע פּאָקען, געמאַכט פון די רעגענס אויפ'ן געזיכט פון דער ערד. עס וואָלט בעדאַרפט זײַן שווער צו

נעהן, אָבער עס איז ניִשט געווען. איך האָב זיך אַן איבעריג מאָל איבערצייגט, אַז עס איז ניִשטאָ קיין שווערער און לייכטער וועג, עס עקזיסטירען בלויז שווערע און לייכטע פּיס, ריכטיגער — שווערע און לייכטע הערצער. שטעלט אייך פאָר: איך האָב גענומען רעדען צו זיך אַליין, רעדען און לאַכען הויך, אויפ'ן קול, און מיין שטימע האָט אפילו אויף קיין האָר ניִשט געשטערט די אַרומיגע שטילקייט, ווי אייזען ווערט ניִשט ווייכער, ווען איַיער האַנד פּרובירט זיין האַרטקייט. אפילו קיין שוואַך וויִדער-קול האָט ניִשט אָבגעהילכט צוריק. יעדער קלאַנג, וואָס איז אַרויס פון מיינע לונגען, האָט עקזיסטירט בלויז דעם אויגענבליק פון זיין געבוירען ווערען, און באַלד נאָכדעם איז ער ניִשט געוואָרען. דאָס איז ניִשט געווען וואָס מ'רופט אַ טויטע שטילקייט, דאָס הייסט — אַ פערשטאָרבען גערויש, וואָס האָט זיך פערבאָרגען ערגעץ אָט דאָ דערנעבען, גרייט יעדע מינוט אַרויסצופּלאַצען פון דער שטילקייט, ווי אַ קרעכץ פון אַן איבערגעריסענער סטרונע. ניין, דאָ איז געווען שטיל מששת ימי בראשית, און קיין איבעררייס אין דער דאָזיגער שטילקייט האָט קיינער און קיין זאַך ניִשט געקאָנט מאַכען.

אַלזאָ, האָב איך גערעדט און געלאַכט, הויך, אויפ'ן קול. איהר ווילט וויסען, וואָס איך האָב גערעדט און וועלכעס האָט מיך געמאַכט צו לאַכען?... שווער צו זאָגען. איך גלויב, איך האָב גערעדט וועגען דער וויַיסער, שטילער שיין פון יענעם טאָג, אָדער עטוואָס עהנליכעס. איבריגענס, איז עס ניִשט וויכטיג, — וויכטיג איז: איך האָב גערעדט, וואָס איך האָב געוואָלט, און קיינער האָט זיך ניִשט אָבגערופען. קאָנט איהר פערשטעהן דעם תענוג פון רעדען, ווערענד קיינער רופט זיך ניִשט אָב אויף איַיערע רעד, ניִשט גוט, ניִשט שלעכט און — וואָס איז נאָך שלימער — ניִשט גלייכגילטיג?... דאָס דאָזיגע פערגעניגען האָב איך ניִשט געהאַט, זינט איך בין געבוירען געוואָרען, ביז צו יענער מינוט, וועגען וועלכער איך רעד דאָ, און איך גלויב, אַז אויך ניִשט איהר און ניִשט קיינער פון אונז. מיין האַרץ האָט ווייניג געליטען אַלע מיינע יאָהרען פון געפיהל פון קנאה, און דער איינציגער מענש, וועמען איך האָב יאָ מקנא געווען, שטענדיג און מיט'ן גאַנצען האַרצען, האָט וואַהרשיינליך קיינמאָל ניִשט עקזיסטירט: דער דאָזיגער מענש איז ראָבינזאָן קרוזאָ.

און אזוי בין איך מיר געגאנגען, קענטיג — א לאנגע צייט, רען די ארומיגע רוהע האט ביסלעכווייז דורכגענומען אלע מיינע גליעדער. מיט'ן געדאנק האב איך נישט געוואוסט, וואוהין איך געה, אבער איך בין יא „ערגעץ“ געגאנגען און האב דעם צוועק־פונקט געשפירט מיט'ן גאנצען קערפער. און דערנאך האב איך שוין געוואוסט, אז איך בין נאהענט פון „דארטען“. די לאנדשאפט האט זיך עטוואס געענדערט, נישט פיעל. אין מאנכע ערטער האבען זיך בעוויזען גרעזלעך פון צווישען דעם שיטערן שניי, און דאס גרינס פון די ערשטע מיט'ן זילבער פונ'ם צווייטען האבען געבילדעט א פיינע קאמבינאציע, ווי פיין עס איז געווען אלעס ארום. די בעלייכטונג האט זיך א ביסעל געענדערט: די וואלקענס אין איין פלאץ זענען געווארען העלער, און דאס ליכט האט יעצט נישט געפלאסען גלייכמעסיג פון אלע זייטען, נאר עס איז געגאנגען אין א געוויסע ריכטונג, פון איין זייט וועלט צו דער צווייטער, און האט זיך ווי אנגעשפארט מיט דער ברוסט אן דעם וויסען פאסאד פונ'ם הייזעל, וועלכעס איך האב ענדליך דערזעהען.

א מאדנע געפיהל האט מיך ארומגענומען. איך האב אזא הייזעל אין מיין לעבען נישט געזעהען, און דאך האב איך עס „דערקענט“; איך האב דערפיהלט, אז אט דאס איז עס, אז אט אזוינס דארף א הייזעל זיין. איז עס געווען שען?... געוויס, אבער דאס איז ווענינ: דערין איז געווען נאך עפעס אזוינס... אזוינס... כ'ווייס נישט, ווי צו זאגען. נישט געווען קיין „סטיל“, קיין בעשטימטער סטיל, ווי אויך קיין געמישעכץ פון סטילען, צו וואס מ'געוועהנט אונז צו היינטיגע צייטען. עס זענען געווען איינפאך־געשניצטע פענסטערלעך מיט ליכטיגע שויבען, ווי פייכטע אויגען, א ברייט דעכעל, פון פארענט עפעס א מין קליינע, ניעדריגע ווערא‏נדע מיט הילצערנע זיילעכלעך און עפעס נאך קלייניקייטען. אבער דאס אלעס האט נישט ערקלערט דאס אלגעמיינע אויסזעהן פונ'ם הייזעל, בעזונדערס דעם איינשטאקיגען פאסאד, וועלכער האט געקוקט צו דער שיין ווי א אינטערעסאנט־בלאסעם געזיכט. אין גאנצען האט דאס הייזעל נישט אויסגעזעהען צו זיין געבויט פון עמיצענ'ס האנד, נאר ווי עס וואלט אויסגעוואקסען פון דער ערד, ווי א בוים, אהן סימעטריע, אבער מיט א געוויסער אינערליכער מאס און פראפארציע פון די טיילען. דאס איז געווען א לעבעדיגע בעשעפעניש.

איך בין צוגעגאנגען גלייך צו'ם הייזעל, בין ארויף אויף דאס איינ־ציגע טרעפעל פון דער וועראנדע און האב שטיל אנגעקלאפט אין טיר. באלד דערויף האב איך דערהערט לייכטע טריט פון אינווייניג און דאס וויילכע געדויש פון זיידענס. מיין הארץ, וואס איז ביז יעצט געווען גאנץ רוהיג, האט אנגעהויבען צו קלאפען פון שטילער, אונערקלערבארער פרייד.

נישט קאנענדיג זעהן דורך די טיר, האב איך דאך קלאר געזעהען א שלאנקע פרויען־פיגור אין א שווארצען זיידענעם קלייד, מיט א בלאס־אינטערעסאנטען געזיכט, ווי דאס געזיכט פונ'ם הייזעל, וואס זי האט בעוואוינט. איך האב די פרוי אין מיין לעבען נישט געזעהען, אבער מיט מיין גאנצען וועזען האב איך געוואוסט, אז דאס איז זי, ענדליך זי. איך האב נישט געקאנט זעהן, און האב דאך דייטליך געזעהען, ווי א מאט־ווייסע קליינע האנד האט זיך געלייגט פון יענערזייט אויף דאס הענטעל פון טיר, און די טיר האט זיך שטיל געעפענט...

... נאך האב איך געשפירט אין מיין הארצען דעם ציטער פון שטילער פרייד, און מיינע אויגען זענען געווען פייכט, אבער איך האב שוין געוואוסט, אז אונזער וועלט האט מיך ווידער ארייגעכאפט אין איהרע הענד. איך האב שוין געזעהען, אז איך ליעג ביי מיר אין צימער, ביי מיר אין בעט. דורך מיין פענסטער האט געקוקט אויף מיר דער טאג — נישט יענער טאג, אן אנדערער, — געקוקט א ביסעל שפאטיש, אבער אין גרונד גענומען גלייכגילטיג. ארום און ארום איז געווען אלץ דאסזעלבע, אלץ דאסזעלבע, דאס, וואס רינגעלט ארום מיך און אייך און אונז אלע, און פון וועלכען קיינער פון אונז קאן זיך פאר קיין פאל נישט בעפרייען.